



SZÁSZ IMRE

**BASA**

Magyar Könyvtár Kiadó

i ]

SZÁSZ IMRE

# BASA

REGÉNY

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ ; BUDAPEST 1965

**DELFIN KÖNYVEK**

*Szerkeszti RÖNASZEGI MIKLÓS*

*Megjelent*

SZENTIVANYI JENŐ

A GÖRÖG GÁLYA TITKA

FRIEDRICH GERSTACKER

AZ INDIÁN BOSSZÚJA

MOLNÁR FERENC

A PÁL UTCAI FIÜK

HOSSZÚ TOLL

A SÓS SZIKLÁK VÖLGYE

SZÁSZ IMRE

BASA

*Előkészületben*

FRANCISCO MARINS

AZ ARANYBÁNYÁK TITKA

MANDY IVAN ROBIN HOOD

EDUAHD BAZ A CSODACSAFAT

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ : BUDAPEST 1965

CSERGEZÁN PÁL

*rajzaival*

**MÁSODIK KIADÁS**

**EGY KUTYAKÖLYKÖT ELADNAK**

Basát kölyökkorában hozta be gazdája a nádasból. Egy vödör bort adott érte a számadónak, annyira megtetszett neki a hófehér, erős, zömök kiskutya.

— Ebből nagy, erős kutya lesz. Jó kutya — mondta a számadó, s bánatosan nézte, hogy a paraszt madzagot köt a kiskutya nyakára, s egy süvegbillentéssel eltűnik a nádas útvesztőjében. De hát amúgy is sok itt a kutya, hasznukat nem lehet venni, csak vadásznak, kujtorog-nak. Meg az a kis bor is kellett. Majd kölykezik másikat Vigyázz, a Basa anyja. Így került Basa Fodor Balázs jobbágy portájára.

Első napokban kikötte tartották, hogy el ne szökjön: az ilyen kis kölyökkutyát annyi baj érheti; emberek ellophatják, kutyák lemarhatják, a nádasban meg farkasok martalékára eshet. Basa egész nap feküdt a madzag végén, kinyúlva, mint egy ellapított fehér süveg; s nézett a nádas felé, amely a kert végében suhogott; hallgatta zsongását, zúgását. Ha alkonyodott, halkán nyüszített, kéredzkedett vissza anyjához és testvéreire, s várta, hogy összeterelik a juhokat, s anyja nagy szökellésekkel teremt rendet a nyájban, míg ő testvéreivel a számadó körül ugrándozik, s belekap vastag gatyájába. Éjszaka fázott, hiányzott

neki a testvérbundák melege, orrát izgatta a sokféle új szag, a parasztudvar sose látott állatai: lovak, tehenek, tyúkok. Szülőhelyén, a laponyagon, ahol a birkák karámja állott, mást nem érzett, csak a pásztorok erős, füstös, kellemetlen és mégis gyönyörűsége szagát; a testvérek különböző páráját s a birkák csípős, fagyús gőzeit. Itt egyszerűen ezeryni új dologra tanította orrát a világ . . \*

Fodorék új házask voltak; az ember csendes, szikár, kevés beszédű, sokdolgú. Az a fajta, akinek szájáról felesleges szó, kezéről felesleges mozdulat - nem szakad le; Basát sem kényeztette, simogatta, azért sem, mert ilyesmi nem volt a természetében, de azért sem, mert makacs céltudatossággal kemény házörzöt akart belőle nevelni. Az asszony más volt, éppen az ellenkezője: kicsi, gömbölyű, patakcsobogás-beszédű. A paraszti élet sok gondja-baja még nem ölte ki belőle a könnyebb lánytermészetet, s mindig talált egy percet, hogy a kiskutyát etesse, simogassa, szelídítse.

— Te báránybunda — mondta az elnyúlt kis állatnak becézón, megvakarta a füle tövét, s Basa még jobban elnyúlt gyönyörűségében, mikor a tömpe ujjak szelíd gorombasággal cibálták-tépték az ő viszkető, sóvárgó, alázatos bőrét. Az asszony kisimogatta belőle a honvágyat, a nádas emléke s a nádas a falu alatt egybeolva-dott, s Basa kutya-lelke már úgy érezte, hogy a nádas muzsikája a szívében nem a múltból jön, hanem a jelen valósága. Hamarosan az udvar lett Basa hazája, majd birodalma. Ahogy nőtt, megismerkedett a faluval, emberekkel és állatokkal. A tehenet, ha este nem akart a helyére menni, ugatva kell hajszozni. A tyúkokat harapni, fojtogatni nem szabad, de kötelessége beárulni őket, ha a vetemények közé szabadultak. A disznónak pedig legjobb a fülébe akaszkodni, ha megkerüli, s futni kezd.

Eleinte sok baja volt más kutyákkal. Jött haza meg-vérzett lábbal, tépett bundával. Főleg a szomszéd alattomos tarka kutyája csípett belé sokszor, s Basa viny-nyogva menekült haza, pedig nagyobb volt a tarkánál. Másfél éves korában aztán egy verekedésnél megdühödött, a nyakbőrénél kapta el régi ellenségét, a levegőbe emelte, s addig rázta, míg annak tenyéryni bőre a foga közt nem maradt. Az első vér ízével megjött a bátorsága, s egy hétre rá véres harcban lemarta a falu leg-



erősebb kutyáját, a bíró hatalmas komondorát. Attól kezdve egy kutya sem mert kikötni vele.

Kétéves korára hatalmas, borjú nagyságú kuvasz lett. Combvastagságú nyakán kötélként feszültek az izmok, mancsa tenyérnyi nyomot hagyott, pusztá súlyával eldöntött egy erős embert, lefogta a bikát; s ahogy Fodor Balázs némi túlzással szerette volt mondani: futtában meg tudta volna állítani a négylovas hintót. Hófehér, sima szőre csak a váll-lap és horpasz körül fordult egy-egy örvényes csomóba.

A falu urallcodója lett, nem félt sem embertől, sem állattól, tő nem is kötözködött senkivel. A nagy kutyák, ha nem tartják kikötve őket, rendszerint békésebbek, mint kisebb faj testvéreik.

Napközben, ha gazdáí otthon voltak, eljárt a nádasba vadászni, halászni. Házórző mestersege mellé belekóstolt a szabad vadászéletbe is. Éjszaka örködött, apró, éber álmokat alva közben-közben, kutyaszokás szerint, de a legkisebb nesz felébresztette. Jobbágyembemek kerítése nem volt, így aztán Basa képzelete jelölte ki azt a határvonalat, ami az ő birodalmát a falu egyéb részeitől elválasztotta. Aki azt átlépte, csak annyit látott, hogy egy fehér, farkasforma árnyék repül feléje halk morgással; lerokkadt a hatalmas súly alatt, torka körül kurrogva vicsorgott az óriási kutya. Az éber áknú Fodor Balázs aztán hamar kijött a fejszével, vasvülvával, s Basa átadta neki a rémült foglyot — tolvajt vagy részeg embert, mert mindkettőből akadt elég. De olyan vad morgással nézett vissza-vissza, míg gazdája keze alá tért a jutalomsimogatásért, hogy az ember összerázkódott.

— Ne, te, ne. Micsoda gyilkos egy vér szorult beléd! Pedig gazdáinak nem volt oka félni, mert akit egyszer

Basa a szívébe vett, azt onnan semmilyen sérelem, semmilyen őrület nem szoríthatta ki. Még akkor sem haragudott Fodor Balázsra, amikor az elvette a kölykeit, s vízbe fojtotta őket; pedig két napon át mindig duzzadó emlőinél érezte lágy, meleg kis testüket, s reggeltől estig halk nyüszítéssel szaglászott a parton, ahol utoljára még itt fogott a föld egy parányit kedves tejszagukból.

Mikor az első alomból elpusztítottak öt kölyke közül négyet, az asszony megkérdezte:

»— Miért fujtja el őket? Van szíve kendnek azokat a szegény ártatlanokat így megölni?... Mít vétettek azok kendnek?

Anyasérelem és könny volt a szavában.

— Elszívják az anyjuk — mondta kelletlenül Fodor Balázs.

^ Aj, jó ember, de félti a kutyáját, de büszkélkedni akar vele. Azt nem bánja, ha engem elemész a sok dolog. — S végighúzta a kezét szögletesre szikkadó testén.

5

— Hogy én egy év alatt ötöt vénülök. De énvelem lánykoromban se büszkélkedett úgy, mint a kutyájával.

Nem ez volt az egyetlen veszekedés a kutya ürügyén, de Basa érezte, hogy a morgó asszonyi szó az ő szegény elpusztult kölykeit pártolja valahogyan. Sokat megértett már az ember dolgaiból, többet, mint az emberek gondolták. Ettől fogva még jobban húzott asszonyához, pedig az már nem sokat törődött vele, az egyre-másra érkező gyerekek s az el nem fogyó munka gondjai közt.

De legjobban mégis a szótlan, csendes gazdát szerette, akinek nem lehetett hízelegni, aki ritkán simogatott, de akiért meg kellett halni, ha a szükség úgy hozza.

Aztán a gyerekek. Mihelyst kikerültek az udvarra, már kúszó-mászó korukban, egészen az övéi voltak. Ott feküdt mellettük, elnyúlva a nyári porban, fejét két mancsára fektette, s ügyelte őket, nem keverednek-e bajba, nem közeledik-e idegen hozzájuk. Oly gyámoltalan az ember kicsinye . . . Hagyta, hogy a bundáját tépjék, fejét üssék, hátán lovagoltatta őket, dajkájuk s játékszerük volt. Ó, azok a vékony kicsi hangok, kicsi vinnyogások, azok a vastag, maszatos, meleg kicsi testek! Basa legnagyobb gyönyörúsége s feladata volt ez. Elnyúlt közöttük, mint egy nagy, békés, mesebeli szellem, akinek csak egyet kell szólni, s mindjárt ott terem és segít, véd mindenben. Gazdái rábízták a gyerekeiket, s ő a vadászvérét is sokszor megtagadta értük, annyira örült nekik. Kevesebbet járt a nádasba, otthon ülő, csendes, kényelmes kutya lett.

Négyéves volt már, ereje teljében, mellette egyetlen kölyke, akit otthon fogott a gazdája; boldogságának egyforma napjai voltak ezek, s mindörökre megvált-tozhatatlannak látszottak.

**FEGYVERESEK**

nap hirtelen; érthetetlenül vége szakadt ennek a boldogságnak. Nyár volt, június. Mint hófehér ludak, bárányfelhők úsztak az ég színén, a napfény szárazon hullt alá, mintha forró nyári szalma esőzne, s parányi szél sem enyhítette a hőséget.

Basa árnyékban feküdt, nyelvét lógatta, s félig aludt.

A falu végéről hirtelen zaj hallatszott, sok ember és ló közeledett, gyűlöletesen idegen szaguk volt, amilyent még sohasem érzett.

Szőre felborzolódt, halkán, fenyegetően kurrogott. Fodor Balázs meghallotta, kijött.

— Németek — ■ mondta ijedten, mikor meglátta az idegeneket.

A németek hamarosan odaértek a Fodor-portára. Basa minden csontjában érezte az ellenszenvet, a veszélyt, de nyugodtan feküdt tovább: itt van a gazda, ilyenkor nem illik a kutyának emberek dolgába avatkozni. De szemét egy villanásra le nem vette róluk. Fodor Balázs beszélt valamit a hangos, büszke idegeneknek, s Basa érezte heingjában, szagában a rémületet. Nem értette: mitől fél a gazda, hisz elbánnak ők ennyi emberrel, a lovak meg nem veszélyesek. A fegyver hatalmáról Basa nem tudott semmit.

Akkor az egyik rettenetesen arcul verte Fodor Balázst. Basa fölmordult.

Majd embernyi súlyával s egy farkas izomzatával előrezúdult, s

hangtalanul, mint egy hófehér árnyék, az idegen torkának ugrott.

Gyütkölni akart. A német földre zuhant, védekezően maga elé kapta a karját, de Basa szétharapta, csak úgy recsent a csont. Hallotta gazdájá sírós hangján: „Basa, Basa”, nem törődött vele, orrát szaggatta a vad idegen szag, szeme tűzben égett, s nyelvén érezte az embervér sós ízét.

6

A katonák megrémültek a tébolyult, őrzöngő fenevadtól, amely mint hófehér lángcsóva szökellt közéjük. Szét-ugrottak. A megtámadott segítségért kiáltott, dobálta magát a kutya alatt, taszította félre ép kezével a hatalmas állkapcsot, mely torkát kereste. Mellén a durva kutyaköröm foszlánnyá szaggatta a ruhát.

Végre az egyik katona magához tért, puskát fogott. Basa nem figyelt fel a veszélyre, puskát nem ismert, s teljesen lefoglalta az az ember, aki megütötte a gazdáját.

A német puskája fel volt porozva, s Basa el nem kerüli a halált, ha éppen akkor oda nem jön a németek tisztje. Stípek kapitány úr nagy bolondja volt a kutyáknak, odahaza se asszony, se gyerek, csak egy farka hatalmas, vérengző fenevad. Egyszerre megnyerte szívét a nagy, őrzöngő fehér kuvasz. Ilyen még nem volt a gyűjteményében, ekkora állat. Ha török, ha szakad, ezt hazaviszi.

Félreütötte a puska csövét.

— Élve fogjátok meg — parancsolta.

Senki nem mozdult. A katonák magukban dörmögtek, nem volt kedvük kikötni a szörnyű állattal. Basa már nem marcangolta az áldozatát, felemelt fejjel figyelt körül, s a német alatta mozdulni sem mert.

Parancs — parancs; engedelmeskedni kellett. A katonák kelletlenül félkaréjba álltak, s megindultak előre, a kutya felé.

Basa nem ijedt meg, fenyegetően felmordult, mintha a prédáját féltené. Az idegenek lassan közeledtek, zárult a kör, már csak a nádas felé nyílt egy kis rés. Nem akart, nem tudott menekülni. Esztelen harag dolgozott minden porcikájában, egész teste remegett. Mint a kilőtt nyíl, vágódott a közeledőkre. Azok félreugrottak. Basa ide-oda szökellt, összekoccant a foga, mintha légy után kapkodna, mikor elhibázta a célt, de aztán csontot ért, meleg vér csordult le a száján, s ettől még jobban megvadult, vörös ködbe borított előtte mindent

7

a harc dühe. A katonák kardot rántottak, azt tartották elébe, hogy testüket ne érje. Annak is nekiugrott, de az éles penge döfése lehűtötte. Megállt, nyalogatta a vállát, s rávicsorgott a nekiszegeződő kardsövényre. Nézték egymást, az emberek és az állat.

— Haj, micsoda gyilkos vagy te — nevetett gyöngéden s lelkesedve a tiszt, és elhatározta, hogy ezt a kutyát, ha törik, ha szakad, megszerzi magának elevenen. Ilyen kutyája még nem volt, micsoda pompás állat, csodájára jár majd az egész környék. — Olyan buták vagytok, mint a birka — mondta a katonáknak. — Köpenyt kell rádobni, bolondok.

Basa látta, hogy a fényes vasak leereszkednek előtte, eltűnnek, szabad az út az idegenek testére. Ugrott. Egyszerre valami rossz szagú, vastag ruha esett az orrára. Megmarta, de nem volt benne ember. Igyekezett a fejét kiszabadítani, dobott egyet a ruhán, de csak jobban és jobban belegabalyodott. Hátára is köpenyt dobtak, s az emberek rávetették magukat. Földre szorították. Basa hiába hánykolódott, lefogták, lábait összekötözték.

Akkor a tiszt lerántotta fejről a köpenyt. Basa földobta magát a levegőbe, úgy próbálta megmarni, de kötözött lábai tehetetlenné tették. A tiszt elhúzta kezét a kivillanó fogsor elől, s szakértő nyugalommal, keményen, gyorsan a kutya orrára ütött. Basa lezuhant, könny futott a szemébe, s az orra iszonyúan fájt. Még sohasem ütötték meg ilyen kiszámítottan, és sohasem volt így gúzsba kötve. Mégsem adta fel a harcot. Megint feldobta magát, tehetetlenül, mint egy partra vetett nagy hal. A tiszt nevetett, s az orrára ütött. Háromszor próbálta még Basa széttépni azt a kegyetlenül biztos kezét, de az ember mindannyiszor gyorsabb volt.

Rettenetesen fájt az orra, kimerülten elnyúlott. Nem mert többé támadni. Most tanulta meg, mi a félelem.

A tiszt úgy látta, hogy sikerült megtörnie a szép, fehér, bozontos fenevadat. Leparancsolta róla a köpe

7

nyeket. Mikor Basa levegőt érzett a testén, újra örjöngeni kezdett, s tehetetlen dühében a maga váll-lapjába kapott. A tiszt félt, hogy megőrül, s egy vödör hideg vizet öntetett rá. Aztán madzaggal összekötözték az

állkapcsát, s ázottan, csapzottan félrevitték az út mentére. Szép fehér bundája csupa sár lett a poros földön.

Tudta, hogy el van veszve. A düh elszállt belőle, félholtan feküdt, lehunytt szemmel, s várta, mikor lesz vége. Orra rettenetesen fájtt, egész teste didergett a forró nyári napon. Nem nézett fel sem a kiáltozásra, sem a füstszagra, pedig tudta, hogy elpusztítják háza táját, birodalmát.

Megérezte a gazda vérenek szagát, lehunytt szemmel is tudta, mikor ölik meg a gyermekeket, mikor az asszonyt, s az élet gyengülő elpárázó illatáról érezte, hol fekszenek az udvaron. Közelükben felehetett az ő kölyke is, az is kiterítve.

Nem mozdult, lábai zsibbadoztak a kötelekben, s rémülten és szorongva várta a maga halálát.

Csak akkor nyitotta ki szemét, mikor a gyűlöletes szagú idegenek felemelkedtek, s kocsihoz rakták. Egy pillantásával befogta a leégett házat, a halottakat az udvaron; aztán huppanva leesett a szekér deszkafenekére, s a kocsi zötyögve, rázkódva megindult. Nem látott mást, csak a rozzant szekér szétváló deszkáinak játékát. Vitték el a falujából, s ő nem bánta, nem volt ott többé keresnivalója.

A kapitány egy fekete, vékony kis embert rendelt őrizetére, akit a többiek Johann-nak hívtak. Johann tudott a kutyákhoz, fiatalabb korában egy magyar úrnál pecérkedett. Félelem nélkül oldotta meg délben a kutya szájszínegjét, s húst, vizet tett elébe. Basa először a keze után kapott, de Johann az orrára vert. A kutyában megint fellobbant a harag, de megkötözött lábaival olyan tehetetlennek érezte magát, hogy hangos koppanással visszajejtette fejét a szekér fenekére, s nem nyúlt se ételhez, se vízhez. Estig szomjazott, nyelve kiszáradt,

8

por rakódott rá; szaglása is eltompult a tikkasztó hőségben.

Estére a kapitány megparancsolta, hogy oldják fel a lábát: el ne haljon a nagy merevségben. Basa először nem akart felállni. Johann azonban addig piszkálta, míg elgyötört, zsibbadt, remegő négy lábára nem emelkedett. Addigra a sovány kis német már kötelet kötött a nyakára, ravasz hurkot, hogy egy rántással fuldoklásig húzhassa.

Basa nem akart már harcolni, csak egy korty vizet akart. Johann látta a kutya szelídséget.

— Megtörtél, de ördögkirály — mondta neki, s megsimogatta. Basa utálkozva hagyta. Félig holt volt a gyötrelemtől, sem harcolni, sem ravaszkodni nem tudott a szabadságáért vagy a büszkeségéért. Ereje sem volt. Engedelmesen kapkodta Johann mellett lábait, melyekben kellemetlen, gonosz bizsergessel indult meg a vér. Derekáig ért az embernek. Mikor vizet kapott, mohón s engedelmesen ivott; csak enni nem akart.

Így sétáltak fel s alá az úton, mezőben a táborverő katonák között. Basa egyszerre csak érezte, hogy ereje percről percre jobban visszatér. Annyit megtanult már, hogy egymaga nem verekedhet meg ennyi emberrel, s ösztöneiben ott bujkált még a megismert félelem. De feltámadt benne a



szabadulásra vágyó ragadozó készenléte. Nem akart ezek közt az emberek közt maradni, akik megölték a gazdáját.

Jámborságot tetteve ballagott a német mellett.

Johann örült neki, hogy a kutya beadta a derekát, s szépen vezetgette a táborverő katonák közt. Elment egészen a kiállított strázsáig. Ott már annyira magabiztos lett, hogy leoldotta a kötelet, és simogatni kezdte a kutját.

Basa beleszagolt az embereken túli sötétbe, ahonnan idesusogott a nádas, ideküldte kiáltozó madárüzenetét, párás, hűvös növény- és halszagát,

9

Míntha zsákmányra ugrana, előrelódult a sötétben. Hatalmas nyakáról lepattant Johann karja, s Basa rohant, rohant a sötétségben, a nádas bújtató, ismerős vadvilága felé.

VISSZA A NÁDASBA

A nádasból csak a falunál váltott ki. Hátha tévedett, hátha nem ölték meg a háza népét. Erősebb volt benne a hazavágyó ösztön, mint a halvány kutyaemlékezés, nem is tehetett mást, el kellett mennie a gazda portájára. A kesernyés füstszag már a nádasban felébresztette emlékeit. Itt-ott a nád is megperzselődött, de szerencsére a kenderáztató tócsa megállította a nádégést. Szenes torzsokon, pernyén ment keresztül, szép fehér szőrére kormos mocsok tapadt.

A porta úgy volt, ahogy a németek otthagyják. Basa az égésszagban is megérezte a holtak hideg szagát, megállt, és égne emelve az orrát, felvonított.

A romok között egy ember bukdácsolt, a vén pákász, aki a lápot járta a német dulás idején, s megmenekült; feketén kotorászott a romok között, a könnyek világos csikokat húztak az arcára. A kutyavonításra felrettent, először szaladni akart, aztán megnyugodott, s óvatosan közeledett Basához.

— Gyere ide — biztatta óvatosan, s a térdére ütött.

Basa elhagyta a vonítást, s mint valami emberhez nem szokott vad, felmordult, vicsorgott, aztán váratlanul a nádba rohant.

Többé nem akart az emberek közé visszatérni. A gazda meghalt; a felesége, a gyerekek is. Mindnyájan emberkéztől, emberek által. Valami gonosz értehetlenség

9

volt abban, ahogy az idegenszagú emberek öltek, égettek, látszólag minden ok nélkül. De régen rájött arra, hogy az ember dolgában nem lehet úgy eligazodni, mint a kutyaéban: most prédát keres, most aludni akar, most fázik. Nem, az ember útjai csavarosabbak, átláthatatlanok. S az értelmetlenség, a céltalan gyilkosság éppoly örület, mint a megvadult farkas vérengzése, ha megszabadul a nyájba, s harminc-negyven juhot is elpusztít; pedig eggyel is elverhetné az éhségét. Basa kutyajózansága nem vállalta ezt a tébolyt, így vált le a sorsa az emberéről.

Beleszimatolt a levegőbe. Most már vadászösztöne, vadásztudománya vezette az életét. Ismerte a nádast, a nádas állatait, eleget találkozott

velük. De addig csak kedvtelésére hajtotta őket; most már az élete volt, hogy kifogjon halon, vadon, más állatokon.

A nád hangos délelőtti madárcsivogásban lengedezett, aprócska szél fúj, ezernyi-ezer szaggal terhesen. Basa éhes volt. Óvatosan lopakodott zombékról zombékra, közelebb a nyílt rónavízhez, ahol a vízimadarak mulatoztak. Farka kuvaszszokás szerint egyenesre emelkedett, vízszintesen röpködött utána, mint támadás előtt mindig.

Kilesett a nádból. A gyöngyházzsínű víz feketélt a sokezernyi vízimadártól. Egy-egy nagyobb csoport megriadt, felrebbent, szárnyuk, lábuk úgy harsogott a vízen, mintha hullám verne. Főképp a teméntelen kacsanép nyüzsgött. Kékeszöld aranyfejű gácsér úszkált gondtalanul a part közelében; alá-alábukott, kunkori farktoUa a víz fölé emelkedett, mint egy kicsi zászló; majd megint csendesen úszott, s halkan zsinatolt magában. Fényes tollán kereken szikrázva gurultak le a vízcseppek, mikor felbukkant víz alatti vadászútjáról. Gondtalan és könnyelmű gácsér volt, hívogatta magához a szabad vízen úszkáló récetársakat. Basa szeme felizzott ennyi zsákmány láttára, ott úszkáltak előtte,

10



szinte a vizet sem lehetett látni. Itt nem is kell válogatni, csak közibük ugrik, s kettőt-hármat megfog. A vízbe vetette magát, a madarak sűrűjére.

A gondtalan récehad egyszerre eltűnt, egyik-másik súrolta a víz alatt Basa oldalát. A kutya vízbe harapott, alámerült, s prüszkölve, öklendezve bukott fel. A gá-csér nem messze úszkált tőle, mintha mi sem történt volna, csak fényes gombszemével pislogott folyton a nagy, ügyetlen fehér állatra.

Annyit már Basa is tudott a nádas törvényeiből, hogy idegen elemben nem érdemes zsákmányt hajtani; bosszú san kimászott a partra, kirázta bundájából a vizet, leült szárítkozni egy zombékra, s nézte a kacsanépet. Újabb törvényt kellett gyomra korgásából megtanulnia: ha vadászol, mindig válaszd ki a zsákmányt, egyet, csak egye1>-lenegyed, de ahhoz aztán ragadj, mint a bogáncs.

2 Basa

17

A kacsák nagy sokára újra megszokták azt a fehér, mozdulatlan valamit a parti nádban, s egyre közelebb úszkáltak hozzá. Basa szája széle remegett, szeme izzott, de nem mozdult: várt. Megint a dörmögő, kékeszöld fejű gácsér merészkedett legközelebb; a nádak megrezdültek, s hiába bukott alá a gácsér, hatalmas fogsor záródott testére, szárnyával még csapott egyet-kettőt, s vége volt. Basa vizet' és tollat köpködve tette le zsákmányát a parton.

Vackot találni nem volt nehéz. Ismert egy sűrű, fűzbokros kis szigetet, még régebbi vadászútjaiból, öreg fűz emelkedett ki a bokrok közül, vastag gyökerei a föld felett ágaztak saét, s valóságos kis barlangot kínáltak. Egy vidra lakott benne, de a nagy kutya láttára sietve átadta házát, s örült, hogy vízbe menekülhetett. Basa szorgalmas kaparással kitágította az odút, míg egészen bele nem fért, és kész volt a tanyája. Innen indult ki vadászútjaira, ide tért meg.

Két hét alatt többet megtanult a nádas törvényeiből, mint egész előző vadászéletében. A kacsalesre mindig a sűrűn benőtt rónavizekre járt. Rájött, hogy a vadréce ostoba állat, de nagyon szemfüles. Ha idején lesbe ül, előbb-utóbb elcsíp egyed, de ha későn érkezik, biztosan észreveszik, akármilyen csendesen lopakodik. Megismerte a nádas többi részét is, a sekélyeseket, ahol a víz apadtával nagy halakat lehetett fogni az iszapból; a nyári melegben elillan a víz, s otthagya ajándékát, vidrának, rókának, madaraknak. Megtanulta, hogy a sűrű nádasban a leveleken kell csapázni a vadat, mert a zsom-bék ritka, s a víz nem őrzi a szagot; egy mély seb árán kítapasztalta, hogy gólyára nem érdemes vadászni, mert a csőre éles, a húsa meg rágós és rossz ízű. Találkozott a kígyóforma szúrós csikkal, s ismerte a bölömbika hangját. Egyszer messziről farkasok rőt testét látta, máskor őzbakot támadott meg ivás közben, de az szorultságában oly fenyegetően szegezte neki az agancsát,

11

hogy nem mert ugrani. Nézték egymást, aztán a kutya eloldalgott. Testben kicsit lefogyott, de izmai megerősödtek, látása, szaglása, hallása kifinomult, összegubancolódott piszkosfehér szőrével igazi ragadozó vad volt, a legerősebb a nádasban.

Néha esténként távoli füstszagot mosott feléje a szél; ilyenkor lefeküdt a vackába, s halkan vinnyogott, mint kölyökkorában. De nem mozdult, megfeszítette testét, s ellenállt annak a láthatatlan kötélnek, mely őt érzékénél fogva húzta az emberek felé, a füstszag felé.

így telt az idő, bele a perzselő nyárba; aztán egy reggel hűvösebb volt, mint máskor, s hosszabbnak tűnt az éjszaka. Ember nem vette volna észre, hisz java nyár volt még, árnyékba küldő hőség, de Basa finom ösztöneiben nyugtalanság lappangott. Céltalanul kóborolt a vizek között, kevesebbet vadászott, s szimatoló orra keresett valami ismerős illatot. Kutyatárs után vágyakozott. Tudta, ha az esti halovány szagú füstök felé húzna, embert találna. S ahol ember van, kutya is van. Alkonyatkor eloldalgott néha arrafelé, s gyáván és idegenkedve kerengett, míg orrába nem csapott az emberszag, vagy meg nem látta a pásztorok fekete ruháját; akkor visszafordult, s rohant szigeti vackára, mintha üldöznék. Egy zöldeszüttl derengő augusztusi estén megkésve indult vadásútjára. A fény fátyolosan, sűrűn borult a nádasra, távolban ritka füstként szivárgott felfelé a sötétség, s foltokban, mint a rozsdá, lepte el az ég penge-színeit. A nádas halk zümmögése a lágy kicsi szélben olyan volt, mintha a nagy, zöldes égi kasban ezernyi-ezer méh serénykedne. Egy pillanatra elhallgattak a vízimadarak, mielőtt lármásan nyugovóra térnének.

A távoli mezőn őz riasztott.

A nagy tó nyílt vizén, messze kinn, hattyúk úsztak,

12

mint a báránnyelű eleven tükörképei; közel és távol teméntelen kacsaféle, csörgő, cigányréce, kék szárny-tükrű tőkés réce: a levegőben a fecskeröptű böjti récék, s velük keveredve a széles csőrű kanalasrécék közeledtek: zsongó, messzi kiáltásukból alig-alig vált még ki egy-egy élesebb hang; a vízen vöcskők, szárcsák, vízicsibék; a part menti sekélyesben kimért gólyák és lomha gémek. Basa közelében kócsagok szigonyozták csőrükkel a halakat. Ezekre a tündérmadarakra sohasem vadászott, tündöklő ezüstruhájuk szinte félelemmel töltötte el. Most is csak odanézett, s óvatosan lopakodott tovább.

Az egyik kócsag hirtelen megmerevedett, jelt adott, s az ezüstmadarak néhány lomha csapás után máris a levegőben úsztak. Mintha tűz támadna, a madárnép egyszerre hangosan riadozni kezdett.

Basa meglapult. Valami jön, valami ragadozó állat, s a vigyázó kócsagok neszt fogtak. A nádas vadászának minden jelet észre kell vennie.

Szemközt szétnyílt a nád, szürke fej nyomakodott ki, s aztán egy hatalmas hím farkas vállá. Sötétebb színe volt, mint a vörhenyes nádi fajtának, teste is nagyobb. Csaknem olyan magas lehetett, mint Basa, de vékonyabb, könnyebb. Tapasztalt, öreg, egyedül járó vadász.

Szél iránt jött, egyszerre észrevette a kutját. Fülét hátracsapta, torkából rövid, kurrogó morgás tört ki.

Basa felemelkedett. Vérében volt, hogy a farkas ősi ellenség, akivel meg kell küzdeni. S ugyanakkor ^ fajtája testvérét, maga társát érezte benne. Nem félt, egyetlen állattól sem félt, kész volt a harcra, de nem akarta. Farkát elnyújtva, hatalmas fogait vicsorítva közeledett a farkashoz, s közben békéltetően morgott.

A nagy sötétszürke hím farkas nyakán felborzolódott a szőr. Sok kutyát megfojtott már, de ez itt hatalmasabb volt nála, és semmi emberszaga. Ha ezzel összeakaszodik, valamelyikük elpusztul. S a kutya szagát

13

szimatolva, benne is valami bizalmatlan barátság, ellenséges vonzódás sarjadzott.

Basa apró lépésekkel közeledett, feszülő izmokkal, ha a farkas hirtelen támadna, késületlenül ne találja. Nagy fogai össze-összekoccantak. Végre olyan közel jutott a meredten álló szürke hímhez, hogy orruk szinte összeért. Akkor a farkas hirtelen Basa orra felé kapott, s közben békésen és barátságot kínálóan felmordult ő is.

Aztán egyszerre, egy mozdulattal elindultak egymás mellett, ki a szabad rétekre.

A magányos, nagy szürke vadász lett Basa kölykeinek a'pja. Egy ideig még ott bujkált, vadászott a nádasban, de mire őszi sárga lett a nád, s Basa ideje eljött, eltűnt a szürke farkas a vizek közül.

#### A CSALÁD GONDJAI

Az őzbak gyanakodva szimatolt, s nem merte fejét a hervadozó füvekre bocsátani. Szép, gyöngyös, sötét agancsa, mint két korhadtt, kopár ág, meredezett a haldokló nádban. Vén bak volt, hatalmas agancsrózsájú, forradásos testű verekedő, akinek minden szőreszálára szemeket, füleket, szaglóiidegeket növesztett a tapasztalat, s megtanította arra, hogy a gyanakvás éppoly fontos az életben maradáshoz, mint az evés. Csak így kerülhette el farkasok torkát, pásztorkutyák fogait, emberek fegyverét. Most nem látott, nem érzett semmit, mégis volt valami idegen, valami riasztó a kis szigeten. Hátra fogta a szél, s megbénította az orrát, ösztönei mégse hagyták békésen legelészni.

A szigeten a nagy fűzfa gyökerei alatt megmozdult valami. A bak tompán felbőffent, elugrott, aztán vissza

13

nézett, s farkasforma, buta kis jószágokat látott előmászni, csúszó por és görgő hantok között. Most már megállás nélkül szaladt; ahol kicsi farkas van, nem jár messze a nagyobb sem.

A négy kutyakölyök vinnyogva, szimatolva kúszott ki a késő őszi nap fátyolos fényére. Vastag, rövid kis lábukon esetlenül totyogtak ide-oda, nem nézték, merre mennek, egymásnak ütődtek, s meghempergették vasok, puha kis testüket a fűben. Nyakukon, kövér vállukon ráncot vetett a bőr, tömpe kis orruk port és füvet szaglászott, kicsi szemük már kinyílt, s most a látás gyönyörűségével pattogott ide-oda, de nem sokat tudott átadni bumfordi gazdájának a széles, nagy réti világból.

Három kölyök egyforma volt, kócos, vastag, piszkosfehér. Igazi kuvaszkölykök. Báránybundák, mondta volna Fodor Balázs felesége, mint egykor az anyjuknak mondta. . . A negyedik rövid, szürke szőrével, hosszabb lábaival inkább farkast formázott.

Egy ideig játszottak, akkor a legkisebb báránybunda vinnyogni kezdett, s hamarosan a többi is rágyújtott a szomorú nótára. Éhesek voltak, s nekik

ez volt egyedül fontos a nagyvilágból. Anyjuk rég elment, nem tudták, miért és hová, s most türelmetlenül követelték az édes emléket. A szürke kis farkas unta meg legelőbb a siránkozást, fázott is, visszakúszott az odúba, összekuporodott s elaludt. A többiek még énekeltek egy darabig, ketten játszottak is, aztán testvérük mellé hemperegtek a va-cok mélyire, s ott egymáson keresztül-kasul, egymást melegítve elaludtak a száraz fűágyon.

Basa sokáig ült lesben, míg végre sikerült egy rókanyomorított szárcsát fognia, amely rossz szárnya miatt lemaradt az őszi vonulásról. Sovány falat ekkora állatnak, de Basa nem mert sokáig magára hagyni a kölykeit: még valami baj éri őket a védtelen vacokban.

14

Nagy ugrásokkal tört át a nádon, a szárcsa sötét színű szárnya kétoldalt kilógott a szrájából. A sziget szélében megtorpant, körülszaglászott: nem járt-e arra valamilyen idegen, veszedelmes állat vagy ember, de csak egy vén őzbak kihülő hímszagát őrizték a növények. Megnyugodva tört át a fűzbokrok gyűrűjén, s halkan vakkantott.

Az odú üres fekete torkából egyszerre taszigálva, lökdösődve görögtek elő a kölykök. Le se tehette a szárcsát, megrohanták, csaknem leverték a lábáról. Elöl a kis szürke, rögtön a legjobb előre vetette magát. Basa félretolta az orrával, de a kicsi megfeszítette lábát, belekapaszkodott a kemény, duzzadt emlőbe, s megint visszahúzódkodott. Mindig megkínozta anyját erőszakos mohóságával, szopni is keményen, rángatva, harapva szopott. A többiek is megtalálták a maguk tejadó boldogságát, a legkisebb hátra, a legsatnyább emlőhöz jutott, ügyetlenül kapaszkodott a magasodó horpasztá-jon, a feszes, húsból való tejszap ki-kicsúszott szájából, olyankor vinnyogva kapott utána. Neki mindig a legrosszabb hely, a legkevesebb táplálék jutott, erősebb testvérei mindig félrenyomták.

Basa kimerülten ejtette el a szárcsát. Nagyon lesoványodott, horpasztát szinte egy gyerek is átfoghatta volna. A kölykök elszívták minden erejét, vadászatra se jutott annyi ideje, hogy elegendő húst szerezzen hatalmas testének. Gyengeségében könnyebben elmenekült előle kiszemelt áldozata, s a kudarcok Basát hol félénk ügytelenségbe, hol eszeveszett vakmerőségbe hajtották: elvesztette vadászbiztonságát. Néhány napja sikerült megszorítania egy süldő nyulat, már torkában érezte, akkor a nyúl egy kétségbeesett ugrással átszökkent üldözője felett, s a kutya bután bámult utána. Máskor meg a nagy rónavíz mázsás ősharcsáját támadta meg, mikor az kitört a sekélybe; csak fürgeségének és szerencsésének köszönhette, hogy a szörnyeteg nem

14

rántotta le magával a víz alá, hogy vadászból nem lett zsákmányá. A madárnép is megřitkult, már csak ritkán lehetett hallani egy-egy elkésett vándor vagy későbben költöző csapat távolodó kiáltását a sárgán haldokló nádas felett. A téli vendégek még csak szálláscsinálóikat

küldöttek alá. Elnéptelenedett a nádas, terített asztalán fogyottfogyott az étel.

A kölykök jóllaktak, álmosan pislogó szemmel bukdácsoltak vissza a vacokba. Végre Basa is nekiláthatott a kihülő szárcsának. Hamar végzett vele, csontot, fejét, lábát, mindent megevett. Tollát gondosan az avarba kaparta. Soha nem hagyta szétszórva a zsákmány oszladozó maradványait, mint a rendetlen, piszkos természetű róka: ösztönösen félt, hogy a hulladék szaga mesz-sziról elárulja tanyáját. Még odacsal valami rókát vagy farkast, mikor ő zsákmány után jár, s akkor a kölyköknek végük. Az ilyen kicsi állattal még a görény is elbánik.

Fél fogára sem volt elég a szárcsa, gyomra éhesen követelte a magáét. Benézett a vacokba, a kölykök egyenletesen szuszogtak, valamelyik felmordult álmában, s utána vékony, kicsi hangon ugatott. Basa régóta megfigyelte, hogy valamelyik kölyke álmában mindig harcol vagy vadászik, de a sűrű gomolyagban nem lehetett sohasem megtalálni a száját, ahonnan a heves álom hangokat csalogatott elő.

Nyugtalanul vissza-visszatekingetve hagyta el a kicsi szigetet. Talán nem történik a kölykökkel semmi, míg távol van. Beleereszkedett a hideg vízbe, s fejét kutya mód felszegve átúszott. A parton megrázkódott, s gyorsan futóra fogta, hogy a beálló hideg őszi este meg ne dermessze tagjait. Ismerte már a vizet, hisz a rétségben alig-alig vezetett egy-egy szárazabb út: mindenfelé ereken, síkvizeken, gázlókon kellett átkelnie, ahogy szeszélyesen váltakozott víz a szárazzal. Mégis a víz volt több,  
15

néha tó nagyságú is, és Basának össze kellett barátkoznia kellemetlen ölelésével.

Most nem vert fel futtában lépten-nyomon elülő madarakat. Ősz volt már. A vizeken sem hallatszott a holdfényben játszadozó pontyok loccsanása, amint feldobták magukat; sem a harcsa elől kiugró kűszcsapat permetezése; csak a csuka leselkedett éhesen prédájára. Nehéz idők jöttek a vadászra. Basa néha-néha már a kecskebéka húsára is ráfanyalodott, de azok is egyre-egyre fogyatkoztak, bebújtak telni a jó meleg iszapba.

2^ákmány után szimatolva szeldeste át a roppant, végtelennek tűnő nádasat. Sehol emberi lakhely, sehol szárazabb vidék. Mintha az egész világ egyetlen nádas lenne. Napokig futhatott volna így a vizek között, a haldokló nád érdes percegésében.

Útja egyre közelebb vitte ahhoz a nagy laponyaghoz, ahol pásztortüzek égtek éjjelente.

Egyszerre ember- és füstszagú lett a nád, imbolygó fények kűsztak, hullámozottak. Ahova tűzfény nem vetődött, még vastagabbnak látszott a sötétség.

Kimerészkedett a laponyagra, szél ellen, hogy a pásztorkutyák szagot ne fogjanak. A ridegpásztorok a kontyos kunyhó előtt ülték körül a tüzet. Egyikük felállt, kurta, csak a mellét elfödő inge alatt felfénylett egy pillanatra meztelen dereka.

Basát megrohanták az ismerős illatok, az ismerős kép, kölyökkora mélyéről. Egyszerre elfogta a vágy: odamenni a tűz mellé, alázatosan lefeküdni a zsíros fekete ruhás emberek lábához, s várni, míg a melegedő bográcsból neki is hajítanak valamit. . .

Egész testével elnyúlt a földön, orrát a fűre fektette.

A szárnyék mögött halkán mozgolódtak a hosszú szőrű juhok. A kutyák orrában is bizsergett valami, mert egyikük bizonytalanul felugatott, a szárnyékig futott, ott körbeszimatolt, aztán visszatért a tűzhöz. Nem vehetett észre semmit, Basa széllel szembe jött.

16

— Tán farkasra kaptál — mondta az egyik bojtár, s csizmasarokkal barátságosan megrúgta ültéből a visszatérő kutyát.

Basáról leszakadt az emlékek varázshálója, felemelkedett. Enni kell, aztán sietni vissza a kölykekhez. Ragadozó vadállat volt.

Óvatosan a szárnyékig lopózkodott, s átugrott a nádsövényen. Az ostoba juhok nem rémültek meg, nem csaptak lármát, nem dörömböztek, csak mocorogni kezdtek. Ennyi is elég volt a pásztorokutyáknak: vad ugatással rohantak oda.

Basa hirtelen felkapott egy fiatal bárányt, hatalmas nyakának egyetlen lódításával félig vállára vetette, s már menekült. Szája megtelt a bárány hosszú gyapjával, torkát ingerelték az apró szőrök, de rohant, rohant fulladozva. Még ezzel a súllyal is gyorsabban futott a pásztorok kutyáinál; azok acsarkodva, lihegve ugattak a sarkában.

A nagy ribillióra a pásztorok is felugráltak, ölmos-botra, karikás ostorra kaptak, s futottak, ahogy lábuktól tellett, a kutyáik után. Egyikük meglátta a tolvaj fehér testét a sötétben, utánazúdította cifra botját. Ott zúgott el Basa mellett, csaknem kiverte szájából a juhot.

— Mögájj — mondta a másik bojtár rémülten, s elkapta társa karját. — A fehér farkas.

Rémülten keresztet vetett.

— Ne bomolj, kutya vót — morogta a másik, 'kicsit izgatottan. De azért megállt, s később hozzátette: — Csak bajt ne hozzon ránk. Amért a botot utána hajítottam.

Fütyültek a kutyáknak. Jobb nem kezdeni a fehér farkassal, az nem farkas, hanem táltos, állat képében, s bosszúból megronthatja, megölheti az embert.

Visszamentek a számadóhoz.

Basa ereje gyorsan fogyott, alig bírta a rúgkapáló juhot vinni, a kutyák egyre közelebb értek hozzá. Elkészült

16

rá, hogy ledobja a prédát, s menti az életét. Egyszerre füttyszót hallott, a kutyák kelletlenül, lassan elmaradoztak, egyik vakbuzgó még üldözte, de mikor Basa letette a juhot, s ráfordult, az is eloldalgott. Basa nem tudta, milyen babonának köszönheti könnyű menekülését, nem is törődött vele. A füttyszó, mint egy láthatatlan, lágy, selymes zsineg, rátekerődött, s csak akkor szakadt el, mikor vízbe ugrott.



A túlsó parton egészen kivégezte a félig holt bárányt, úgy cipelte tovább. Vackára nem vihette, mert a maradvány vést hozhat rá. Kerülővel közeledett tanyájához, a végtelen nádrengeteg ismeretlen részein át, s a sárga nádban szép szigetre bukkant, néhány fűzfával s kicsit dombos tetején egészen ép, elhagyott pásztorkunyhóval. Bár a szagokról érezte, hogy nem lehet itt ember, esztendők óta nem is járhatott erre, mégis óvatosan lopózott fel, s csak akkor nyugodott meg, mikor a kunyhót körbeszaglászta.

Jóllakott a bárányból, a maradékot elásta, hogy másnap is abból élhessen, aztán sietett vissza kölykeihez. Azok már éhesen várták. Ettől kezdve nagy néha, végső szorultságában dézsmát szedett a nyájából. A pásztorok nem merték üldözni, mert az hitték, a gonosz bocsátotta rájuk hatalmát, fehér farkassá válva. Basa mindig sötéttel jött, s a ridegek csak annyit láttak, hogy egy nagy fehér állat rohan el a báránnyal. Kutyára nem is gondoltak, s ha gondoltak, talán azt is valami táltos színeváltozásának vélik.

Ez az út mégis nagy szívdobogás volt minden alkalommal Basának. Az ember hatalmas, előbb-utóbb meg fogja büntetni. Inkább a sovány zsákmányt kínáló nádasban kereste hát áldozatát.

17

## ARViZ

A kölykök nőttek, erősödtek anyjuk tején, anyjuk hűsvéréből. Nehezen fértek már a fűz odújában, Basa kiszorult, s qhűvös éjszakában nem jutott neki más hely, csak a vacok előtt a bokrok. Mégsem mert elmozdulni, ismeretlenbe vágni a kicsinyekkel. Késő ősz jött, sűrű eső, a rétség nappal is homályba borult, minden nedves volt, minden sáros, a föld nyirkos hideget lehelt még a fűz tövében is, s a sötétben duzzadó gyökerekre, mint apró, áttetsző csigák, sűrű vízcseppek tapadtak, s aztán lehullottak a vacokba.

Egyik reggel aztán Basa arra ébredt, hogy lábát mossa a víz, szennyesen kúszik a vacok bejárata felé, s a kölykök nyüsztelve, reszketve bújnak elő. Vad szél fúj, ferdére vágta az esőt, sáros sárga hullámok görögtek feléjük, zúgva hajladozott a nádas. Egy rémült madár kiáltozott a fátyolos magasban. A hullámok lassan nyeldesték a földet, egyre többet kértek maguknak a szigetcskékből, a fűzbokrok tövéből, sáros, zilált fűcsomók-ból. Itt maradni nem lehetett, akkor végük.

Basa ide-oda futkosott a közelítő víz szélén, nézelődött, de a sűrű esőben csak a buborékok lökő hullámokat, a közeli nádatokat és bokrokat látta. Veszélyt érzett, s ösztönei menekülésre kényszerítették. Óvatosan fogta közé vette legkisebb kölykét, s elindult. A kölyök engedelmesen, szinte élettelenül lógott, a többiek annál makacsabban kapaszkodtak bundájába. Lerázta őket, s a dagadó árba merült.

Cél és irány nélkül lizott, fejét magasra tartotta, minden izma megfeszült, hogy kölykét a vízbe ne lógassa. A szembejövő hullámok így is átsaptak fején, a kicsi bársonyos bundája nehézségre ázott, s Basának fájón megmerevedett a nyaka a szüntelen fölfelé feszítésben.

Úszott, úszott széllel szemben, s még nem ért par

18

tot. Ahol máskor ki szokott szállni, ott most víz volt mindenfelé. Hirtelen emlékezetébe villant a pásztorkunyhó, ahol az első bárány tetemét elásta. Megfordult, s hátában a hullámokkal, most arrafelé úszott.

A kunyhó szigete magasabb volt a többinél, az ár lekerített belőle ugyan egy darabot, de kicsit emelkedő közepét nem tudta elönteni. Basa reszkető lábbal kapaszkodott partra; kölykét ledobta a kunyhóban, és sietett vissza.

Baj nélkül áthozta a másodikat is.

Mikor a harmadikért, a szürke kiefarkasért visszament, már rogyadozott a lába. Nem tudta bundájából jól kirázni a vizet, nehéz lett, mint az ólom, húzta le a fenékre. S a kis szürke volt a legnagyobb, legnehezebb kölyke.

Jól megfogta a nyakbőrén, de a kicsi rugdalózott, makacszkodott, megfeszítette lábát. Nem akart a fenyegetett vacokból mozdulni. Félt a víztől, mindenáron vissza akart bújni a fűz alá, pedig a hullámok már odaértek.

Erővel kellett elrángigálni. Az utolsó kölyök nem akart egyedül maradni, belekapaszkodott a bundájába, s húzatta magát. Basa ráfordult, első mancsával visszalökte. De a kölyök nem hagyta magát, ment utána.

Nem törődött vele, úgyis elvész, mert visszatérni érte már nincs ereje.

Ilyen nehéz próbában csak az életre rendeltékkel törődhetett, a pusztulásra ítélteteket kegyetlenül el kellett felejtetni, így követelték a törvények, melyekről Basa nem tudott volna számot adni, melyek azonban minden lépését vezették.

A vízben is érezte, hogy a kölyök bundájába kapaszkodva, mellette úszik. Egyszer hátránézett, látta az oldalánál kicsi kerek fejét elmerülni s felbukkanni megint.

A rúgkapáló, vad szürke minden erejét igénybe vette. Egészen belefáradt, míg nagy nehezen partra jutott vele. Akkor vette csak észre, hogy a negyedik kölyök

18

már nem kapaszkodik a bundájába. A parthoz nyargalt, szürke hullámok csapkodtak, nádat, sást, kitépott növénycsomókat sodortak, s közben egy-egy megfulladt apró emlős hulláját. A kölyök sehol.

Nézett, nézett, akkor néhány lépésre a parttól felbukkant valami fehérség, s megint eltűnt a sűrű hordalékban. Belevetette magát a vízbe, mellével széttolta a kitépott növények szőnyegét, úgy keresgélt. Végre valami gyenge mozgó élőlénybe ütődött. Megragadta, kivitte a partra.

A kölyökben alig volt valami élet, hányta magából a bűzös, mocskos vizet, de hamarosan magához tért, s boldogan, gyenge hangon vinnyogott. Anyja bevitte testvéreihez a nád-alomra, ott aztán összegömbölyödvé elaludt.

Basa sokáig nézte, s elnevezte Űszónak. •

A NÉVTELENEK NEVET KAPNAK

Nagy tél volt, hó és hideg, mikor Basa teje apadozni kezdett. A kölykök gorombák voltak már, apró, éles fogukkal összevissza sebeztek emlőjét. Gyötrelem volt a szoptatás, ösztönei azt parancsolták, hogy vessen neki véget.

A kölykök kinn a havon kergetőzve várták: mikor jön meg a vadászatból. Alig lépett a szigetre, megrohanták, majd feldöntötték, fájó, sajgó emlőjén húzkodta be őket a kunyhóba. Megnőttek, megnyurgultak, testük súlyosabb lett, és semmi sem volt nekik elég, megették volna az anyjukat. Húsrá kellett őket kaptatni.

Basa két napon át lesett a nagy ékekben húzó lu-dakra, míg rájött, melyik jégtükrön éjszakáznak. Telephelyüket aztán nem volt nehéz megtalálni: mutatta a

19

teknőforma mélyedés a jégan, melyet testük melege olvasztott ki, s a sok madárpiszok. Éjszakára lesben állt a közeli nádasban, s hajnal előtt, mikor legkevésbé szemfüles a lúdnép, óvatosan közbük lopakodott, s kettőt megfojtott a csapatból. Egyiket javarészt megette ott helyben, kisebbik felét hó alá kaparta; a másik óriásmadarat vitte haza.

A kölykök elébe bukdácsoltak, mint mohó, ügyetlen kis manók, a hajnali szürkületben. Szinte úszniuk kellett a magas hóban, s vékony hangon vakkantva evickéltek az anyjuk emlőjéhez. Legelől a szürke, aztán testvérei, csak a kicsi maradozott le féltékenyen vinnyogva.

Az édes jó emlő már előttük lengedezett, s akkor váratlanul közbük csapott az anyjuk, keményen és haragosan morogva. A kölykök szétgurultak, elmerültek a hóban, onnan csodálkoztak ki prüszkölve és méltatlankodva, hogy mi történt türelmes és tápláló anyjukkal. Még egyszer rohamra indultak, de a hatalmas mancs megint közbük söpört. Ezt már komolyan kellett venni, s a kicsik vonítottak a fájdalomtól, a csalódástól.

Basa elébük tette a nagy vadlibát, s biztatóan megbökte az orrával. A kölykek elhallgattak, s gyanakodva nézték az óriási tollast, aki nem mozdult, csak elnyaklott a havon, de azért igen félelmeteset mutatott. Anyjuk még egyszer biztatóan és parancsolóan rájuk mordult, s megbökte a libát. A kicsik óvatosan közelebb nyomakodtak, farkukat, behúzták, s kerületni kezdték.

Végre a szürke nekimerészkedett, vadul belerántott a liba hasatába. A libaláb megmozdult, ettől hátraugrott, s fölborzolt szőrrel morgott a vékony gyerekhangján. Hogy a liba nem mozdult többet, megint odasettenkedett, s belekapott a tollába. Most nem történt semmi baj, hát morogva tépte-rángatta a toUgúnyát tovább. Rossz volt, orra-szája telement pihével, tüsszögött, ha-rákölt, körmével kaparászta a fejét, míg nagy nehezen kifújta, kiöklendezte.

19

Közben a testvérei is rángatták a libát. Ezt mégse hagyhatta, s bármennyire gonosz volt is a tollpihe, újra nekitámadt.

Basa egy ideig nézte a kölykei veszkölődését, aztán néhány nagy harapással megnyitotta nekik a húst, s a kölykök csemcsegetve, morogva tépdesték a libát, nyalták a vért, s kaffogtak egymásra irigységükben. Először ettek húst, először kóstoltak vért, s ízlett nekik. Két lábra támaszkodva ütötték fejüket a nagy ételhalmazba, onnan vonítottak, kaptak ki a másokra. A legkisebb sírva téblábolt körülöttük, a három nagy mindig ellökte, kiszorította.

Végre eltelték, s elégedetten szuszogva pottyantak vissza a hóra. A legkisebb, mikor testvérei utat engedtek, s befejezték a lakomát, felkapaszzkodott a liba melledombjára, belecsúszott a húsostálba, s ott ette-falta a lassan hűlő húst, mintha valami mesebeli barlangban lenne. Anyja emelte ki, talpig vörösen, szőrére vékony kristálylemezekben ráfagyott a vér.

Így kezdődött a kölykök önállósodásának nagy korszaka: mikor húsevő lesz a ragadozó állat tejen élt kicsinyéből.

Illó volt már nevet szerezniük, s az sem sokáig váratott magára.

Egy téli napon Basa vadászni járt, a kölykök magukban ugrándoztak a kunyhó előtt. Gyönyörűséggel, izgatottan járták legfőbb iskolájukat: verekedtek. Kettő összeakaszkodott, meghemperegtek, akkor a másik ott termett, rájuk vetette magát, egy ideig összekavarodott testek örvénylettek, párnátokban fröccsent a hó, és lábak kapálóztak, melyeknek hovatarozását nem lehetett megállapítani; aztán szétváltak a testvérek, s végigszaglázták a küzdőteret. Így gyakorolták magukat a lábak, az izmok, a fogak eljövendő feladatukra. A legkisebb vette észre először megmerevedve, hogy egy idegen állat közeledik feléjük. Hófehér bundájja beleolvadt a

20 '

hó színébe, csak mozgékony, szimatoló fekete orra s farka végén a kis fekete bojt árulta el. Néha négy lábával belesüppedt a hóba, olyankor úgy látszott, mintha egy vastag, bundás testű kígyó közeledne, mert az idegen állat rövid lábú, hosszú testű volt, dereka ide-oda hullámozott, mint a kígyó teste kúszás közben. Egyszerre eltűnt szemük elől a hóban, s néhány lépéssel arrébb ütötte ki fejével a hó kergét. Mintha víz alól bukna föl.

Alacsonyabb és hosszabb volt náluk, először ijedten bámultak lapos, sunyi képébe, kis bogyószemébe, mely fürgén villogott ide-oda a kerek kis fejben.

Az ismeretlen állat lassan, félig kúszva közeledett, inkább mulatságosnak, mint félelmetesnek látszott. A kölykök megbillenő farkincával nézték, kutatták, a legkisebb vidáman elébe szökdécselt, lehasalt előtte, s hívta játszani. A hermelinbe — mert hermelin volt az ismeretlen állat — mintha villám csapott volna, alig látható cikázással a kicsi hátán termett, kegyetlen, éles fogát belemélyesztette a nyakába. A kölyök rémülten felvisított, egyet-kettőt dobott magán, hogy halálos lovasát lerázza, de hiába; akkor megadóan leroskadtt a hóba, torka körül halvány vörösség szivárgott bundájára.

Testvérei ijedten nézték, a két fehér bundás sietve húzódott vissza a kunyhó védelmébe. Csak a szürkében lobbant fel a harcos vér. Esetlenül és vadul vetette magát a fürge, kígyómozgású hermelinre. Az gyorsan elengedte áldozatát, szembefordult vele. A kicsi érezte, hogy gyilkos lovasa elengedi, sírva, vonítva gyorsan beszaladt a kunyhóba.

A hermelinnek nem volt komoly ellenfele ez a pár hónapos, ügyetlen, szürke kutyakölyök, akármilyen nagyra fejlődött is. Izmai úgy lökték előre, minth; nem is lenne teste. A kis szürke még nem dobta el gyenge tejfogait, esetlen kölyökkutya mozgása szinte bénának mutatta cikázó ellenfele mellett; csak a súlya és magassága segíthette ebben a harcban: végveszedelmében. Egy pu-

J Basa 2j

lanatra sem félt, valami gyilkos, vörös köd borult kicsi szemére, nyakán vadul meredezett a szőr, s nem látott mást, csak a hófehér támadót. A farkas vadsága párosult benne a kutya elszántságával, apja és anyja vére lökte egyszerre szívébe a két faj jellemét.

A hermelin máris hátára pattant, s nyakába mélyesztette fogait, az ütőeret kereste. De most nem a legkisebbel került szembe. A kölyök hirtelen hanyatt vágódott a hóban, s le akarta dörzsölni magáról a fehérmenyétet. Az azonban olyan volt, mint a villám, máris a kutya hasára pattant, onnan tört a két mellső lábón át a torok felé. A kis szürke felvonított, mikor az éles fogak belemartak, aztán egy árva hangot se engedett ki többé. Némán verekedtek.

A hermelin fürgén ide-oda pattogott, hol innen, hol onnan támadott, menyétfélek szokása szerint mindig a nyakra, a kutya pedig igyekezett súlyával a fürge gyilkosra neheznedni. Vágták a havat, szakadékok és kráterek mutatták a küzdelem nyomát. A hermelin más körülmények között már elengedte volna szívós prédáját, de mostanában rosszul fizetett a vadászat, szeme égett az éhségtől, a kutya már gyengült, s ő meleg vért akart inni, kiszívni az életet, hogy maga tovább élhessen. Órjögve ugrott az ostoba kölyökkutyára.

A szürkében váratlan ügyesség és értelem támadt fel. Lelapult a menyét ugrása előtt, s mikor az célt tévesztve melléje huppant a hóba, egy pillanat alatt rajta volt.

Két gyenge fogorát összezárta a fehér nyakon, s egész testét rádobta a kígyózó, hófehér ellenségre. Most megfordult a kocka. A hermelin dobálta magát, ki akart csúszni a kutya alól, karmaival hasát és mellét tépte, fogával mellső lábát s' a váll-lapját. A kölyök merő seb, merő vér volt, fejbőrét feltépte az ellenség, s a szemébe folyó vér félig megvakította; de nem engedett. Görcsbe zárult állkapcsával szorította a hermelin nyakát s félig eszméletlenül nehezdedt rá,

21

Egyszer aztán a hermelin nem mozdult többet, fényes fekete orra megszurkiült hirtelen. A kölyök is félig holtan feküdt mellette, csak szorította, szorította a nyakát. Néhány pillanatig így feküdtek, akkor vette csak észre, hogy győzött, hogy a fehér vérszívóban nincs már élet.

Még egyszer megrázta, hogy biztos legyen a dolgában, a hermelin teste lágyan, ellenállás nélkül hajladozott.

Most elengedte. Arrébb tántorgott a hóban, elvakult szemét dörzsölte, míg újra tisztábban nem látott. Akkor visszament a zsákmányához. Testvérei is elmerészkedtek a kunyhó védelméből, óvatosan közeledtek, aztán látták, hogy a gonosz fehér állat nem mozdul, nagyokat ugrottak, és siettek részt kérni a dicsőségből.

A tetem mellett azonban új ellenséget találtak: fivérük véresen, féltékenyen morogva támadt rájuk, elűzte őket, aztán visszatért a hermelinhez, s marcangolni kezdte a lágy részeit, ahogy anyjától látta. Basa már messziről megérezte, hogy odahaza valami nincs rendjén. Máskor óvatosan, kerülgetve tért haza, most nádon-bokron át verte a havat a sziget felé, szájában egy fiatal nyúllal. A nádas téli madarai ijedten rebbentek el útjából.

A szigeten megérezte a vér szagát s az átható menyétbűzt. Rohant fel a dombra, aztán olyan hirtelen lassított, hogy méternyi darabon végighúzta a havat, egészen a fagyos földig, csáklázó tompa körmeivel. Két kölyke a kunyhó mellett állott, s irigykedve viny-nyogott, a harmadik, a szürke, egy megölt hermelin fölött hasalt, saját vére összekeveredett a zsákmány vérével, s marcangolta a fehér ragadozó bundáját.

A negyedik kölyök sehol. Basa éles szimata is megzavarodott a sokféle szagban; ide-oda kellett szaglásznia, míg orra a kunyhóig vezette. Ott ledobta a nyulat, bement, a kicsi az almon feküdt, még most is rémülten nyicskált, és mindenáron sebesült torkát szerette volna nyalogatni.

22

óvatosan megfogta, kivitte a világosra, s átvizsgálta feje búbjától a farka végéig. Nem sok bántódása esett a kicsinek, csak nyakán szivárgott sok-sok apró sebhely. Segített neki lenyalni őket, s csupa vér negyedik kölykéhez futott. Az felnézett anyjára, mikor közeledni látta, s megint visszaütötte a zsákmányra fejét.

Basa el akarta venni tőle a rossz szagú prédát, de a kölyök dühöngeni kezdett, még őt is megtámadta. Néhány kemény ütéssel kellett észre téríteni. Bevitte a kunyhóba, ott letisztogatta róla a vért. Csupa mély seb volt, de meg se nyikkant, míg a gyógyító nyelv végig-végigmelengette, nedvezte.

Basának eszébe jutott a kölyök farkas apja, s elnevezte Nagyvadásznak. A másik sebesültön rajta maradt a Kicsi név.

**A VADÁSZAT MESTERSÉGÉT IS TANULNI KELL**

A hermelin megölése után Basa egyszerre a róka szokásait vette fel: elevenen hozta haza a zsákmányt, igaz, csak a kisebbjét. A kutya nem így szokta vadászatra tanítani kicsinyeit, hisz az ember árnyékában nincs szüksége rá, hogy az izmok és idegek, fogak és körmök hajszálnyi pontossággal szerezzék meg a zsákmányszerzés gyilkos gyakorlatát. Az ember ad ételmezt, vadászni csak a vér sóvárgása hajtja a kutyát. Basa azonban nemhiába élt sokáig az embernél; okosabb, alkalmazkodni tudóbb volt a nádas állatainál, s az ősi ragadozóemlék is előtört. Így

támadt fel benne, hogy nem elég ennivalóval tömni a kölyköket, arra is meg kell őket tanítani, hogyan adja meg magát legkönnyebben a hús. A , szükség és az értelem a kölykönevelésnek ősalapotába kényszerítette vissza Basát. Közönséges kutyánál a kö

23

lyök csak felnőtt korában kóstol a vadászatba, csak akkor tanulja ki fortélyait, s az is csak szórakozás neki. Basa kölykei így éhen veszttek volna a nádasban, mert a nádas törvényei kérlelhetetlenek: ha enni akarsz, légy gyorsabb, erősebb, ügyesebb prédádnál. Ha gyengébb vagy, éhen pusztulsz, mert nem vár otthon az ember háza tája, ahol mindig hullik valami ehető diribdarab.

Elsőnek egy kis fekete-fehér kontyos réce érkezett elevenen a kutya-kunyhóba. A kölykök rásereglettek, elfogultan és gyanakodva nézegették, még Nagyvadász is óvatosan berzenkedve járta körül a csőre tató, szárnyas ismeretlent. A réce halálra váltan pislogott Basa szájában. Eléjük tette a hora, s biztatóan morgott, de egyik kölyök sem mert vállalkozni a zsákmányszerzésre. A réce rémülten pihegett a hatalmas, négy lábú vadak között, aztán kinyílt csőppnyi agyában, hogy szabad a szárnya, felállt, totyogott, ügyetlenül vert néhányat a havon, s huss, máris levegőbe emelkedett. Ha Basa el nem kapja röptében, bizony oda az ebéd. A kölykök izgatottan táncoltak, mikor a zsákmányt elröppenni látták. Basa most okosabb volt, egy roppantással eltörte a réce szárnyát, úgy tette le. Félrehúzódt, most már nem félt, hogy az ügyetlen, rosszul futó réce el tud menekülni. A kölykök rémült sóvárgással ugráltak körül a kis kontyos madarat, az meg csak ült reménytelenül, érző fekete rög a fehér havon. De hiába morgott buzdításra Basa, a merszből csak egy-egy nekirugaszkodásra s hirtelen fékezésre futotta. Ha a réce futva próbál menekülni, már nekiestek volna, mert a játékoság inkább kap a mozgó zsákmányon. De így ülve és pislogva félelmetesen titokzatos volt a fekete jószág.

Basa most orrával mozgásra serkentette az áldozatot Az végre megint úgy érezte, hogy menekülnie lehet, felállt, néhányat vert törött szárnyával, s ügyetlenül totyogott a part felé. A kölykök felvonítottak.

23

Mikor a réce megmozdult, Nagy vadász hátrasunyta a fülét, két mellső lábát megfeszítette, aztán nagy ugrásokkal a menekülő után vetette magát, s megfogta. Tép-te-szorongatta, jó időbe került, míg megölte. Aztán zsákmánya fölé ült, vadul morgott, s elkergette a felbátorodott testvéreit. Basának kellett ránkba szednie önző, komisz kölykét, hogy a többieknek is jusson hús. Azok továbbra is tartottak testvérüktől, mindhárman a réce másik oldalára tülekedtek, s hagyták Nagyvadászt magára. A szürke még azután is sértve érezte magát szerzett jogaiban, s egy-egy vonítás jelezte, hogy nemcsak a récén lakmározik, hanem testvéreit is bünteti az erő zsarnokságával.

Másnap megint kontyos réce került áldozatnak, ettől már nem félték annyira, egyszerre, együtt végeztek vele, még Kicsi is hős volt.

Következett a legnehezebb tudomány, a bátorság nagy próbája: egyenként végezni a zsákmánnyal. Most nem törte el a szárnyát, hadd tanulják meg, hogyan kell elkapni a nehezen felröppenő vadkacsát félig a földön, félig a levegőben. Űszó kezdett. Basa letette a récét, Űszó közeledett, habozott, várt, a réce esetenül nekiindult, s felreppent, ugrott végre a kölyök is, de csattanó fogakkal hibázta el a célt. Bután bámult a kinyúlt nyakkal elrepülő hús után. Basa nem bánta, hadd éhezzenek, tanulják meg a bőrükön, mivel fizet az ügyetlenség. A récék sem hagyták örökké magukat, s Basa kénytelen-kelletlen vadlúdra fanyalodott. Nyáron jobban tudta volna tanítani a kölykeket, de ilyenkor téli álmát alussza az egér, a pocok, ritka az apróbb madár, hát fogni kell, ami jön. A vadliba vén gúnár volt, kemény csőrű ellenfél, Basa Nagyvadászt szólította rá. Az neki is ment félelem nélkül, de a gúnár úgy vakszemen kólintotta kemény csőrével, hogy elnyúlt a hóban. Űs<sup>^</sup> sem járt sokkal jobban, neki az orrát szabdalta meg a

3S

goromba libacsór, a névtelen két szárnycsapás verte hóba; Kicsinek volt annyi esze, hogy ne támadja meg a libát, körülsündörögte barátságos farkcsóválással, s néha-néha belekapott a vastag tollgúnyába. Annyi volt az; a libapáncél ellen, mintha náddal böködnék.

Végre is Basának kellett kivégezni a harcias gúnárt, szégyenkező kölykei alig mertek enni belőle.

Maradtak zsákmánynak továbbra is a vadkacsák. Jó darab nádast be kellett Basának járnia, hogy a neszes jószágból ki tudjon szakítani egyet. Nagyvadászra jött a sor, aki még nem felejtette el utolsó kudarcát a libával. A réce felrepült, Nagyvadász ugrott, s együtt zuhantak a hóba, a kacsá csapkolódva. Nagyvadász diadalmas morgással.

Lassan mind a négyen el tudták kapni a felkelő szárnyasvadakat, még Kicsi is. A névtelen különösen ügyesnek bizonyult. Sokkal fürgébb volt testvéreinél, úgy ugrott, szinte szállt a levegőben maga is a menekülő után, s néha olyan magasságban kapta el, hogy Basa elképedt.

Nagyvadász moccani sem engedte ellenfelét, már rajta volt, a másik kettő úgy fogta el, ahogy tudta, de ennek a névtelennek szinte öröme tellett abban, hogy minél több esélyt adjon a zsákmánynak.

A sok szárnyas után tél végére végre sikerült egy tömött bundás, kicsit már vedlő'nyulat is meglepni a vackán. Erős szél volt, a nád érdesen zizegett, s ez lett a nyúl veszte, mert nem hallotta meg a közeledő kutyát. Basa a biztonság kedvéért eltörte egyik hátsó lábát- így is gyorsabban fut a nyúl, ha sikerül egérutat vennie, mint bármelyik kölyök.

Sosem látott állat volt, a kölykök kellőképp megcsodálták. Nagyvadász, akit csak az eredmény érdekelt, mindjárt meg akarta fojtani a lefogott nyulat, de Basa nem engedte: szabadon bocsátotta előttül: A nyúl három lábon is villámgyorsan elinalt. A kölykök lelkesen vetették magukat gyorsan prédájuk után. Egy vonalban,

24



váll váll mellett, csak a gyors névtelen száguldott néhány lépéssel előttük, hosszú lábain, s mindjobban elhagyta őket; s kórusban énekelték a vadászok dalát, de azzal bizony nem lehetett megállítani a fürge menekülőt; egykettőre eltűnt a szigetről, beváltott a nádba. A kölykök odáig üldözték, ott csalódottan megálltak és visszafordultak. Milyen érdekes, nagyszerű állat volt, sokkal izgatóbb és fürgébb, mint a buta és bűdös kacsafélék, s most elszaladt, mint a villám.

Csak egyik kölyök, a névtelen maradt nyomában, 'Basa hiába mordult utána, nagy ugrásokkal eltűnt a nádban. Egy darabig még látni lehetett a nádak mozgó hegyén, merre folyik a hajtóvadászat, aztán minden elcsöndesedett.

Jó darab idő múltán került csak elő a kölyök, maga után vonszolta az élettelen nyulat. Így kapta meg ő is a nevét: ezentúl Rohanónak hívták. Basa még hóolvadáig hordozta haza az ennivalót, táplálta kölykeit, tanította őket; mikor az első hazatérő vándormadár kiáltása végiggyöngyözött a tavaszi égen, saját erejükre engedte őket: megkapták jussukat, most már véget ért az enyhe, játékos kölyökkor. Hathónaposak voltak már, tejfogukat vaskemény agyarakra váltották; megtanulták, hogyan kell végezni a prédával, a nagy tudnivalókra, a vad felfedezésére, becserkelésére csak a nádas taníthatta meg őket.

25

### SAJÁT KENYÉREN

Jókorá fehér kutya lopakodott a vízpart felé. Sűrű nád között bujkált, kúszott, nem törődött azzal, hogy bundája csupa ragacs és nedvesség lesz. A vízen madarak úszkáltak jámboran és gyanútlanul, azokra cserkelt a fehér kutya, s kúszott a nádban, mint a macska. Néha felegyenesedett figyelni, akkor lehetett látni fejének kialakulatlan vonalán, lábainak aránytalanságain, hogy még kölyöksorban van. Termetre már most is fölébe ütött a legtöbb kutyának.

Úszónak ez volt a birodalma: a vízpai-t. A madarak szaga, elbizakodott parádézásuk a víz oltalmában, sűrű rajaik, a nagy víztükör, amely tehetetlenné teszi a vadászt, ha belémerészkedik, de segíti a vadat: Úszó ösztöneinek örök izgalmat adott.

Hirtelen lelapult. Előtte megrezdült egy nádszál, s maroknyi madár, egy poszáta pislogott le rá ravasz figyelemmel. Úszó mozdulni sem mert, hogy a nagy szájú, komisz leselkedő el ne árulja. De a cserregőt nem lehetett becsapni. Félrehajtott fejjel nézelődött, aztán cserregni kezdte figyelmeztetőjét: „Tiri, tiri tarra, csitt, esett, tirr, tirr.” Közben lefelé nézett, kicsi torka remegett a büszke riadózásban, s el nem vesztette volna szem elől a lapuló kutyakölyköt. Hiába tette magát Úszó halottnak, a nádas önkéntes őrszeme csak fújta a magáét.

Kicsi már régen eloldalgott volna; Rohanó alighanem felugrik, mint a villám, s megpróbálja elnémítani a buzgó kis toUcsomót; Úszó azonban konok volt, kitartó, kissé együgyű, s békétűrően sunyított az éles nádtorzok között. Majd csak megunja a cserregő.

De annak nem fáradott el se torka, se figyelme. Riasztott, kiabált, billegett a nádon, s csüful mocskolta a maga nyelvén azt a lapító fehér állatot. Valósággal kínozni

26

akarta. Van az úgy békés madaraknál, állatoknál, hogy az önvédelem dühödtt kínzási vágyba görcsösül, s rikoltva, röpködve, riasztva, ahogy lehet, igyekeznek az életükre törő ragadozót meggyötörni. Úszó remegett a dühtől, de nem tehetett kínzója ellen semmit: a kis tollas porkoláb éberségét semmiféle mozdulatlansággal nem lehetett megvesztegetni. Végül is a kutya vesztette el a türelem harcát, akármilyen konok volt is. A vízimadarak neszt fogtak, beljebb úsztak, hiába rava-szkodik utánuk. Kinyújtotta zsihbadt tagjait, s nem törődött már a lármás madárral, ment-ment, maga sem tudta, hová, csak ezt a cserregő, gonosz hangot ne hallja már. Legszívesebben elbújt volna valami föld alatti lyukba, de hát Úszó nagy darab kutya volt, amilyennek még a szorgalmas borz se tudna odút ásni. Hát ment. A cserregő még Úszónál is makacsabb volt, talán a fészket is féltette: csúfolódva, kiáltozva ugrált föllette nádról nádra, amerre ment; néha elmaradt, s Úszó azt hitte, megszabadult, de máris meglibbent föllette a nádszál, s tirri-csett, esett, ott harsogott a fülébe. Úszó szeme vörösen izzott a dühtől. Rámordult a madárra, hiába; annak, mintha szándékában lett volna, hogy az egész napi vadászatot elrontsa, be nem állt a csőre, csak ugrált a kutya felett, lemerészkedett a nád alsó leveleire, csaknem áldozata hátára röpiült.

Ez még Úszó béketűrő nehézkességének is sok volt. Hirtelen felugrott, s a madár felé kapott. Az elbizakodott kis szürke szárnyas alig tudott elreppenni az összecattanó fogak elől, rémületében torkán rekedt a hang, s lebukott a nádak közé. Úszó boldog volt, hogy sikerült lerázni üldözőjét. Egyszerre megmeredt, egyik lábát felemelte, farka idegesen remegett. Távolból ugatást hallott, Rohanó üldözött valamilyen vadat, megismerte a hangjáról.

Megiramodott, hang iránt s árkon-bokron át vágta

26

tott, hogy ő is részt kérjen fúrge testvére vadászatából. A magáé ügyis elromlott mára.

Rohanó reggel óta szimatolt, keresett, kutatott, míg végre, közvetlenül az orra előtt, mint egy szürke gomo-lyag, nagy kan nyúl pattant ki a nádból. Olyan váratlan volt, először azt se tudta, madár rebbent-e, megjíedt a váratlan robajtól, aztán nyakába szedte lábait, s loholt a tovatűnő után. A nyúl, vén, sok hájjal megkent legény, hátra-hátranézett, s mulatott üldözőjén. Annyi kutya kergette már, farkas vadászta, értette a módját, hogy kell tudószakadásig megfuttatni őket, aztán néhány gyors hurokkal bolondot csinálni belőlük, s ott marad a vadász tehetetlenül s holtra fáradva.

Kényelmesen futott, hátra se nagyon nézett, egyszerre maga mögött hallotta az üldöző törtetését. Leecsapta fülét, teste szinte kétszeres hosszúságúra nyúlt, s valósággal röpiült a föld felett. A törtetés csak nern

maradozott el, ott recsegték nyomában a nádak, szisszentek a levelek. A vén nyúl megrémült: ilyen gyors lábú üldözőt még nem szabadított rá zsákmány-élete. Furfanghoz folyamodott: félreugrott, gyors vargabetűt csinált, s eltűnt a nád közt.

Rohanó alig tudott lefékezni, mikor a nyúl cselet vetett neki. Hátsó részén csúszott egy darabig, majdnem felbukfencezett, mire megfordult, de az áldozat már eltűnt. Jó időbe került, míg a vargabetűt kibogozta. Akkor ugatva beváltott a nádba, és orrát a nyomra tartva, szimatolva hajtotta tovább szökött prédáját.

A nyúl most már kényelmesen futott, biztonságban érezte magát. Egyik oldalon széles víz, a másikon sűrű nád, akkor szökik meg a kutya elől, mikor akar. Még le is ült hallgatózni nagy magahittségében, egyik fülét le-bocsátotta s nézelődött. Így üldögélt, a kutya ugyan elég messze mozgatta még a nádat, de nyúlvirtusnak elég ennyi is: fölkerekedett megint.

27

Tisztáson váltott át, akkor a nád közül hirtelen egy másik fehér kutya csörtetett elébe. Rémulten ugrott oldalt, s belevetette magát a vízbe. Üszó — mert ő tört a nyúlra — felugatott a vadászat forróságában, s nagy ugrással ő is a vízbe loccsant, a tajték felcsapott körülötte. Ott úsztak egymás nyomában: egy kicsi, kerek, barnásszürke fej hosszú, nagy fülekkel, s egy nagy fehér, s a nagy fehér egyre közelebb jutott a kicsihez. Rohanó meghallotta Üszó jelét, nekiindult, s a tisztásról ő is a vízbe vetette magát. Bár mozgott olyan gyorsan a vízben is, mint Üszó, mégsem szívesen fűröszttötte meg bundáját. Nádikutyanak azonban sokat kell próbálnia.

Most már szűk volt a nyúl irhája, sietve kikecmergett a partra, s menekült. A két kutya utána. Rohantak egyenesen, körbefordultak, nád tört, madarak rebbentek fel, üldöző és üldözött ereje fogyott, s a nyúl egyre többet nézett hátra, egyre több hurkot csinált. Rohanót, akárhogy is tudott az futni, könnyen lerázta volna, ha egyedül van, hisz még csak kölyök volt; de a két kutya keríteni, előzni tudott, kétoldalról szorongatta zsákmányát. Rohanó egyszer csaknem elkapta a gyorsan mozgó, dobálózó fehér tükröt, a nyúl hátsó részét, diadalmasan felüvöltött, de a tapsifüles hatalmas ugrással a levegőbe dobta magát, a kutya felhemperedett alatta szájában egy csomó vedlett szőrrel; a nyúl visszaesett Rohanóra, nagy rugaszkodással elpattant tőle, s nyargalt tovább. Megint sikerült levegőhöz jutnia.

Nagyvadász egy bokor tövében szundikált, ott ébredt fel a hajtás neszére. Felült, bamba-álmosan pislogott néhány pillanatig, megismerte Rohanó éles és Üszó mély ugatását, s azt is kihallotta hangjukból, hogy nyulat kergetnek. Gondolkozott, csatlakozzon-e hozzájuk. Rohanó kivételével valamennyi testvérénél jobb futó volt, de most elbágyadt a heverésben, egy porcikája sem kívánta a nyelvlógató, hosszú s bizonytalan kimenetelű hajtó-

27



vadászatot. Felemelt fejjel figyelt egy darabig, aztán gyors elhatározással, keresztutakon, ösvényeken a nádas szélébe sietett. Ha zsákmányról volt szó. Nagyvadász nem szokott gondolkodni; valami láthatatlan mozgató vette át erős testén az uralkodást, irányította, s csodálatos biztonsággal mindig a legjobban; most sem volt kétsége, hogy a nyúlnak ott *kell* kiváltania a szabad mezőre, ahol ő lesbe áll.

A vén nyúl kimeredt szemmel rohant a nádas szélének. Szabad térségen talán könnyebben lefutja, kifárasztja majd a két kutyát, akármilyen gyorsak s makacsok is. Már átderengtek előtte a nádszálak, egyre kevesebb vízen kellett áteickélni, s az utolsó fűzbokortól, mint egy tág lélegzet, szabadon hullámozott a rét. Önkéntelen gyorsított, mikor a fűzbokor mellett elhúzott. Akkor a bokor mögül egy hatalmas szürke állat

28

pattant elő, egyenest a nyakába, a nyúl emberhangon visított egyet, halállátó, kétségbeesett sírással. Többet nyikkanni sem tudott, mert Nagyvadász eltörte a gerincét, s 'elégedetten ült zsáknaánya fölött. A két üldöző nagy ugatással törtetett ki a nádasból, s ott ült előttük Nagyvadász, kárörvendően és gúnyosan a nyúl fölött. Nyelvét lógatva, vidáman baktattak melléje, de fivérük ellenséges morgással adta tudtukra, hogy a nyulat a maga zsákmányának tekinti, s egy szőrszálat sem enged át belőle.

Meglepetve és méltatlankodva bámultak rá, de Nagyvadász uralkodó göggel hátat fordított nekik, kinyújtotta a nyulat, s bontani kezdte.

Megszokta már, hogy a többiek félnek tőle, bármelyiket megverte, lemarta, ha fellázadt, s a keserű tapasztalatok után egyik sem merte kétségbe vonni elsőbbségi jogát.

Két testvére csak nézte-nézte eseten és éhesen, míg a lány részeket ki nem bontotta. Akkor a vér szagára dühösen a zsarnokra támadtak.

Óriási verekedés kezdődött, s a két fehér bundás alaposan ellátta Nagy vadász baját. A szürke kénytelen volt engedni, s most már hárman marcangolták a nyulat, s féltékenyen mordultak össze, ha valamelyik úgy látta, hogy testvére nagyobb koncot szakít magának.

Kicsinek, aki isten tudja, honnan somfordált elő a zsákmányra, Nagyvasász kegyesen odalökte a nyúl fejét. Azon rágódott szegény, míg Basa arra jártában meg nem könyörült rajta, s nem hullajtott neki egy darabkát a maga zsákmányából.

Basa kölykei megkezdték uralkodásukat a nádasban.

#### A LEGKISEBB

Nemhiába kapta a nevét: legkisebb, leggyengébb volt testvérei között. Nevezhették volna Utolsóinak is: utolsónak született, az utolsó emlő jutott neki, ő volt az utolsó, aki az anyjuk hozta vadászzsákmányból elverhette éhségét. Neki jutottak a szárnyak, a lábak, ő kapta a zsákmány fejét, melyben finom velő volt ugyan, de izmot, csontot, húst nevelni: édeskeves volt. A hermelin-nel vívott háború is rajta hagyta nyomát. Sebágyában nem növekedett, nem erősödött igazán, értelme s érzékszervei azonban kifinomultak, s ha emberi fogalommal akarjuk jellemezni, azt kell rá mondanunk, hogy ideges kutya lett. Hatalmas testvérei mellett közepes kutyát mutatott, pedig ő is nehéz lett volna ölebnék. Legmeglepőbb azonban a hangja volt, ez a félelmetes, rekedt, mély buffogás, mely nem illett külsejéhez, sem szelíd és ravasz tekintetéhez.

És ha Kicsiről esik szó, azt is meg kell vallani — ámbár az ember szereti minél nagyszerűbb tulajdonságokkal felruházottan bemutatni hőseit —, tehát azt is meg kell vallani, hogy Kicsiben nem sok vitézség volt. De az író, aki néha elnéző hőseivel, mindjárt mentséget is talál Kicsi fogyatékoságára: okossága, ideges érzékenysége igen rossz talaj volt, hogy a bátorság gyökerei megkapaszkodjanak benne. IVEint az emberrel is gyakran megesisik. Kicsi kölyökkori nagy betegsége sajátosan, mondhatni döntően formálta a természetét. Játékos, hízelkedő, de csendességre és szomorúságra hajló lett a sötét kunyhóban, ahol még a tél is ráfordította hidegét, s mire a tavasz meglágyította a vizek tükrét, csontbőr soványan mászott ki a napfényre, s elgyengülten támolygott a gyér fűben. Nem is vett részt testvérei vadászatában, sokáig abból élt, amit Basa anyai szeretete és Nagyvasász nagyúri bőkezűsége juttatott neki.

29

Elkódorgott a nádasban, leste a madarak húzását, vadászatát, fészekrakását. Csakhamar jobban ismerte a nagy réti világ rejtjelmeit, mint Basa. Órák hosszat elüldögélt a nádírigó fészke tövében; leste, hátha kipoty-tyan a nádon libegő fészekből egy puha húsú fióka. Reménysége azonban többnyire megsalta, mert a kicsi rigók csak tátogatták széles

csőrüket, de kiesni egyik sem mutatott kedvet. Kicsi csakhamar kénytelen volt belátni, hogy a vadászatnak ez a módja kényelmes ugyan, de nem túlságosan nagy hasznú. A halak kerültek ezután megfigyelés alá, de Kicsi hamarosan megbizonyosodott, hogy egy se akar kijönni a partra, a vízben pedig roppant fürgék.

Kijárt a nádas szélein túl a tocsogó nedves rétségre, képes volt száraz helyein órák hosszat lesni egy egérlyuk mellett azért a néhány falat lágy, omlós egérhúsert, amely szinte elolvadt szájában; vagy kivárni, míg a hátára fordított sündisznó kíváncsian elődugja kunkori orrát gonosz tüskéi közül: akkor hasába nyomta egyik mancsát, s néhány, orrába fúródó tüske árán kiforgatta a rövid lábút bundájából. Egyszer vadrecét ütött le a villámgyors sólyom a rét fölött; Kicsi elzavarta a dühösen vijjogó madarat, s maga falta föl a recét. Attól fogva sosem mulasztotta el, hogy végig ne tekintse az eget. Gyengesége jobb megfigyelővé tette vad és erőszakos testvéreinél, s a zsákmány szerzésénél leginkább megfigyelése vezette. Mindig olyan zsákmányra lesett csak, amelyik nem vette túlságosan igénybe erejét; így szokott hozzá a kényelmes, alkalomleső vadászathoz, s akkor se hagyta el, mikor már erőre kapva megbírt volna a rétség nagyobb vadjaival is. De bármennyire jóllakott is apró zsákmányaival, sosem röstellt nagyobb és bátrabb testvéreitől egy-egy falatot elkunyorálni, koldus hízelkedéssel. S ha kellett, lopott is. Rendkívül ügyesen csente el a legjobb falatokat Űszó vagy Rohanó elől, félresompolygott vele; mikor aztán a kárvallott észre-

30

vette a hiányt, Kicsi már ártatlan pofával járt-kult, vagy rossz esetben hősiesen állta a testvéri büntetést.

Talán azért evett volna folyton, mert vékony teste nem tudta elfeledni kis kőlyökkora éhségeit, s a roz-szuUétig nem tudott betelni a maga táplálásával. Csak az elrontott állat falánk, nem úgy, mint az ember: s Kicsit a nélkülözés éppúgy elrontotta, mintha kényeztették volna.

A nádas bőkezü mindenkivel: terített, kifogyhatatlan asztala tavasztól őszig minden rendű és rangú állatnak, így találta meg Kicsi a tavaszi nádas ajándékaként a madarak szigetét, melyet még a legvénebb pákász sem jár be, s olyan is kevés volt, aki csik varsa-elhelyezőben, tojásszedőben vagy burkolás közben a közelébe jutott volna.

Egy rétisas volt Kicsi kalauza a szigetre. Látta, mikor a nagy madár alászorított egy szürkegemet, hallotta éles vijjogását a megölt zsákmány fölött, s közelébe akart jutni. Madarak fellegei cikáztak a sas felett, ez is izgatta képzeletét.

Óvatosan, zombékról zombékra ugrálva közeledett arrafelé, ahol alávagódott a sas. Ez már nem a nádas szokott útja volt, szigetekkel, kicsi szárazföldekkel; itt csak zombok zombok mellett, nyíllövés szélességben, nád szinte sehol, s a zombokfejek zöld kis boglyácskái között büdös, sűrű, halálos fekete víz, melyben rothadó gyékény, kolokány, csikbogár és pióca úszkált. Kicsi nem tudhatta, hogy azok a zöld zombokok kétméteres ingó növény és földoszlopok tetején ülnek, s

aki leesik róluk, azt sose engedi el többé a fekete víz; kiszívják a piócák, megrágnak a csiborok, s végre csontjai alásülly-lyednek a feneketlen iszapba, ösztönei azonban megsúgták a veszélyt, s Kicsi rémulten kuporodott az első hajladozó oszlopon.

Előtte a mocsáron keskeny földnyelv, ritka náddal bevonva, s azon túl gyöngyházfényű rónavíz s fölötte

4 Basa

49

madárfellegek. Kicsi nem tudott ellenállni ekkora gazdagságnak, s nekiindult bukdácsolva a zombékön. A következő oszlop megrezdült alatta, csaknem vízbe fordult, hirtelen tovább kellett ugrania a harmadik zombékra. De az is megrezdült, és dobta már tovább. Szíve dobogott, előreszegte fejét, s ugrált sebesen zombékról zombékra. Ez volt a szerencséje; ha lassan megy, el nem kerül a fekete vizet; amit a pásztor nép hosszú időn át tett tudományává: azt, hogy a kotun csak futva lehet járni — arra Kicsit egy perc ijedelme megtanította. Végre ott remegett a keskeny földnyelven, előtte a jégfényű síkvíz, s biztonságban volt. Túl a víztükrön pedig rikoltozott a madarak szigete. A sas éppen útra készült, néhányat vert a szárnyával, esetlenül ugrált a földön, és lassan felemelkedett. Kicsi nem bánta, hogy a félelmetes nagy madárral nem kell összeakaszkodnia.

A sziget túlsó oldalán megvakult már a rónavíz, felverte a sás, nád, egyéb vízínövény. Gyökerek, korhadt szárok fonódtak össze vastag szőnyeggé, egy-egy döglött hal ezüstözte zöld mintázatát. Édeskés növényi rothadás és halbúz lehelte be e környéket. A vakróna szélétől egy szigetecske úszott alá, fűzfákkal, bokrokkal, rendes, szép sziget, csak éppen úszott, vitorlása volt a fűz koronája, s ágon-bokron madarak fészkeltek. A madarak szigetén is volt néhány nagyobb fa, azokat egészen lehántották, fehérre piszkították a nagy fekete kárókatónak, s teleszórták az aljukat halmaradékkal.

A madarak! Kicsinek kóválygott a feje a zajtól, a mozgástól. Mintha az egész nádas, a víz, a fák, az ég, minden repülne, rikácsolna, forogna. Mindenütt madarak töméntelen sokasága: vízen, levegőben és fákon. Fészekrakás ideje volt: tele tojáson ülőkkel a sziget; a víz szélében építve a battonyák nagy rendetlen fészkei; távolabb, összefogott nádszálakon a kócsagoké, megközelíthetetlenül; a gólyatöcs is fészket rakott itt, vízközi

31

zombékokra. A tiszta vízben nagy halak árnyékai suhantak Kicsi lába előtt; a nád tövében csuka leskelt mozdulatlanul, korhadt, szürke ág, csak kopoltyúinak kicsi mozgása s szeme árulta el a falánk rablót.

Kicsit megőrjítette a sok szag, a nyüzsgés. Vízbe vetette magát, s átúszott a nagy szigetre.

Iszonyú zsivajgással kelt fel ellene a madár nép. Gyors röptű fehér csürék csapkodtak alá a betolakodóra; a part menti vízben kiegyenesítették nyakukat a gázlómadarak, s előremeredő csőrrel figyeltek. A fákon törött ággá merevedtek a törpegémek.

Kétszer verték vissza Kicsit a madárhadak, kiáltozással és fenyegető csapkodással. Harmadszorra végre ösz-szeszedte minden bátorságát, s partra kapaszkodott. Itt se hagyták ugyan békét, de Kicsi most már biztonságban érezte magát, látva, hogy a csürék sohasem vágnak bele, az utolsó pillanatban, mielőtt rácsapnának, egy gyors fordulattal elnyilaUnak a feje mellett.

Me,?rázta magát, s többé nem törődött a madarakkal. Előtte a rengeteg madárfészek, ezernyi költő, tojást /nelengető madár. Kicsi jogos tulajdonának tekintette az egészet, bátorsága és szemfülessége jutalmának. Éhes volt, nekilátott a tojásoknak, melyekről rémülten kelt fel a madáranya. A fészek szélén itt-ott sárga foltok mutatták étvágyát és ügyetlenkedését.

Először sorra ette a fészkeket. Aztán válogatott. A vörös fejű réce nagy zöldesszürke tojásai tetszettek neki; a nagyoda gyengén tarkázott tojása is; de már a battonya vízparti fészkében undorodva hagyta ott a lágy, vastag bevonatú, összemocskolt tojásokat.

A cserék csak röpködtek a feje körül, néha rájuk kaffant, s igen bátor lett. Erre nem volt olyan ellenség, akitől félni kellett volna.

Mikor jóllakott madártojással, nagyot ivott, s lefeküdt egy bokor tövében. A madáranyák még soká kerengtek, mire lemerészkedtek feldúlt fészekükhöz.

32

Attól kezdve Kicsi nem röstellte megtenni az utat a madárszigetre. Hanem arra gondosan vigyázott, hogy utolsónak keveredjen ki a kunyhóból, mire minden testvére útnak indult már; mert ha Rohanóék felfedezik a bőség országát, neki esetleg megint csak a maradék jut. Rohanó egyszer mégiscsak észrevette, hogy szája szélére tojásdarabkák ragadtak; nyakon fogta Kicsit, és rázta a levegőben, mint egy patkányt, hogy vezesse rá a tojásokra. Kicsi vinnyogott, kapálózott, de hősiesen állta a kínzást, míg Nagyvadász, aki amolyan udvari hí-zelkedőjének és bohócának tartotta játékos testvérét, oda nem jött, és néhány erélyes harapással ki nem szabadította Rohanó fogai közül.

Aztán véget ért a tojásbőség is: kikeltek a kismadarak. Ez még talán jobb volt, hisz némelyik apró madár sokáig ügytelenebb volt a vízben Kicsinél. S a húsuk — Kicsi sokáig nem felejtette el a pihéseket. Annyi madár nyüzsgött a szigeten, hogy akár harminc Kicsi-étvágyú kutya is szedhette volna belőlük a vámot, akkor is töméntelen marad; így hát egy száz munkája nem látszott az apróságok fogyásán. Kicsi ebben az időben nekigömbölyödött, hasat eresztett, zsíros lett a háta, egyszóval vadkutyaéhoz illetlen és gyalázatos külsőt öltött.

Volt egyéb ajándéka is a szigetnek. Három nagy, le-kopasztott fáján fészkeltek a kárókatónák, a halászat fekete mesterei. A fák alatt töméntelen madárpiszok és hulladék, amit a fiókák szórtak le. Kicsi nem szívesen ment oda, tiszta természetű kutya volt, amennyire kutya tiszta lehet. Mikor azonban egyéb fiókák már túlságosan lábra, vízre kaptak, meg kellett vizsgálni a fákat is, hátha lebukik valamelyik ügyetlen kis



kárókatona. Az öreg madarak tüstént fölkeltek, mihelyt a fához közeledett, s a fiókák ugyan nem pottyantak le, de éktelen zsvivajgással Kicsi fejére szórták mind a halat, ami a fészekben volt. Csak úgy puffogtak a nagy pontydarabok, keszegek a földön, Kicsi hátán, tanácsos volt félre

33

ugrani. Egyszer aztán kifogyott odafönt a hal, akkor Kicsi kiválasztotta a legjobb darabokat, még el is ásott belőlük. S az öreg kárókatonák azontúl Kicsire is halásztak, elég volt a fa alá menni, s néhányat vakkantani, már hullott a kövér hal.

S jött egy nap, mikor Kicsi hiába bukdácsolt át a kotun; se hal, se tojás; szárnyra kapott mind az új költés. Sokáig ült a parton éhesen, nézett felfelé a kavargó légi népre; aztán hazament, és este ismét Basa és Nagyvadász alamizsnájára fanyalodott.

Ott, ahol voltaképpen véget ér a nádas, csak előha-dait küldözi gyér foltokban a rétre, fiatal róka sétált lustán a hasig érő fűben. Szaglászott, nézelődött, látszott rajta, hogy nem éhes, csak játékból és falánkságból szimatol valami könnyű zsákmány, nyúlfi vagy egér után. Ebben az időszakban a jó vadász mindig figyel, hisz tele kis állattal a nádas, a nyúl maga hathetenként fiadzik, de az anyát is könnyebb elfogni hasasán. A fiatal róka pedig jó vadásznak tartotta magát. Szimatolva mendegélt, meg-megállt, hátsó lábával vakarózkodott, hogy enyhüljön kicsit a rengeteg bolha kínozása, melyeket a mocskos, bűzös rókaodúban szedett fel. Egy nyúl kihült vackára bukkant, gyenge hangján vakkantott meglepetésében, ami nem illett vadászmiholtá-hoz, néhány lépést követte a nyúl nyomát, aztán elhagyta, s megint bolhászzkodí<sup>tt</sup>.

Kicsi a nád széléből figyelte a vörösbundást, orrát egy éles nádlevél karmolászta, de nem mozdult volna el. Sok volt benne a bölcs tudnivágás, s rókával még eddig nem találkozott, nem ismerte erejét, természetét. A szagát ellenszenvesnek, kihívónak találta, s azt is kitudta belőle, hogy a vörös is hússal él, tehát veszélyes állat.

A róka hirtelen megmerevedett, lompos farka elnyúlt,

33

csak a végén a kis fehér bojt remegett, egyik első lábát felemelte. Kicsi izgatottan leste, mit csíp el orra elől a vörösbundás.

A róka ugrott, Kicsi a sűrű fű sövényén át is látta, hogy egy kövér egér kerül a fehér rókamancs alól a rókaszájba. A vörös megint ejtözve sétálgatott a napon, szőre parázslott az éles fényben, pedig már kopott nyári bundát viselt.

Kicsit bántotta, hogy a róka az ő egereire vetett szemet. Voltaképpen meg kellene büntetni, de igen szívós és fürge állatnak látszik, s elbánhat nálánál nagyobbval is. Kicsi nem felejtette el a hermelintj s úgy vélte, tanácsosabb várni a büntetéssel. Abból azonban nem származhat baj, ha kimutatja magát.

Hát előlépett.

A róka eddig nem érzett semmit, mert rossz szele volt, most azonban visszapördült, mint az ostor vége. Ráfújt a nádásból előnyomakodó nagy fehér kutyára, s máris vágatott hosszan elnyúlva a sűrű felé.

Kicsi vitéz ugatással utána vetette magát, most már szívesen megbüntette volna az egérért, egészen a nádig üldözte, onnan megnyugodva jött vissza, s szimatolga-tott a fűben. Ő is rátalált a kihült nyúlvacokra, egérszagot is érzett, de hús sehol.

Pedig éhes volt.

Szétnézett a nádasból elfelé nyúló réteken. Mögötte a végtelennek látszó mocsarak déli nyugalma, csak itt-ott függögetett a kék levegőben egy madár. Alatta sűrű nád zöldje, néhol kiüt belőle egy fa.

A réten füzek, kicsi erek, néhány szál náddal, vízililiom sárga lángjai, s más aprócska sárga és fehér virágok a nedves aljakban. A fűvet szürke, porrá száradt iszap lepi, ahol a tavaszi sárvíz kiöntött s visszahúzódott. Arrébb, ahol megmenekült az áradástól, zöld és húsos. A fák törzsei is szürkére mázolja, ameddig megjárta őket a víz.

34

Nagy nyugalom mindenütt, méhek donognak a virágokon, álmos zöld legyek imbolyognak, vastag kék szitakötő vadászik szúnyogokra, ügyesen cikázik közben; Kicsi lába előtt apró barna szöcske pattog.

Nagyobb állat nem mozog, csak a fű zizzen néha, csak a nád rezzen néha; de látni csak a fehér kutyát lehet — az is szinte mozdulatlan — a bogárságot s bogárnyi függögető madarakat a levegőben.

Az ember belefeledkezett volna ebbe a nyugalomba; Kicsi azonban természetesnek tartotta, sőt bosszantónak a vadászat szempontjából.

Játékosan a szöcske után kapott, de ezzel sem tört meg a békesség, a kora nyár sima, verőfényes víztüköré.

Kicsi most visszapillantott a nádasra, piros nyelve eltakarta alsó fogsorát, és finoman remegett; aztán felnézett fél szemmel az égre, nem kóVályog-e ott valami rétisas vagy más nagy ragadozó madár, akivel jobb nem kikötni; aztán a síkra meregette a szemét, messzi-mesz-szi fákra, amelyek közül valami fehérség villant ki: emberi lakhely, de Kicsi ezt nem tudta, mert sohasem látta magát az embert sem.

Basa nem nagyon járt ki a nádak országából, s kölykeit szigorú neveléssel tanította meg arra, hogy a szép füves rétség valami veszedelmet rejteget, oda hát nem tanácsos kimenni. Nem is bocsátkoztak ki mélyen a rétekre, erős tilalom volt, verések és harapások tilalma, s Basa kölykeiből hiányzott a kutyák mindenütt otthonos feszélytelensége, de hiányzott a róka kockázat vállaló arcátlansága is.

Kicsi értelmét azonban semmiféle tilalom nem befolyásolta. Csak annak hitt, amit maga kitapasztalt. Testvéreit lenézte, Üszót és Rohanót butának, Nagyvadászt vérengző örültnek tartotta, s ha azoknak határt szabott a parancs, ő, a gyáva nem félt tőle, míg a tilalom erejét, a titokzatosság harapását ki nem tapasztalta.

Sikerült felfedeznie a nyúl nyomát, régi nyom volt, de

34

elindult rajta. Ahhoz túlságosan a nádas fia volt, hogy magát mutogatva cserkészen, mint az ember körül élő kutyák szoktak; bokortól bokorig, fűszáltól fűszálig óvakodott. Pedig futni szeretett volna, annyira örült annak, hogy ameddig ellát, szilárd föld van a lába alatt, szinte hívogatja, nem úgy, mint a szüntelen életveszedelemmel, meglepetésekkel fenyegető nádas.

Egy kristályos csermelyből vizet lefetyelt, figyelte a páncélos hátú csibor bukdosását a kavicsok között; olyan tiszta volt a víz, hogy a bogár árnyékot vetett a fenékre. Gyorsan arrébb hajtotta magát két hosszú lábával, megijedt a kutyától. Távolabb egy szürkegém állott mozdulatlanul, alig lehetett észrevenni. ; Ahogy ment előre, fogyott a tocsogó, ritkult a pata-

kocska, a fű szegényebb lett, s a föld szárazabb. S lassan elérkezett az ember földjeihez. Búzatáblához ért, a

I szélben keményre döngölt keskeny utat talált. A nyúl

■ nyomát már rég elhagyta, de volt itt is nyúlnyom elég.

j Nem törődött velük, reménytelen lenne álló délben

nyulat hajkurászni, mikor a vackán pihen, meg nem is vezet egészen a vacokig a nyom, mert a nyúl néhány jókora ugrással nyomot veszít, mielőtt elpihenne. S ha ., rátalál is, úgysem éri utol.

Bement a búzába, de kényelmetlenül esett benne a járás, kiváltott a tábla másik oldalán.

A sors sok új tapasztaltnivalót tarthatott ezen a napon Kicsi számára, mert a búza túlsó oldalán majdnem ösz-' szefutott egy fehér kandúrral.

Kicsi macskát se látott még, csak a vadmacska szagát érezte néha a nádasban, de az elég ritka állat.

Mindketten megijedtek. Kicsi megremegett a dühtől, olyan szaga volt a macskának, beleette magát szinte a csontba, vadító, gonosz, ingerlő, s ő a gyáva és megfontolt, elborult szemmel rohant a macskára.

Kapott is éles karommal rút pofonokat jobbról-bal-ról, kétoldalt bevérrezte a szeme alatt a csontig fúródó



karom. Egy pillanatra szilánkokká törte a világot a komisz, éles fájdalom, lehunytt szemén sűrű, apró villámok hasogattak át.

Egyszerre átvette benne ismét uralmát a bölcs megfontoltság s az értelmes önuralom. S ez, ha jól meggondoljuk, dicséret Kicsire, mert azt mutatja, hogy hangulatai mindig visszasimultak a józanság nyugodt tükörébe; a józansággal ellentétes állapotok pedig lehetnek néha nagyszerűek az embernél (olyankor, mikor hősokeket teremtenek), de az állatvilágban, ritka kivételektől eltekintve, inkább a veszethez közel rokonok.

Néhány lépésről figyelte a macskát. Az még mindig fűjt, begörbítette a hátát, s le nem vette csupa pupilla sárgászöld szemét a kutyáról. A karma-horga pedig kikicsúszott tokjából.

36

Kicsi azonban nem tudott teljességgel megnyugodni. Szerette volna megroppantani a hajlékony fehér gerincet, de a karmok, a karmok! Óvatosan, maga sem tudott róla, nyújtogatta a nyelvét, hogy megnyalja sebes pofájá't. Sehogy sem ért odáig, a seb lüktetett, viszketett. Ujabb harci módszerek kellettek, s mindjárt kínálkozott is az ősi kutyatempó: először mélyen, torokból morgott, aztán darabosan ugatott, néha felrántotta vo-nításba a hangját. Ha Nagyvadász itt van, biztosan megtépi, mert Nagyvadász semmit sem utált annyira, mint a felesleges hangoskodást, ha vadászatról volt szó; szürke testvére azonban szerencsére messze, a nádasban kódorgott, s Kicsi bátran fújhatta a magáét.

Körbe-körbe táncolta a macskát, néha nekilódult, mintha támadni akarna, de arra mindig vigyázott, hogy tompa körmét jól beleakassza a száraz földbe, s az ellenség karma közelébe ne rántsa a tettettet lendület. A száraz gyalogútba mintha valaki titkos értelmű rovásírást rótt volna vasvégű bottal.

Hanem a kandúron nem lehetett kifogni, utánafor-gott a táncoló kutyának, mindig szembe vele. Kibánt ő ennél nehezebb ellenféllel is, vén ravasz volt.

S mikor Kicsi hátrébb húzódott, s a maga hangjában gyönyörködve ugatott, egy surranással megfordult s eliramodott.

A kutya utána.

Voltaképpen örült, hogy nem kell a kerek fejével verekednie, nem is igyekezett hát túlságosan utolérni az elnyúlтан menekülő kandúrt. A vadászláz azért fellángolt benne, vére zúgott, hörgő ugatással fenyegetőzött a menekülő után.

Olyan hirtelen torpant meg, csaknem átbukott a fején. Elvesztette a macska szagát. Valahol beválthatott az út másik oldalán burjánzó magos fűbe, mikor nem látta a cakkos szélű búzatábla valamelyik kiszögellésé

37

tői. Megfordult, port fújkaľva vitte orrát az úton. Hideg, régi nyúlsszagot, madárszagot fogott, de az émelyító, gyűlöletes nyomot nem találta. Kicsi szimata azonban finomabb volt a legfinomabb, legsűrűbb pókhálónál, s a szagok láthatatlan legyeit egy szálíg befogta. Egy csomó kék búzavirágnál aztán fenn is akadt a nagy dongólégy: a kandúr nyoma. Csalt vetett, befordult a fűbe, s azóta már hol jár.

Kicsi értelme azt súgta, hogy legjobb lenne hagyni a kandúrt, ahol van. Eleget tett már a vitézség követelményeinek, nagy szégyenben maga előtt sem maradt, de valami titkos parancsoló, akit eddig Kicsi nem vett észre magában, azt mondta: Eredj utána, fogd meg. Nem tudni, ki lehetett ez a parancsoló, az Ösztön-e, mely az idegeknek parancsol, vagy a vadászszenvedély, az ösztön egyik hajtása; de megeshet, hogy a Hiúság volt (kutyában is lehet hiúság), mely már az Értelem egyik, nem is aprócska ága. Kicsi nem volt lázadózó természet, a parancsot, akárki adta, nem merte volna nyíltan megtagadni. Kibújni alóla, abban volt mester; de ez a láthatatlan Parancsoló ott lakozott, követelözött az ereiben, fogában, izmaiban, s nem lehetett előle eloldalogni. Kicsi kedvetlenül s mégis forró izgalomban, beváltott a kandúr nyomán. Talán életében sem ugrott kereszttül akkora kerítést, mint ott, mikor átlépett azon az apró göröngyön, a gyalogút szélén. A következményei azonban csak sokára ütötték ki a fejüket.

Kicsi csak kocogott, orra a fűben, szöcskék, bogarak pattogtak szét előle, s ő ment, amerre egy kis szagot tépett le a macskáról a sok fűszál, mikor súrolta. Ha egy nyúl felpattan, talán utánaveti magát, macskát, dühöt, gyűlöletet feledve.' De Kicsiről másképp rendelt a végzet, amely néha még kandúrok képében is jelentkezik: egy egér se sok, annyi se moccan a déli álmába bódult mezőn. .

Akkor hirtelen macskáénál sokkal erősebb szag ütötte meg az orrát, olyan, hogy meg kellett állnia tőle. Valami idegen, valami furcsa, sohase érzett pára, mely szinte kellemetlen volt, de olyan hívogató, szelídítő, régen ismert mégis, hogy Kicsi alázatos kutyaszíve sebesen dobogni kezdett. Félt az ismeretlen állattól, aki erőszakosan és parancsolóan meghirdeti létét az egész környéken, fűvön, fán, virágon, hogy szinte ízlelni lehet növény- és hús- és verejtékszagát, amely minden más állattól különbözik, s vastagabb is mindegyiknél. Kicsi egy pillanatig úgy vélte, hogy a rókáéhoz vagy a vadmacskáéhoz hasonlatos, mert ez is kellemetlen, de valami érthetetlen oknál fogva megbocsátott az ismeretlen állatnak.

Mindig sok volt benne a felfedező kedv. Most lángra kapott, hiszen látható ellenség, aki bajt csinálhat: sehol.

Felütötte fejét: a fehér falak, melyeket messziről ég-alji felhőknek is lehetett hinni, most világosan mutatták, hogy ők házat formáznak s tetőt hordoznak magukon, nádból. Hasonlóak voltak ezek a házak Basa kunyhójához. Nádból készült a sövény is, mely Kicsit a fehér falaktól elzárta. A kandúr erre menekül, érezte nyomát. Nem törődött vele, azt kell tudnia, milyen állatot szimatolt meg, mi van a sövény mögött. Mielőtt beugrott volna a kertbe, meglapult; a vadász sok törvényéből talán a legelső: „Nézz körül, szimatolj körül, mielőtt valamibe belekapnál.” Gyanakodva futott a sövény tövében ide-oda, ne érje meglepetés. Semmi nem mozdult, jó szél segítette, szinte látta benn a növényeket, állatokat, s érezte, egyre erősebben érezte a titokzatos lény jelenlétét. Azt is tudta azonban, hogy nem bujkál a közelben, mint ahogy nem bujkálnak erre azok a kutyák, akik itt hagyták a nyomukat, sem a menekülő kandúr, aki átugrott a sövényen. Csak egy szarka csergett a közeli fán, annak meg igazán nem sok része volt Kicsi friss benyomásaiban.

Vadászizmainak játék volt átugrani a kerítésen: a nádas nem kényeztetni el s nem sokáig táplálja az elpuhul-takat. Nagyvadász vagy Űszó mellett Kicsi gyengének tudta magát, s azt hitte, minden ellenfélre Nagyvadász ereje a mérték. De ha összekerül holmi falusi kutyával, nemcsak erőben, hanem fortélyban és vadságban is fölébe kerekedik. Benne azonban a testvérfogak emléke élt, s kutyához képest nagy fantázia, az pedig még egy kutya bátorságát sem neveli.

A kertben selymes, hűvös fű fogadta, árnyékos fáik borulata. Itt-ott a földön egy-egy éretlenül lehullott gyümölcs, ilyenekkel sem találkozott eddig. Mindez azonban nem állította meg útjában. Egyik bokortól a másikig lopakodott, feszülő, támadni és menekülni egyaránt kész izmokkal.

Mikor az árnyékról az olvadó napsütésre lépett, előgurult a ház mögül vonítva a loboncos fekete kutya, szeme is alig látszott a sűrű szőrben. Aprócska volt, Kicsi nem nagyon ijedt meg tőle, megállt s várta.

A nagy ugatásra kilépett valaki a házból, s Kicsiben, mint villámfényre, megvilágosodott, hogy az ember jött elő, pedig sohasem találkozott vele, s Basa nem mesélt róla, mivel nem áldatott meg az elbeszélés adományával. Megrettent, rémület csapott át rajta. A paraszt meglátta az idegen kutyát, s élesen, magas hangon rákiáltott: — Ki nyírt meg?!

Lehajolt, mintha követ keresne. Kicsi nem ismerte a mozdulat jelentőségét, de a dobástól való ősi félelem úgy öröklődik a kutyában, mint a fogazat. Rettenetes ijedelemmel menekült, megjelenés, hang vagy mozdulat egyenként is elűzte volna, együtt úgy hajtották, mintha ostort suhintának ellene.

A paraszt nevetett, hogy a fehér kutya elrohant, mintha égő taplót dugtak volna a hátsó felébe. Csendre

39

intette a kerítés tövében vitézkedő házörzöt, s visszament a házba.

— Mi vót? — kérdezte a felesége fölöslegesen, mert hallotta az ura szavából, hogy kutya lehetett csak.

— Valami kutya szabadult a kertbe. Nem tudom, miféle, de nem idevaló.

— Pásztoroké lehet — vélte az asszony. — Még jó, hogy a kacsákra nem szabadult.

Kicsi a nádasig mindig csak futott, hátra se mert nézni. Ott aztán megpihent, de nem ment vissza testvéreihez. Három nap bujkált a sűrűben, alig evett, zsákmányszerzésre sem volt kedve. Három nap múltán valami ellenállhatatlan ösztön arra küldte, amerre az embert tudta.

Most már a mezőn is látta őket, sokan voltak, hajladoztak egymás mellett, valami fát huzigáltak ide-oda, aminek meg-megcsillant a vége, s fogyasztották, döntötték azt a sűrű táblát, ahol a kandúrral találkozott. Már jó fele földre volt döntve, halomba rakva.

Kicsi szerette volna közelebről megnézni az emberek csapatát, akik bizonyára vadásznak valamire, de félt tőlük, az úton is jöttek emberek, nagy ívben elkerülte őket, s keresztülvágott a mezőn. Oda tartott, ahol először beszökött a kertbe.

Most senkivel sem találkozott. Némi vizsgálódás után átugrott a sövényen. Se a fekete kutya nem gurult elő, se ember nem lépett ki a házból.

Kicsi mégis úgy érezte, mintha sűrű indák burkolódnának rá, s fogva tartanák, de nem félt, annyi ismerős, húzó-hívó szál volt ebben az indázatban. Mintha ide tartozna, megérkezett volna messzi útról, s várják barátságosan.

A fehér falakig merészkedett, még mindig nem jött elő senki, hogy kiűzze őt. Figyelt, szeme-orra ismerkedett ezzel az új világgal.

A ház mellől neszezést hallott, odanézett; nagyo

39

bacská, ritkuló sárgapelyhes récék totyorász.lak elő. Kicsi csodálkozott, hogy nem menekülnek, elég tapasztalata volt ijedős és vigyázó

rokonságukkal. Aztán megérezte rajtuk is az ember szagát, s már nem kutatta a furcsa jelenség magyarázatát.

Közelebb lépett hozzájuk, eltelve az ember iránti tisztelettel és ijedt hódolattal, melyet az ember tulajdonaira is átvitt. A récék alig-alig riadoztak, ott vonultak billegve az orra előtt, mentek a kúthoz, a sárban mocskosodni.

Kicsi áhíttal bámulta őket, s maga is alig vette észre, hogy megfogta az egyiket. Akkor már nem lehetett rajta segíteni, gyorsan egy bokor alá vonult vele, s megette. Nézegetett, hátha valami büntetés éri, de még mindig nem mozdult semmi. Egy madár kevés a háromnapos éhségre, s a másodikat sem volt nehéz megfogni. Az ember nem jött elő, hogy megbüntesse, pedig Kicsi remegő szívvel és büntudatosan várta. A kacsák hamar megnyugodtak, s megint csak ott kellették magukat a szeme előtt; arra gondolt, hogy nem lát egyhamar ennyi zsákmányt.

Valahol messze egy kisgyerek kiáltozott, sokáig nézett arrafelé, aztán megfogta a harmadik récét is, és elindult vele a nádas felé. Mert Kicsi igazi bölcs volt, és sohasem engedte, hogy érzelmei fölébe kerekedjenek értelmének.

## ÜSZÓ

Üszó is kaphatott volna más nevet, ami azt mutatja, hogy Basa nem vett fontolóra minden körülményt, mikor egy életre megjelölte kölykeit. De elvégre Basa, akármennyit okosodott is az ember mellett, mégsem

40

emelkedhetett az értelemnek arra a fokára, mikor már a választás kétségei között ingadozik a lélek. A kölyök első hőstette után (mert lehet az is hőstett: a maga életét erején felül való feladatokban megmenteni) kiszabta az Üszó nevet, s többet nem gondolkodott rajta. Ez a jelölés is csak homályosan derengett agya szögletében, hisz a nevelésnek, amelyben többnyire tiltás, példa és parancs játszott szerepet, főként fog és mancs volt az eszköze, s Basa ritkán szólította néven kölykeit a maga szegényes kutyanyelvén. Talán feledésbe is megy a név, ha az ember, akinek az is hivatása, hogy mindenféle dolgok krónikása legyen a földön, bele nem avatkozik, s le nem jegyzi ennek a történetnek.

Így hát Üszó Üszó maradt. Basa szerencséjére Üszó nem félt a víztől, pedig a fulladozás élménye örök életére meggyűlöltethette volna vele a hideg, sze-met-szájat fenyegető habokat. Merész menekülése megismertette vele a síkos, hideg elemet, melyben nehezen jutni előre, később azt is megtanulta, hogy a víz sok szolgálatot tehet, mert nemcsak a szomszúságot oltja, hanem a forróságon is enyhít, s gazdagon ad ennivalót annak, aki ismeri, aki iránta való barátságát a vízi veszélyek — pióca, hínár, feneketlen iszap — vállalásával bizonyítja. Így hát Üszó nevével Basa nem került bajba, de ha meglett volna benne a habozás képes.sége, alighanem sokat gondolkodik, ne nevezze-e a kölykét Mogorvának.

Üszó hatalmas, oszloplábú, medveforma kutya volt, lassú mozgású, lassú gondolkodású és makacs. Talán az árvíz szörnyű élménye tette, talán



valamelyik messzi ős természetéből kapta örökül, de kis kölyök korától ritkán játszott, mosolygós, farkcsóváló hízelkedésre meg egyáltalán nem volt kapható. A többiek meg-megira-modtak a tavaszi réten, hátracsapott füllel nyargaltak körbe-körbe tárgyitalan boldogságukban, Űszó feküdt, vagy kényelmesen araszolgatott enivaló után. Ha Ro-

41

hanó a futás örületében nekiroha<sup>nt</sup> és feldöntötte, Űszó méregbe gurult, mindjárt fogra, haragra vette a dolgot, s Rohanó vonítva menekült. Még Nagyvadász is meggondolta, ha Űszóval kellett szíjat tépnie, pedig Nagyvadász hatalmas kölyökerejében még Basától sem félt. De Űszó elszánt és makacs volt, összezárta fogsorát, s nem engedte el, ami közé került. Nagyvadásznak mindig sokba került győzelmet venni rajta. Űszó elvszerű következetességgel csinált mindent. Talán ez is közrejátszott abban, hogy testvérei, főleg Kicsi, korlátoznak tartották. Olyan fantáziátlan volt, mint egy szürkegém. Megvoltak a maga ösvényei, a maga vadászterületei, a maga szokásai; ha fordult a szél. Űszó tehetetlenül állt, nem tudott alkalmazkodni a körülményekhez; vagy pedig úgy tett, mintha minden menne a régiben, izmai végezték a megszokott mozdulatokat, ha tűz, ha víz került útjába. Ennek köszönhette, hogy néha — ritkán — olyan helyzetnek is ura maradt<sup>^</sup> melyben sem Rohanó lendülete, sem Nagyvadász céltudatos bátorsága nem boldogult.

Nem tudni, hogy eredendő jellemvonását okozták-e. vagy a kutyának szokatlan körülmények, de Űszó rendkívül magának való volt. Egyedül járt mindig, zsákmányon nem osztozott; azé a hús, aki megszerzi, ezt vette legfőbb bölcsességnek, s ennek igazságát mindig szem előtt tartotta. Kicsinek például soha nem dobott a' magáéból; amennyit tudott, megevett — és igen nagyétkű volt —, a többit elásta. Néha elfelejtette, hova dugdosta a bőkezű napok maradékát, keresgélt egy darabig, aztán elhagyta. Sohasem tudta meg, hogy nemcsak a maga feledékenysége miatt veszett el a hús: Kicsi ravasz megfigyeléseinek és tolvajságónak is része volt abban. Ha megtudja, alighanem félholtra győtri legkisebb testvérét. Méltánytalanság lenne azonban azt hinni, hogy Űszó irigy volt. Sohasem nézte ki testvérei vagy anyja szájá-

5 Basa gg

ból a falatot, még ha két napja nem evett is; inkább éhen halt, hogysem kunyeráljon. Űszóban egy nemesebb természetre, melyet nem rontott el az emberen függő szolgálázat, ráakódott a farkas ridegsége és szívóssága. Az egészségesen, munkában tartott kutya értelme, képességei kibontakoznak az ember közelében; jelleme azonban gyakran megsérül, vagy pontosabban, az ember olyan vonásokat igyekszik belénevelni, melyek az ő hasznára vannak, s közben a kutyajellem az ellentétes tapasztalatok, az öröklődés, a kiszolgáltatottság egymás ellen törő hullámaiban hánykolódik, s gyáva, mogorva, tolvaj, hamis lesz, vagy ami még szomorúbb; elveszti állati méltóságát. Mert van az állatnak is méltósága, az izmok, egészség, értelem és erő öntudata. Űszót azonban

aligha ronthatta volna el a legkomiszabb emberi nevelés is; szinte már születésekor kialakultak benne a jó és rossz tulajdonságai. Illett hozzá, hogy meglegyenek az állandó vadászterületei. Hiányzott belőle az úttörők nyugtalan kíváncsisága, az őscsapat vezéréé, aki szímatolva vezeti a falkát az erdő ismeretlenéibe. Józan céltudatosságának elegendő volt, ha az óriási, vizekkel, szigetekkel, lápokkal szagatott nádas egyik kis része megfelelő táplálékot adott, oda addig járt, míg ki nem fogta, el nem riasztotta arról a tájékról a zsákmányt. Utolsó volt Úszó, aki a kihalt, kipusztított területről máshová vonult, lomhán, nehézkesen, s üres gyomorral, az alaposan végzett munka után.

Basa családjából Úszó volt az első, aki a halászat mesterségébe beleszokott. Ez azonban nem nevével függött össze, hanem a véletlen szerencse s a nádas ajándéka volt. Élete második májusában történt, mögötte agyonriogatott vadászterületek, s Úszónak megint költöznie kellett a fűttyögető, rikoltozó, madársírós ég alatt, vad után. Hát csak ment négy merev, ügyetlen lábán, óriási loboncos fehér kutya a hajnali fény

42

ben; az avas tavalyi nád feketülő vagy fakuló rezén át-ümlött az új nád kemény zöldje; a kicsi szél azt próbálgatta, hogy le tudja-e lökni a nádszálakon hintázó nádírigókat; de mindössze annyit ért csak el, hogy ide-oda forogván, elriasztott Úszó elöl minden állatot, mert mindegyik szagot fogott. Úszó egyébként is kirítt fehér bundájával a zöldekből, nem idetartozó volt. Azért mégis beleillett ebbe a nádi rendbe, az egymásból táplálkozó élőlények körforgásába, amelyben a fiatal növény — igaz, számtalan élet szűrőjén át — egyszer majd kapcsolatba kerül Úszóval, s Úszónak is hasznát veszik majd a növények, melyek tövében elhullik. Úszót persze nem érdekelte az életközösség vagy élelemlánc törvényének elvi kérdése; őt az egész sorból csak a legközelebbi láncszem foglalkoztatta: az az élőlény, amely a fenti törvényszerűség alapján hajlandónak mutatkozik, hogy növekvő éhségét csillapítsa. Ezt azonban semmiféle állat nem érezte feladatának. Aki szárnyas volt, elrepült, aki négylábú, elszaladt. Futásban pedig Úszó nem sok esélyt adhatott magának. A fészekrakás ideje volt ugyan, de rossz helyre keveredett, a tavaszi vizek ártereire, ahol a fészkeket féltő madarak nem nagyon szerettek költeni. Csak benn a vízben látott kócsag- és gümtelepeket a nád között, nagy, laza fészkeket, melyek mintha az égből hullottak volna alá, s fennakadtak az összeboruló nádon, vagy fél méterrel a víz színe fölött. De olyan mesze estek, hogy még Úszó célratörésének is sok lett volna: megindulni ellenük a piócás, sűrű mocsáron át.

A szárazon pedig semmi elérhető és megehető. Néhány csigával találkozott, megszagolta őket, egyik sem bizonyult megfelelő falatnak, hát ment tovább.

Most megzizent oldalt a nád, kicsit rezgett, Üszó megmerevedett. Előbukkant egy nagy sikló szögletes leje, éppen a kutya lábánál. Kétágú nyelve villámgyorsan mozgott, tapogatta az utat. Üszó lehajolt, megsza  
43

golta, a kígyó megérezte a veszedelmet, megmerevedett, döglöttnek tette magát. Üszó szaglászta, de rossz, hideg szaga volt, ellenszenves; igazán nem ilyen húst akart. Ott is hagyta, egy bíbic jajongott valahol, azt kereste.

Jókora darab földet bejárt, a nap már forró tüzeket gyújtott bundáján, csöpögösen lógott a nyelve. Alig vette észre, hogy a rétség lassan változik. Errefelé nem páráltak úgy a mocsári gőzök, a rothadásszag, mozgott a víz, a nádszálak magasabbra ütöttek ki belőle, s rezegtek az enyhe sodrásban. Egy széles nyiladékon át folyt lassan az óriási ártér legnagyobb dajkafolyója. De azért itt is megsűrűsödött a nád néhol, lép, kotu váltogatta egymást, s a folyó bele-beleveszett, eltűnt önszü-lötte nagy, lomha terjengésében. Néhol csak a magas nádak mutatták, hogy itt eleve több a víz, a felszín ugyanolyan sűrű és veszélyes volt, mint másutt. Üszó ivott a friss vízből, átúszott a sodrán, s kutatta tovább az ismeretlen ártereket. Errefelé már ritkább volt a nád, több a füves térség, de azon szélében állt a tavasz vize. Néhol a sekélyesben átlátszó volt, s ringatta a füveket és kicsi fehér és sárga tavaszi virágokat, akik úgy nyitottak a vízben, mintha fejük felett a levegőég rezegne, nem a kiöntés hab-üvege. Másutt kedv és természet szerint sűrű és szennyes volt a víz, nád, sás, kolokány kitépve úszkált benne és haldögök és szinte csupasszá ázott, vízbe fulladt madárfiak.

A sekélyes egyik öblében, vízínövények között, forrt, habzott a víz, sötéttréz hullámokat vetett. Mintha óriási, ■ elolthatatlan tűz gyulladt volna ki alatta az iszapban, vagy források százeit lökte volna fel a változékony mocsári föld, s azok emelgetnék a sima víztükröt.

Megállt, érzékszerveit a levegőnek feszítve figyelt. Gyenge szeme csak a víz nyugtalankodását látta, s legfőbb kéme, az orra sem tudott neki mást hírül hozni,

43

csak erős, goromba halszagot; az pedig mindenféle terjedezett a tavaszi vizek fölött, de még a szárazon is. Hiszen a nádasban nyüzsgött a hal mindenféle fajtája: azon élt a sok vízimadár, gyakran a négy lábú ragadozó is; még ott is lehetett halat találni, ahol senki se gondolta volna; lápok kérge alatt a sírós, kígyóforma csíkot; iszapos, sűrű, vastag vizekben, melyekben szinte mozogni se lehetett, a szívós kárászt és cigányhalat. Ezek még azt is kiállták, hogy nagy nyári aszályban elszállt róluk a víz, csak valami nedves iszap maradt. Üszónak hát nem sokat mondott a halszag.

Módszeressége azonban úgy kívánta, hogy megvizsgálja a szokatlan bugyborékolást. Közelebb ment. Akkor aztán orra-szeme ujjongani kezdett, mert töméntelen hal pezsgett a vízben, rengeteg hal, kisebbek és

óriásiak, egymás hegyén-hátán tülekedtek, csapkodtak; egy szigetnyi víz, elborítva tülekedő pontytestek füstös aranyával.

Halak násza volt, itt ívtak a sekélyesben. Az ikrások lerakják ikrájukat, a tejesek megtermékenyítik, s millió aprócska gömbből majd szétfutnak a vízbe az iva-dékhalak rebbenő felhői, járják a vizet, ha ellenség jön, szétnyilallnak, de csak néhány lépést, akkor ostobán megállnak s néznek. Sok elpusztul közülük, de igen sok felnövekszik, pákászok és vízmadarak örömére.

Üszó nem tudta a jelenség magyarázatát, őt csak az érdekelte, hogy van itt ennivaló, rengeteg.

Nem volt egyedül azonban a nagy zsákmányra. Töméntelen madár szigonyozott, markolt röptéből a halhúsba; a rétisasok, halászsasok idegyülekeztek. Idefordult az erdőlakó fekete gölya is, más idegen prédale-sőkkel. Mintha üzeneteket vinne nekik a levegő, gyertek, mert nagy a teríték, húztak egyenesen erre, a ragadozók lecsaptak, belevágták karmukat egy pontyba, s nehézkes csapkodással, szárnyukkal a vizet verve felemelkedtek. Karmukat lehúzta a lógó s vergődő nagy hal

44

súlya, úgy repültek, mintha mindjárt elá akarnának ereszkedni. Legtöbb nem is ment tovább, csak a szárazig; azok cipelték csak a terhet, akiket fióka várt otthon. Egy sast majdnem vízbe-rántott a nagy préda; beakadt a karma, szerencséje volt, hogy a sekély vízben, sűrű haltömegben nem tudott a ponty se alábukni, se oldalt elúszni.

A töméntelen madár, madárszokás szerint, éktelenül zsvajgott. Üszótól is csak annyira ijedtek meg, hogy éppen maguk mellé nem engedték; mikor közelükbe ért, megszidták, s ugorva-reppenve arrébb tették magukat. Ösztönük azt diktálta, hogy minden szárazföldi állat a könnyű vízi prédán tartja most a szemét, hát lehet egy kicsit könnyebben is venni a vigyázatot.

Hal pedig volt annyi, hogy a nagy tizedelés meg se látszott a nyüzsgésükön.

Üszó mégis összefutott egy állattal, aki rossz néven vette az ő megjelenését. Egy vén szürke vadmacska markolászott a halban. Mikor a kutyát meglátta, megpördült maga körül, úgy viselkedett, mint szelíd rokonai, de jóval nagyobb és fenyegetőbb volt. Üszó gyanakodva szemlélte a gonosz tekintetű és fogas állatot.

A macska víznek szorult, elállta előle Üszó medveteste az utat.

Megpróbálhatta volna, hogy oldalt elsurranjon, de sokat megért állat lévén, tudta, hogy a támadás fél nyereség. Ha ez a nagy ostoba kutya menekültében megszorítja, hátulról kapja el, akkor vége van.

Üszó még meg sem gondolhatta kellőképpen, hogy az ellenszenves állatot meg kellene-e támadni, máris rajta volt a macska, és hasogatta a szeme táját. Fogát nem nagyon használta, azok kicsire mentek volna a vastag kutyabunda ellen.

Így is lucskosra vérezte Üszó pofáját.

Más kutya ennyivel beéri, s elszalad, főként ha még tapasztalatlan sorban van, de Űszó, mint mondtuk, makacsabb volt az öszvérnél. Egyet nyikkant, s vere

45

kedni kezdett. Földre hömbölyödött, hogy ledörzsölje magáról az ellenséget, aztán lomha testétől meglepő, gyorsasággal már talpon volt. A macska hátrapattant néhány lépést, és figyelmeztetően morgott. Aztán megint előreugrott, újra két ütés, most harapni is próbált.

Űszó megint lerázta, s ment előre, nem gyorsan és nem lassan, pofája csupa vér, mély, hörgő hangon morgott, de maga sem vette észre. Mint a megszállott, csak a fürge macskát látta maga előtt, minden más kiszorult agyából és szeméből.

A kandúr se vette már olyan könnyen a dolgot. Hosz-szú élete során elbánt már néhány kutyával, de ez itt nemcsak abban különbözött tőlük, hogy sokkal nagyobb volt náluk, hanem abban is, hogy fel sem veszi a sebeket, és feltartóztathatatlan nyugalommal nyomul előre. Ha rohanva támad, át lehet ugrani a feje felett, nem tud egyik mozgásból a másikba hirtelen átváltani; de a kandúr azt is tudta tapasztalásból, hogy ezt a nyugalmat nem lehet egy gyors szökkenéssel kijátszani. Még néhányszor előre pattant, és felsebezte a kutyát, de egyre óvatosabban, távolabbról kellett nyúládoznia, mert a hatalmas fogsor kétszer is hajszál híján elkapta a gerincét. Egészen a víz partjára szorult, a véres fejű kutya csak nyomakodott utána.

Most már rákényszerült, hogy átugorjon a támadó feje felett. Mögötte a víz, azt nem szereti a macskaféle, mintha tudná, hogy a kutya úgyis gyorsabban úszik, s belefojtja.

Meglapult.

De Űszó megelőzte, nekilódult, s rávetette magát, mielőtt még a macska izmai kipattanhattak volna. Együtt fordultak a vízbe, a halak közé, fürödve eleven húsban és vízben, óriási csobogással, s el nem eresztve egymást, verekedtek a mélység felé. Hol a kutya került felül, hol a kandúr fújta ki a vizet a levegőn. Fehér gubancos hát,

45

ázott szürke szőr keveredett a haltetek aranyával. A pontyok pedig csak csobogtak nászmámorukban, nem is vettek tudomást a küzdelemről, mintha azok ketten is a termékenység vízi táncát járnák velük.

Aztán egyszerre a mélyben, haltetek közül kiszabadulva ölték egymást. Alámerültek, és megint felbuktak, a macska félig a kutya hátán lovagolva, halálvicsorgás-sal; megint elmerültek, s darab ideig víz alatt voltak, mintha ott kellene eldönteni, ki marad életben; de ösz-szeakaszkodva jöttek levegőre megint, s most Űszó került a kandúr fölibe; aztán harmadszor is alámerültek, a felbolydult víztükör már lassan-lassan kisimult, s nem jött fel egyik sem. Végre előbukott Űszó egyedül. A vadmacskát nem lehetett látni.

Kimászott a partra, a szivárgó vér halavány rózsaszínűre fakult vizes bundáján, és szerte elmosódó márványereket rajzolt rá. Megrázta magát,

körülnézett, nem jött-e elő a kandúr. De nem jött, hát nyugodtan odament a halnyüzgésbe, beleállt a sekélyesbe, kiszedett a szárazra egy jókora pontyot. Aztán elhasalt, a vergődő hal farkával ütögette a horpaszát, de nem törődött vele, pihent. Egy idő múltán előkotorta magától. s próbaképpen belemélyesztette fogait. Űszó nem szokott nagy teketóriát csinálni sem a sebeiből, sem a hőstetteiből; éhes volt, reggeltől fogva enni akart, s nem látta semmi okát, hogy ne tegye meg. Elég volt neki az, hogy senki nem állt útjában, ő maradt életben, és csodálkozott volna, ha valaki arra biztatja, hogy hősködjön, vagy hagyja el magát a sebei miatt. Hiszen említettük már, hogy Űszónak kevés fantáziája volt, nem érdekelte sem a múlt, sem a jövő, még annyira sem, amennyire egy kutyát érdekelhet. Űszó kicsinyes realista volt, neki a jelen, a szűk és tárgyias valóság parancsolt.

A vadmacska elmúltával nem támadt több, aki kétségbe vonja Űszó elsőségi jogát az ívó halakhoz. Egy vidrával volt csak találkozása a fogas állatok közül, de

46

az jobbnak látta, ha ürege szárazföldi bejáratán át eltűnik. Elő se bukkant többé, valószínűleg kicsúszott a föld alatti járat másik nyílásán a víz alá, s fel se merült, míg messze nem tudta magát. így hát Űszó maradt a halak legfőbb négy lábú vámosa.

Hanem a vámosság igen rövid időre szólt; elmúlt az ivás, egyszer csak hiába jött Űszó a gazdagság vizeire, alig néhány halat talált, azokról is elmúlt a bódulat, s elmenekültek, mihelyt árnyéka a vízre vetődött. Űszónak ennyi tapasztalat nem volt elég, másnap újra jött, számon kérni a véletlenen, hogy helyrehozta-e már a tegnapi mulasztást. De bizony a halak, úgy látszik, mindörökre eltűntek a sekélyesből. Ennél több bizonyíték Űszónak sem kellett, bánatosan nézte az apró keszegek ezüst villanását, mikor egyszer-egyszer kitündökölt ezüst oldaluk az iszappárás, felhőző vízből. Aztán megfordult, a rétség ismeretlenéi felé, hogy elhagyja végképp a halak elsimult nászhelyét.

A lassan csörgedező élővíz mellett haladt, mintha egy keskeny országot árkában lopakodna. Országot volt ez valóban, erre jártak víztudó emberek csónakjai egyik faluból a másikba, mert más útja. szárazföldi nem volt. De aki tudatlanul rámerészcedett a folyásra, annak még a csontjait sem találták meg a rétség emberei, pákások és pásztorok. Ideoda kanyargott a víz, nád borította el, megbújtt egy kiszögellés mögött, de aztán megint előbukkant nagy kanyargással, s hordozta vízirózsa és vadkacsa terhét. A n4dből kivitorlázott egy vízcsebe is; sikló fodrozott át hullámzó mozgással a víz keskenyen. Űszó azonban hiába lopakodott, megint csak elszökött előle minden. Szimatolva, ugrálva kerülgette a mély helyeket. Figyelmét lekötötte a veszélyes út, nem hallotta a víz kotyogását a közeledő csónak orra alatt, csak akkor kapott észbe, mikor valami hatalmasat dördült. Erős ütést érzett, vonítva hátrapördült, s törve-ro-pogtatva a nádcsöveket, menekült a távoli ellenség elől.

46

Egyik hátsó lábát, melyet eltalált a goromba vagdalt ólom, nem is érezte, mintha valami merev, fából való koloncot húzna maga után, bénán lógott a láb, s dőlt belőle a vér. Odakapott, hogy elmarja az ismeretlen érzést, de nem talált ott senkit. . .

'A lapos fenekű, fekete csónakban két ember ült. Egyiknek kezében füstölgött még az ormótlan, rozsdás puska, a másik csendesen lapátolgatott.

— Megkapta a ronda férgé — mondta a puskás. — Ez szedi már régtől a halakat a *vészbul*, nem róka.

— Kié lehet? — kérdezte az evezős, aszalt képű, inas vénember. Csupa ránc volt az arca, beléette magát a por, s fekete csíkokat húzott a ráncos barna bőrre.

— Azoké az istentelenké — bökött hátra valami bizonytalan irányba a másik, kicsi, cserzett, mezítlásos pákászember. A pásztorokra értette, éppen, mint Kicsi esetében az asszony. Rossz híruk van a pásztoroknak. — Kár érte. Szép kutya — dünyögte az öreg, megmerítette a lapátot, kiemelte, s nézte a víz fényes szi-várványozását.

— Kend meg mit sajnálja, mint egy vénasszony — mordult rá a pákász.

— Kutya, kutya. Van abból elég. Mennyi kárt tett nekem, ki se mondhatom. Kend is annak a hasznából él, a halébul, mit sír-rí.

— Hát szép kutya vót. Házőrzőnek való — mondta az öreg, s többet se mert szólni, mert a veje kunyhójánál van, s még kiveti onnan egy büdös kutya miatt. Pedig szép vót, jó lenne egy falusi kicsiny ház, amit ez őrizhetne, ne örökké ez a ronda, piócás rétság. Megmondta a lányának, hogy paraszthoz menjen, ne ilyen kóborlóhoz. De beszélhet az ember . . . A pákász még morgolódtott:

— Most egy töltés puskaporom is ráment. Az is mennyi halba kerül, míg vehetek. De legalább ez se tolvajkodik rá többet a *vészre*.

Üszó egyre nehezebben vonszolta magát. Nem tudta,



mi sebezthette meg, de menekülés közben látta az embe reket, s megismerte őket, pedig most találkozott embei • rel először. Olyan az ember, hogy azt minden állat elő szőrre megismeri, ahol csak ember él. Nagy, félelmes ragadozó, akit kei-ülni kell, a szaga elől már elrohanni, mint a nádi futótűz elől, mint az árvíz elől, mert égetőbb a tűznél, és jegesebb a víznél. S mindkettőnél biztosabb, kikerülhetlenebb. Úszó nem tudta, hogy valami róka vagy kóborló kutya miatt esett büntetésbe.

Amerre ment, kicsi, véres foltocskák tarkázták a füveket, nádleveleket. Nem is bírta sokáig: meghúzódott pgy náddal sűrű füzesben, elfeküdt, és nyalogatta sebeit. Eddig érzéketlenül zsihbadozott a lába, a nagy ütéstől; most már jött a gyulladás, és tüzelt, izzott, szaggatott a seb. Nagy nehezen elvonszolta magát a vízpartig, ivott, aztán előreejtette fejét, orrát meg-megcsapta egy-egy magasabbra repülő hab.

48

Két napot és két éjszakát hozott rá a sebláz a füzesben, néma, mozdulatlan gyötrődésben, s a két bagolypuha, rókacsaholásos éjszakán Úszó végképp ragadozó lett, mert megtanulta, mi az elhagyatottság, s mi az embertől való félelem.

Harmadik hajnali'a felkelt, lábai remegtek, meg-meg-csuklottak a vérvesztéségtől és a koplalástól, még a lesoványodott test súlyát se bírták. Néhány lépést kellett tennie, hogy az izmok úgy-ahogy megint beletanuljanak mesterségükbe. Aztán megindult, el a véres és mocskos sebágyától, óvatosan,-bujkálva, a ragadozók törvényei szerint. A nádon némi^ farkasszag lappangott, felborzolódott a szőre, de hideg szag, régi nyom volt, nem veszélyjelző. Semmi sem fenyegetett a nagy kék ég, a zöld nádas nj'ugalmából.



Úszónak azonban hátravolt még egy próbája, mielőtt hazatért volna; Basa kölykeire azt szabta ki a végzet, hogy apró dolgokban is anyjuk sorsát folytassák; öntudatlanul is kiteljesítik, megteszik, amit Basának mersze, természete vagy sorsa nem volt megtenni.

Jó darab utat kellett még megjárnia a közös vacokig, saját nyoma kihűlt a kétnapos betegségben, s Úszó nem tudta, merre menjen. Mivel egy helyben állni hiábavaló lett volna, elindult a vízfolyás mentén, felfelé. Így esteledett rá, a gyógyulás követelőzőtt gyomi-á-ban-nyelvén valami ennivaló után, de beteg ragadozónak ritkán esik étel. Hát megint elfeküdt fáradtan és gyengén egy csomó nád alatt. Akkor a nádak másik oldalán felkeltett egy szárnya-lába lőtt kócsagot. A nagy ezüstmadár bicegett néhány lépést, aztán tehetetlenül leült, és csőrét szegezte Úszó felé. Hőféhér fátylas nászu ruhájára fekete sáros foltokat rakott a vér. Nézte egymást a két ember sebezte állat, aztán Úszó megtette, amit Basa elmulasztott: gyengességében is meg tudta ölni az ezüstmadarat, s evett rágós, halízú húsából.

Másnap pedig ugatást hozott feléje a szél, Rohanó haj

49

totta a vadat, s Úszó hazatalált. Egyik testvére sem lepődött meg, hogy előkerül, csak Basa mutatott örven-dezést, akinek mindegyik kölyke kedves volt, még nagykorában is; lenyalogatta a véres fehér bundát, a sebeket. De ő sem foglalkozott sokáig sántító fiával. Úszó mindenféle keserű füveket összevett, aztán lefeküdt.

Néhány nap múlva nyoma sem volt a sebnak, de ha fordulni készült az idő, vihar közeledett, Úszó egész éjszaka nyugtalanul aludt, sajgott és bizsejt a sebhely, és hátsó lábával kaparta a földet, mintha csapdából akarna szabadulni. Időérző tudományának azonban legföljebb maga vette hasznát; testvéreit sohasem figyelmeztette, nemcsak azért nem, mert kutya ilyen bonyolult dolgokat nehezen tudna kifejezni, de azért sem, mert elve volt, hogy mindenki legyen okos magának.

#### A LEGGYORSABB TESTVÉR

Első látásra nem sokat mutatott: nagy kuvaszkutya volt, talán kicsit vékonyabb horpaszú, soványabb a fajtájánál. De annyira elrejtett benne a farkasvér, hogy karcsúságát inkább kiéhezetségek tulajdonította volna az ember. A lába sem nyúlt agárhosszúságúra; Nagyvadász legalább olyan magasan vitte a testét a föld felett, mint Rohanó. Persze, hosszú lábú volt azért mind a kettő, főként a medveforma Úszó s a satnyább Kicsi mellett. Külsője nem árulta el Rohanó legfőbb jellemvonását, a gyorsaságot. Valahol Rohanó izmaiban, húsában, csontjai illeszkedésében lappanghatott észrevétlenül az a szél vészérő, ami nyúlnál gyorsabban röpítette. Nem véletlen, hogy Rohanó gyorsaságát jellemvonásnak mondtuk, nem pedig tulajdonságnak vagy erénynek. Rohanó egész létét egy tulajdonság irányította.

49

Tudta magáról, hogy gyors, gyorsabb a nádas legtöbb állatánál; s nagy büszkeségében csak ezt a gyorsaságot dédelgette, erre bízta magát, ebben

tellett gyönyörűsége. A többi zsákmányszerző tulajdonság: a ravaszság, megfigyelőkészség, türelem teljesen hiányzott Rohanó jelleméből. Orral felvenni a nyomot, lábbal végig, a zsákmányig nyargalni rajta, s ott a hatalmas agyarakkal roppantani: ez volt minden tudománya és öröme. A nádasban a sok ér, tócsa, láp, ingovány miatt többnyire nem lehetett futva hajtani, Rohanó ezért idővel ki is szokott a nádból, s a szélében, a nedves réteken cser-készgetett, ott még az erek, patakok is őt segítették, mert az áldozatot megtorpantották, ő meg úgy reppent át rajtuk, mint a madár. Ha a kutyajellem korlátoltságában is annyira következetes volna, mint az emberek. Rohanó bizonyára még a nádasban szerzett zsákmányt is kivitte volna a mezőre, s ott eleresztette volna, hogy futva íoghassa meg. De ez a következetesség, amelyet némi túlzással többnyire érelynék, néha pedig ostobaságnak szoktunk nevezni, csak az irodalom emberi alakjaiban található meg. Kicsi azonban nemcsak a gyengébb állandó sértődöttsége miatt tartotta Rohanót butának: volt a véleményében valami igazság, mint ahogy Kicsi véleményei mindig éleslátásról tanúskodtak.

A nádinyúl ügyesebb, mint a mezei, több a búvóhelye, s több az állandó ellensége is. Ez a két körülmény pedig ügyességre neveli az életrevalókat. Kicsi hamarosan kiismerte a nádinyúl fajtáját, s legfeljebb játékból vagy vadászszenvedélyből hajtotta, a siker reménye nélkül. Nyulat ő csak akkor evett, mikor lefiaztak az anyanyulak; de annyira megszerette a gyenge nyúlpecsenyét, hogy kitanult egyet s mászt a nyúl szokásaiból. Azt például, hogy a nagyobbacska nyúlfiákat még megszojtatja egyszer-egyszer az anyjuk, s olyankor a fülét összezerve tapsol, úgy hívja őket elő búvóhelyükről. Kicsi, akiben egy róka lelke veszett el, mindig kinyi

50

totta fülét a nádi neszekre; s ha nyúl tapsikolt, biztosra lehetett venni, hogy Kicsi is hamarosan előkerül. Űszó nem sokat törődött a nyulakkal; nagy alkalomnak kellett kínálkoznia, hogy ő valami sebesült nyúl után vesse magát. Nagyvadász se szeretett nyulat hajtani, sajnálta a sok fáradságot, neki más fortélyok hozták fogára a puha bundást: szél ellen belopni, csapáját elállni, víznek szorítani, ezek inkább kedvére szolgáltak Nagyvadásznak, ha egyszer nyulat akart fogni.

Rohanónak azonban mulatság volt, ha veszett módra nyargalhatott a nyúl után, surrogott lába alatt a fű, cikáztak a bokrok, s a nyúl, fülét hátravágva, kinyúlt, úgy mentette a bőrét. Játék volt ez Rohanónak, élvezte a maga könnyűségét, kitarását, a verseny gyönyörűségét. Hanem a nyúl vadászat nemcsak száguldozásból áll, s vénebb nyulak jó néhányszor bolondot csináltak Rohanóból, míg rájött, hogyan kell átvágni kacsaringóikat, hogyan kell elkapni őket, mikor teljes rohanásban oldalt ugranak, s megtanulta, hogy ne vesztegessen felesleges harapdálásra idejét, mert olyankor gyakran csak egy csomó fojtogató szőr marad a vadász szájában, s a megtépázott nyúl elszőkik. Rohanó mestere lett a hajtóvadászatnak; ha utolérte a nyulat, először egy

könnyed fogással felhajította a levegőbe, mint a bálna a küszöket, aztán estében roppantotta el a gerincét.

Néha több nyulat is elfogott egy vadásznapján. Ilyenkor vigyorgott boldogságában, bolondul riszálta a gerincét, s a felesleges zsákmányt különböző helyeken elásta. De nemcsak a maga zsákmányát: elvitte és elásta azt is, amit Nagyvadász, a gőgös, otthagytott. Rohanó állandóan valami éhínségre készülődött, se szeri, se száma nem volt szerteszt elrejtett raktárainak. A raktárakat aztán ritkán kereste fel újra, mert jobb szerette a friss pecsenyét. így lett Rohanó a nádi rovarok, férgek táplálója;

Minden ragadozó a maga természete szerint fogja a

51

zsákmányt. Rohanó is hamar megtanulta, hogy neki a gyorsasága a természete, s ha nyulat nem foghatott, vagy a sok vízimadár könnyebb pecsenyét kínált éhes gyomrának, ott is gyorsaságába vetette bizodalját. A vadkacsa nehézkösen repül fel, tapossa lábával a vizet, mielőtt szárnyra kap; s ennyi elég volt, hogy egy karcsú, nagy fehér test repüljön a levegőn át, s félrópében fogja el a hízott madarat. Rohanónak előbb azonban némi ismereteket kellett szereznie a vadkacsatan terén, mert a bukórécék nem röpültek el, csak alámerültek s elúsztak; Rohanó pedig ázottan és keseli've-sen mászhatott ki a partra. Sok fürdésbe került, míg megtanulta, hogy abból a récéből lehet prédát szedni, amelyik alábukva is fenn libegtetí a larktollait a víz felszínén.

Ez volt hát Rohanó, a maga tudományával és kedvteléseivel. Meglepi módon azonban rá nem a kedvtelése hozta a veszedelmet, hanem a nemes harag. Az ősz, Rohanó életének második ősze, lassan már télbe bódult a vízirózsa tányórlevele, a hínár hálója alászállt a vízfénekre a nád halálóra sárgult, feketés zászlója foszlott, haloványbarna lett; a vándormadarak rég elköltöztek, s jöttek helyükre északról más vándorok; a nagy láp megcsendesedett, csak a vonulásban megpihenő nádiverebek percenggették a száraz nádleveleket, s esténként a hazatérő vadlibák óriási éke szakadt kisebb ékekre a nádas felett; sűrű, nehéz ködökben úgy feke-tült alá az alacsonyabban húzó nagy madarak teste, mint valami kísértetvonulás; a halak elvermeltek: néhol kétméteres tömött oszlopokban pihent a ponty csak a csuka leselkedett a ritkás nádkiszögellésekben szürke-már'ány testével, kacsapofájával, a királyakác tuskéjéhez hasonlatos óriási fogaival, a egynémely keszeg járkált még bágyadtan a hidegülő, fekete kristályá tisztuló vízben. A nádas még lélegzett, nehezen, fémesen; a vizek még szabadon remegtek de egyik nap olyan

51

hideg szél fújt, hogy felcsapta a hullámokat a nádra, s a víz ott is fagyott rajta, mint apró jégnyakék; vala-mermyi nádszál kerek kristálygallért hordott másnap, egy arasszal a lecsendesült víz felett.

Rohanó nem szerette a telet. Emlékezett még a tavalyira, mikor a kerges hó beszakadt alatta, | felvérezte a lábait; a fagyott talaj alattomosan

felbuktatta futás közben; a hó eltakarta a leselkedő nagy mocsaras mélységeket; kevesebb lett a préda, s fürgébbek a süldőnyulak is. örült hát a csendes időnek, ami a fagyos szélre jött, bár a nap fuldoklott a ködben. Kicsivel együtt indult el a rétek felé; de ő a nádas szélében megállt, s megvetéssel nézte Kicsit, mikor az elővigyázatosság nélkül nekiindult a rétnek. Rohanó nem tudta, hogy Kicsi kitapasztalta már az utat, és csak a házak körül lesz elővigyázatos: ott, ahol baromfit, gyümölcsöt, tejet, tojást akar lopni, nagy ravaszsággal és türelenamel. Rohanó megvárta, .míg testvére eltűnik a ködben, aztán az orrát a földre nyomva futott egy darabon a nád mellett, hogy megtudja, mi váltott ki, mi szökött be a nádasba. Elsőnek egy róka nyomán akadt el; kihűlt már, de Rohanó azért tudta, hogy a róka hím volt, s jóllakottan sompolygott be a nádba. Ha nem olyan éhes, talán utánamegy, mert szívesen megtépázta volna a vörös bundást. Arrébb egy parádézó fácánkakast rebhentett fel; néhány nyúlnyomot is talált, de mind befelé vitt a nádba. Rohanó éhes volt, és a gazdag nádas hirtelen bezárta előtte éléskamráját. Ment tovább a nádas szélén. Egyszerre megtorpant, mint a vadat álló vadászkutya. Görényszag ütötte meg az orrát. Nem, a görény elment már, kifelé a nádasból, ezt jól tudta Rohanó, de a nyoma egészen friss volt. A görénnyel pedig régóta szeretett volna leszámolni. Még kora nyáron történt, hogy a görény csúful elbánt Rohanóval. Mindketten kicsi madárfiókákat után kajtattak. A görény rossz széllel jött, Rohanó vette észre

it Basa

81

előbb, S mikor a közelébe ért, elébe állt. Rohanó akármilyen nagyra nőtt is, csak egy ügyetlen és buta kölyökkutya volt, s szerette volna közelebbről szemügyre venni a gonosz külsejű, barna állatot. Nem ellenséges szándék vezette, mikor elébe állt, csak kíváncsiság s talán a játékoság is. Mindenesetre meg akarta vizsgálni a rövid lábú, tömött szőrű állatot, aztán döntött volna, hogy megtámadja-e, elfusson vagy játsszék vele. A szaga nem volt túl biztató, de Rohanó nem akart megállni az első, felületes benyomásnál.

A görény akkor kapott csak észbe, mikor a nagy fehér ' kutya már előtte állt. ő ismerte Rohanó fajtáját, s tudta, hogy halálos ellenségek. Megfordulni és menekülni halála lett volna, hát tüstént támadott. Rohanó még észhez sem tért, a rút állat máris belemart az alsó ajkába, s amikor vonítva földhöz dörzsölte a fejét, hogy megszabaduljon tőle, a görény elugrott, s belocsolta valami fertelmes szagú folyadékkal. Rohanó vonyítva, félvakon hempergett, s amikor szeme tisztultával meg akarta ölni a görényt, az már messze járt. Ráadásul úgy beleette magát a bundájába a büdösség, hogy se a füvekeh nem tudta ledörzsölni, sem a vízben lemosni. Mikor hazaért, s panaszosan vinnyogva anyjához akart menni, az vad fogvicsorgatással üzte el magától, testvérei pedig felborzolt szőrrel kapkodtak feléje, s Rohanónak nem volt maradása a kunyhóban.

Egy hétig a nádban kellett vackolnia, míg elmúlt róla a szag, és alázatosan, bűnbánatosan visszatérhetett a többiekhez. Rohanó ettől kezdve halálosan gyűlölte a görényeket. Most, hogy rábukkant az egyik nyomára, szőre felborzolódtott, ínye felcsúszott agyaráiról, s haragosan morgott. Más kutya talán elteszi a gyűlölséget, amíg a gyomrát meg nem töltötte; de Rohanó is örökölte Basa konokságát, ha nem is olyan mértékben, mint Úszó, s az éhség még jobban felbőszítette. Csapázó farkasfutással elindult a görény után.

53

A görény otthagya a nádat, és szokott téli szállására indult, a házakhoz. Ott keres magának valami farakást, a padláson egy sarkot vagy más búvóhelyet, mert az aprómarha közeiében mégiscsak könnyebb egy görénynek tavaszt várni, mint kinn a fagyos nádasban. Rohanó azonban nem tudta ezt. Gyors futásával sokat hozott a görényen, s várta, hogy minden pillanatban összetalálkozik vele. Nem értette, mért kóborol el ilyen messze a nádistól, hiszen itt még kevesebb a préda, mint a nádban. Végre egy magas palánkhoz ért. A görény alul egy lyukon szorította át magát, ott érezte a szagát. De ahol a görény átfér, ott Rohanó nem fér át. Futott egy darabot jobbra is, balra is a kerítés mellett, de az nem akart véget érni. A lyukat kitágítani túl nagy munka lett volna a lábának, de főként a türelmének. Buzgalmában s bosszúságában halkán nyüszített, kaparta a palánkot. Aztán visszafutott néhány lépést, lendületet vett, s félig röppenve, félig körmölve áthuppant a magas kerítésen. Ha ember látja ezt az ugrást, elálmélkodik rajta, de Rohanónak nem volt mértéke a kutyateljesítményekre, így hát minden büszkeség nélkül, kicsit sajgó lábbal felvette újra a görény nyomát.

A görény a jégverem nádkunyhójában keresett magának téli menedéket, s ott lapult a falban, mikor Rohanó megállt a kunyhó mellett. A kutyának ismerős volt a kunyhó, hisz nádból készült, s hasonlított ahhoz, amiben ők vackoltak, de valami ismeretlen szag óvatosságra intette. Ez az ismeretlen szag, bár sose találkozott vele, neki is olyan ismert, borzongató, visszataszító és vonzó volt, mint Kicsinek. Valami elszakadt benne, a gyomra nehéz lett, mintha túl sok vizet ivott volna, s közben mégis szomjúságot érzett. Rohanó nem tudta, mi az emlékezés, de ha tudta volna, akkor se érti a dolgot, mert nem ő maga emlékezett, hanem anyja s pász-tjil..utya ősei.

**ti**

Az egész csak átborzongott rajta, s máris eltűnt. De az ismeretlen lény jelenléte óvatosságra intette. Legalábbis addig, míg fel nem fedezte, hol bújt be a görény. Akkor előntötte a düh. Vadul rángatni, tépni kezdte a nádfalat, lábával kaparta, a száraz nád bökte a szájpaplását, nyelvét, szúrta a talpát. Időnként beleszimatolt a lyukba, s tudta, hogy a görény még mindig ott lapul valahol. Aztán egyszerre észrevette, hogy már nincs ott, bemenekült a kunyhóba.

A kunyhó ajtaja nyitva állt. Rohanó odafutott, beszimatolt. Hideg csapta meg. Haloványan érezte az ismeretlen lény szagát, de az ismeretlen lény

nem leskelt a kunyhóban, ezt tudta; s azt is megérezte, hogy a görény valahol ott benn lapul. Beugrott a sötétségbe. Már ugrás közben érezte, hogy valami veszedelem fenyegeti, de megállni nem tudott: az ugrás csak nem akart véget érni. Rohanó zuhant, zuhant, aztán nagy puffanással földet ért s elnyúlt.

Néhány percig úgy feküdt, mintha kiszállt volna belőle az élet. Aztán megrángott a feje és a lába. Még feküdt egy darabig, aztán lassan, nehézkesen a hasára fordult. Sajgott az egész teste, mintha minden porcikája meghasadt volna. Megpróbált felállni. Sikerült. Minden tagja mozgott, ha nehezen is, és a fájdalom csak lassan állt ki belőle, ösztönösen leült, hogy ne erőltesse magát.

Szerencséje volt Rohanónak, hogy a jégverem már teljesen kiürült, a friss jeget még nem lehetett belevágni. Akkor ugyan nem esik ilyen nagyot, de a jégdarabok összetörhették volna, s a jég között feküdni még egy sűrű bundás kuvaszkutyának is fagyos multság.

Végre úgy érezte, elég erős, hogy menekülni próbáljon. A veremfenék sötétségéből szinte nappali élességben látott fölfelé, pedig a kunyhó épp hogy csak derengett az ajtónyíláson betörő fényben. A verem vagy négy méter mély lehetett, s ekkora eséssel Rohanó is pórul

54

jár, ha nincs a verem alján szalma, amivel a jeget szokták leföldni.

Körüljárta a falat, hátha talál valami kapaszkodót, de a fal sima volt. A létra, amin le szoktak jönni jégért, ott feküdt fenn, átdöntve a verem szélén. Rohanó persze nem ismerte a felette nyújtózkodó furcsa fa rendeltetését, de ha ismeri is, akkor se ért volna vele semmit.

összeszedte minden erejét, és ugrott. Hatalmas ugrás volt, de nem vitte fel a verem széléig, s hiába kapaszkodott körömmel, visszaesett. Megint megpróbálta, megint visszaesett. Egyre jobban elfogta a rettegés, tébolyultan ugrált a falnak, orrát összeverte, szája telement földdel, körme letöredezett, s a vér sárpapucsot ragasztott a lábára. Vonítani nem mert, még tébolyában sem, ahhoz már túlságosan vadállat volt. , Aztán besötétedett, s Rohanó halálosan kimerülve már csak feküdni tudott a szalmán. A szörnyűséges csapda lassan kiölte belőle az életvágyat. Most már nem volt ereje harcolni, az érthetetlen hely, a rettegés pedig megakadályozta, hogy alkalmazkodjék. Ha egy egér, egy vakondok, egy darab hús kerül a börtönbe. Rohanó nagy testében feltámad az éhség, s az éhséggel az életvágy: de a nyirkos, penészes szalma alatt csak lapos pincebogarak, sápadt giliszták mocorogtak.

Rohanó érezte, hogy el kell pusztulnia. Éjszaka egyszer-egyszer még fellobbant benne az őrzöngés, verte magát a sötétségnek, de hajnalra, az első világosságra félholtan elnyúlt a szalmán.

Délelőtt elsötétedett a bejárat. Rohanó tudta, hogy az ismeretlen lények jöttek el, akiknek a szagát egész idő alatt érezte, s most meg fogják őt ölni. De ez mégis jobb volt, mint az érthetetlen, hideg és mozdulatlan csapda, amit nem lehetett sem megharapni, sem visszariasztani, mert nem támadott, csak: volt. Feltápászkodott, s elkészült a harcra.

Azok ott fönn beszélgettek, egy nő és egy férfi.

55

— János, tisztítsd ki a gödröt, már tavaly is rothadt volt benne a szalma, aztán ha jégre tettük a húst, mind felvette a szagát. Nekem ne jégvágás idején kapkodjanak. Aztán mit tudom én, döglött egér, macska is beleeshetett.

— Igenis, nagyságod parancsára lesz —• felelte a mélyebb hang. Rohanó, bár sose találkozott emberekkel, megérezte a kettő között a különbséget; nemcsak azt, hogy az egyik férfi, a másik nő, hanem azt, hogy a vékony hangú a fontosabb itt, kettejük között. Most már türelmetlen volt, szeretett volna megverekedni azokkal, akik csapdában tartják, bármennyire félt is tőlük. Fenyegetően morogni kezdett. Most meghallották.

— Ha. Valami morog odalenn, János mondta kissé neszesen a vékony hang.

Csend. Rohanó tovább mormogott. Aztán a mély hang:

— Valami állat. Lehet farkas is.

— Farkas? Nem jön ide ilyenkor farkas. Tán a Tisza kutya, aki a múlt héten elveszett. JVTenjen le kend, aztán nézze meg.

— Hozok lámpást.

— Minek lámpás? Mondom, a Tisza. Biztos úgy eléhezett, hogy már vonyítani se tud. Induljon kend!

Rohanó feje fölött elhúzkodták a nagy, furcsa fát, s lezuhintották, olyan közel hozzá, hogy félre kellett ugrania. Aztán kezdett aláereszkedni rajta az egyik ismeretlen lény, félelmetes és kellemetlen szagú, amilyent Rohanó még sose érzett. Emberek között nevelkedett kutya azonnal megállapította volna, hogy a szag dohánybűzből, pálinkagőzből s avas zsír szagából áll.

Rohanó remegve készült a harcra. Az ember lassan jött, le-lenézett, látta a fehér kutyaforma állatot, s szólogatta:

55

— Tisza, te! No, Tisza, jövök mán, ne félj. Ne morogj mán, Tisza.

Mikor leért, kicsit félrelépett a létráról. Rohanó nem akart verekedni.

Félt. S félelmében úgy megtalálta a rést, mint a menekülő macska.

Elreppent a visszahőkölő ember mellett, fel a létrára. Rendes körülmények között nem tudott volna feljutni az ármányos fokokon, vagy csak nagyon lassan. Most azonban, meg-megcsús-zva, lábát összevissza verve, már fenn volt, mire az ispán észbe kapott. Féltreaszította az útjából az asszonyt, s rohant, amerre látott.

Azok ketten pár pillanatig szóhoz se jutottak a meglepetéstől.

— Nem a Tisza vót — mondta végre az ispán.

— Nem. Ekkora kutyát nem is láttam. Hogy keveredett ez ide?

Az ispán felkapaszkodott a létrán.

— Biztosan érezte a hús szagát, ami a nyárban állt itt. Falni akart. . .

— Az meglehet — hagyta rá az asszony. — Hát takaríttassa ki kend a vemiet, és csukja be az ajtaját.

Rohanó közben futott, amerre látott. Valami névtelen rémület cikázott át minden porcikáján, megbénította az esztét, az ösztöneit is. Először valami fakerítésen bújít át, s nagy állatok közé került, akik jobban féltek tőle, mint ő tőlük, dobogtak, sörényes farkukkal csapkodtak; a legnagyobb Rohanó felé vágott az első lábával, aztán, hogy nem találta el, utána vágatpott, s nagy sárga fogával meg akarta harapni. Az állatok nyihogtak, emberek üvöltöztek, s Rohanó örült, hogy épkézláb sikerült kijutnia a karambol.

Most már épületek között futott, libák, kacsák, csirkék rebbentek szét előtte, emberek rohantak ki seprűvel, vasvillával, s Rohanó szekerek, ólak, vályúk közt bujkálva, bukdácsolva menekült. Mindenfelé zengett a hajtóvadászat. A ház valamennyi kutyája összeverődött

56

hirtelen, s ki vékonyan, ki vastagon ugatva, kergették a menekülőt. Rohanó elcikázott egy bőszyoknyás lény mellett, aki utánaloccsantott egy vödör vizet, kikerült két vasvillával hadonászó bérest, s beszaladt a disznóólak közé. A kutyák utána. Rohanó csak futott, aztán egyszerre megtorpant: előtte is disznóól magasodott; zsákutcába került.

A kutyák már rajta voltak, tépték, rángatták a bundáját. Rohanót előntötte a halálos farkasdüh.

Most már nem menekülni akart, hanem ölni, bosszulni. Vérbe borult szemmel perdült vissza, rá az uraság vizslájára. A vizsla felvonyított a fájdalomtól, és szétmarcangolt orral menekült visszafelé.

Rohanót egyszerre elfogta a vérbeli verekedők nagy nyugalma. Ez nem élettelen verem sérthetlensége volt, sem a furcsa érzéseket ébresztő ismeretlen lény. Ezek kutyák voltak, ha az ismeretlen lényhez tartoztak is, kutyáktól pedig Rohanó nem félt.

Legveszélyesebbnek egy dakszli látszott. A többiek tépték-marták Rohanót, hogy elborította hátulját a vér, de a dakszli ravasz rókaölő volt, s nem vesztegette idejét a vastag bundára. Először sántára marta Rohanó első lábát, aztán előretört, hogy a lágy, védtelen hasába kapjon.

Rohanó nem vesztegette mély harapásra az idejét. Óriási fejének egyetlen mozdulatával feldobta a dakszlit, ahogy a nyulat szokta, s amikor leesett, éppen a derekánál kapta el. Csak egyet harapott, de mikor elengedte, a rövid lábú kutya élettelenül kinyúlt.

Addigra már odaértek az emberek. Rohanó fiatal kutya létére eddig is olyan bölcsen viselkedett, mint egy vén farkas, most azonban nem a farkasok, hanem a kutyák emberhez szokott értelméről tett tanúságot. Hátrakapott kétszer, s a két belé kapaszkodó kutya fel-vonítása jelezte, hogy Rohanó nem akármilyen va-

56





dász a nádasokban. Aztán nekilódult szembe az emberekkel. így se lett volna reménye a szabadulásra ennyi felfegyverzett emberrel szemben, ha hátul egy asszony fel nem kiált:

— Jaj, veszett!

A következő pillanatban mindenki ordítva menekült. Minden ragadozóban, még a háznál felnevelkedett kutyában is él az ösztön, hogy a futót, a menekülőt üldözőbe vegye. Talán Rohanó is így tett volna vesztére, ha nem bolygatja fel egész lényében ez a másfél nap. így csak futott-futott, nyomában a kék megmárt kutyával, míg ki nem talált a kapun. Ott a két kutya érezte, hogy idegen területen nem ajánlatos kikezdeni a hatalmas kuvasszal, hát csak ugatásukkal kísérték, míg el nem tűnt a messzeségben.

így találkozott Rohanó először az emberrel. Ha beszélni tud, kicserélhette volna tapasztalatait Kicsi

57

vei, Űszóval, sőt, magyarázatot is kap Basától: de a kutyák kifejezési képességeit meghaladják az ilyen bonyolult történetek. Az élmény talán azért is nem gyötörte, mert nem lehetett kibeszélni, s mire Rohanó a nádasba ért, már lecsillapodott annyira, hogy megkeresse egyik elásott zsákmányát.

Basa azért megérezte összemart kölykén, hol járt, s ha néha Rohanó álmában gyötrelmesen felnyűszített, úgy vergődött, mintha szabadulni akarna, egyedül ő sejtette, hogy fiát valami emberi dolog kísérti. S az elhalványodott emlék is elegendő volt, hogy Rohanót sokáig eltíltsa arról az emberhez vezető, puha fűvű rétről.

**FARKASOK IVADEKA**

Senki se hitte volna el, hogy testvére a másik háromnak. Első látásra szintisza farkast mutatott, nagy erdei farkast, de olyan óriást, amilyent farkasban alig látni. Hamva<sup>^</sup>szürke volt, a homloka lapos, füle jóval nagyobb s hegyesebb, mint anyjái: durva szőre nem tü-remlert puha hullámvonalakba.' De a figyelmes szemlélő észrevette volna rajta az anyai örökséget is: a roppant mellkast, vastag nyakat, a farkasénál szögletesebb orrot. Nagyvadász azonban nem találkozott ilyen figyelmes szemlélővel; nem tudni, véletlen volt-e, vagy természetének, alkatának szükségszerű következménye, de a négy testvér közül egyedül Nagyvadász nem akadt össze emberrel magányos kóborlásai során. Később, a közös vadászatok idején ő is találkozott a Parancsoló-val, de erről majd beszámolunk a maga helyén.

Nagyvadásznak valóban nehéz lett volna másik nevet adni: Basa ennél az egy kölykénél remekelt. Vérében volt a zsákmányszerzés, és senki úgy alkalmazkodni a

58

körülményekhez, úgy változtatni a tervét a cél érdekében nem tudta, mint Nagyvadász. Nesztelenül kúszott, mint a kígyó, hogy bekapjon egy nyomorult pockot; képes volt órák hosszat mozdulatlanul lesben lapulni, hogy elkapjon egy szárcsafiókát; de ha kellett, éppúgy halálra futtatta a nyulat, mint Rohanó, s kilopta a veszedelmes szigonycsőrű madarak fészkekből a tojásokat, mint Kicsi. Tavasszal még a sekély, melegebb szélvizekben mulatozó halak sem voltak biztonságban Nagy vadásztól: macska módra halászott rájuk, s hatalmas agyarai a macskakarom biztonságával kapták el a nászba bódult pontyokat. Apjuk farkasravaszága és ügyessége, anyjuk kutyaértelme — ereje őbenne keveredett leghatalmasabban a négy kölyök közül. Hároméves korára olyan ereje volt, hogy le tudta volna húzni a szarvastehenet. De szarvastehén nem nagyon került a nádasokba, s ha kerül is, nem biztos, hogy Nagyvadász az ismeretlen nagy állattal szemben ki meri próbálni az erejét. Bár Nagyvadásznál nehéz Uyesmit találgatni, mert természetében volt a vakmerőség, a verekedhetnék és a hengegő magabiztosság. Ezekkel a tulajdonságokkal — és persze az erejével — zsarnokoskodott nagy, de nálánál mégis gyengébb testvérein, ő szerezte meg mindig a vacokban a legjobb helyet; nyáron a szigeten egyik fűzbokor alatt szeretett aludni, s ha valamelyik testvére odamerészkedett, halálos dühvel támadt rá; pusztá kötekedésből — mert Nagyvadász ritkán maradt éhesen — elverte Rohanót az ételtől: Úszó ételét azonban sose merte bántani, nem mintha félt volna Úszótól, de tudta, hogy az nem érti a tréfát, s ha összeakaszkoznak, valamelyikük ottmarad.

Egyszer még a konok, tekintélytartó Basával is kikötött. Basa zsákmány nélkül tért meg, s jogosnak érezte, hogy részt kapjon farkas fia húsprédájából. De Nagyvadász villogó szemmel, vicсорogva fogadta; s amikor Basa erővel akarta érvényesíteni anyai jogát, Nagya

58

dász verekedni kezdett, mint az örült, s Basa először érte meg, hogy egy nálánál erősebb állat szégyenteljesen megfutamítja.

Egyetlen lénynek engedett csak Nagyvadász: Kicsinek. Kicsi a mórlikálásával, bölondozásával elcsikarta tőle az enivalót; belé kapaszkodott, néha olyan kegyetlenül, hogy vér serkent a foga alatt, s Nagyvadász mindezt békésen, szinte alázatosan tűrte. Kicsi a gyávák komisszával ki is használta Nagyvadász szeretetét, kiszolgáltatta magát zsákmánnyal, kényeskedett, adta a sértődöttet, s Nagyvadásznál keresett védelmet, ha a másik két testvére valami tolvajlásért meg akarta büntetni. De érzékenységgel mindig észrevette, mennyi az elég, s nem merte Nagy vadászt túlságosan ingerelni. Kicsi uraskodása néha az egész bandának hasznot hozott, fagyos, élettelen napokon, mikor senki sem tudott zsákmányt szerezni, csak Nagyvadász, s ő Kicsi kedvéért hajlandó volt egyszer-egyszer a többiekkel is megosztani.

Még egy dologban tette magát hasznossá Kicsi: ő volt a kéme Nagy vadásznak. Szeretett kujtorogni, s ha nem is volt olyan céltudatos megfigyelő, mint Nagyvadász, aki mindent tudott a prédája természetéről, amit a megfogásához tudni kellett, mégis okosan jelentette a maga szűkös kutyanyelvén Nagyvadásznak a nádas dolgait. Előfordult persze, hogy Nagyvadász kiment, meg-iiézte a kiszemelt zsákmányt, aztán a szélirány vagy a közbül eső ingoványok, vagy a zsákmány messzesége miatt hosszúsán mordult egyet, s visszaballagott a bokrához aludni. Kicsi ilyenkor leforrázva s aggodalmasan kullogott utána, s két napig nagy hízelkedéssel kereste erős testvére kedvét.

Az őzbakra is Kicsi vezette rá Nagyvadászt. Az őzbak fiatal volt, éppen csak egy ágacskát növesztett az agancsára; ezt a kicsi villát azonban igen büszkén hordozta, pedig még lágú és fehér volt az új agancs, és puha

59  
burok borította. A bakocska alig várta már, hogy a fiatal fák törzsén lecsiszolhassa a barkát, s a szép tavaszi reggelen úgy érezte, övé a világ. Egy kicsi füves földhátan legelészett, s néha-néha gyönyörködve nézte magát a vízben, s utána boldogságában olyan szökdécelést végzett, ami illett volna egy kecskegidához, de nem a maga férfiúságára tartó villásbakhhoz.

így talált rá Kicsi. Egy ideig ő is gyönyörködve nézte, meglapulva egy nádcsonó mögött; de nem az őzbak kecsességében gyönyörködött, hanem a sok-sok húsban. Kedve lett volna egyedül rátámadni, de a barkás agancs s az eleven hús nagysága önmérsékletre intette. Majd Nagyvadász, gondolta, s ennek is örült, mert Kicsi szívből szeretett szolgálatokat teljesíteni. Óvato-san el akart kúszni, az őzbak azonban meghallhatott valamit, elugrott, tovacsörtetett a nádba, s még messziről is hallatszott ugató riasztása.

Kicsi nem bánta, hogy az őzbak elment, hisz reggel már úgysem lehetett volna ottérni. Az őz szeret ugyanarra a helyre kiváltani, majd visszajön ez is az esti szürkülettel.

Nagyvadász a tulajdon fűzbokra alatt szunyókált, ott találta meg Kicsi. Nem ment azonban közel hozzá. Egyszer próbálta álmából felébreszteni, s akkor megtanulta, hogy Nagyvadász, ha felrezzentik, előbb harap, s csak azután nézi meg, kivel is van dolga. Tiszteletteljes távolságra lefeküdt, s maga is szundított, úgy várta meg a sziürke ébredését.

Végre nyújtózott egyet Nagyvadász, meghempere-détt, aztán felhúvva a szája szélét, összekocantotta fogait. De még nem volt kész az ébredés szertartásával: állva is nyújtózkodott, két mellső lábát ferdén előrefeszítette, mellkasát lenyomta csaknem a földig, s így, mintegy a teste lejtőjén gurította le izmairól a bágyadtságot.

Kicsi mindezt türelmesen végigvárta, aztán egy halk

60

vakkantással felhívta magára testvére figyelmét. Közelébe még nem ment, mert ébredéskor Nagyvadász mindig mogóira és kötekedő volt, s Kicsi, a gyáva zsarnok megérezte, hogy ilyenkor nincs hatalma Nagyvadász kedve fölött.

Nagyvadász lomhán előreballagott. Most már odament hozzá Kicsi, izgatottan körültáncolta, vakkantott, nyüszített, mindenképpen igyekezett értésére adni, hogy ő húst, sok húst látott valahol. Nagyvadász azonban csak akkor ment vadászni, ha éhes volt, s most még érezte gyomrában a reggeli zsákmányt. Leült s vakaródzott. Kicsi méregbe gurult, bökdöste, harapdálta a Vállát; Nagyvadász egykedvűen tűrte, még mulatott is a maga módján az erőszakoskodáson. Senkinek olyan vastag türelme nem volt a nádasban, mint az ingerlékeny Nagyvadásznak, ha a türelme valami célt szolgált; most is, hiába húzta-rángatta Xicsi, a végén már méregből is, Nagyvadász csak vakarózott, aztán újra lefeküdt s elaludt. Kiest jelentéséből valami nagy vadra gyanakodott, s nagy vadra vadászni tavasszal fényes délidőben bolondság volna. Arra csak a nagyon éhes vadász vetemedik végső szorultságában, vagy a kelekótya Rohanó, akinek az a mulatsága, ha minél jobban kilógatja a nyelvét egy nyúl mögött. Nagy vadászt mindig a célszerűség irányította, kivéve a verekedéseiben, de most nem Verekedni kellett, az bizonyos. Ámbár teli gyomorral még verekedni sem jó, mert üres gyomor fokozza a harci kedvet.

Nagyvadász a maga módján nagyjából végiggondolta vagy végigérezte ezt; megfogalmazni nem tudta volna, de nem is kellett, mert nála a gondolat lényegében egybeesett a cselekvéssel; pontosabban: gondolatait beszéd és fogalmak híján cselekedetekben fejezte ki.

Sziürkülettel ébredt, frissen, éhesen, feszülten. Addigra Kicsi is visszaérkezett az eredménytelen madár-lesből, s most már szednie kellett a lábát Nagyvadász

60

előtt, hogy az bele ne kapjon. Szapora ügetéssel vezette el az ózbakos tisztáshoz. Ott Nagyvadász elbújt egy bokor mögött széliránt, Kicsit pedig fogvicsorgatással hátrább zavarta. Ilyenkor nem ismert tréfát.

Az ózbak majdnem sötétéddel érkezett. Kicsi jól sejtette: állandó váltója volt erre, s eddig még semmilyen ragadozó nem háborgatta. Mégis,

Sokáig álldogált gyanakodva a nádszálak között, mielőtt kilépett Volna. De semmit se érzett, csak a nádas ezernyi életének egybemosódó szagát, semmit se hallott, csak a pihennitérés megszokott, halkuló és mégis riadt zajongását. Kilépeti hát a tisztásra. Valamit mégis érzett, amit a pontos szervek nem találtak meg, valami ismeretlen veszélyt, s fel-felütötte a fejét, kémlelődött, megugrott. Olyan nyugtalanul legelt, hogy Nagyvadász ott a bokor mögött moccani sem mert.

A fiatal és férfi voltára oly büszke bakocskának azori\* ban meg volt írva a végzete; s a sorsa lassú, legelő lé-pegetésben elküldte a fűzbokor előtt. Megint átvillant rajta az érthetetlen félelem, de már késő volt: egy nagy, homályos árnyék robbant elő a bokorból, egyenesen a torkának; mert Nagyvadászban itt is megmutatko\* zott a farkastermészet: mindjárt a torkot kereste. A bak lerogyott a lökéstől. Sikerült ugyan felügrarüia, de ekkor már Nagyvadász a torkán lógott, s mellső lábának tompa karmaival cafatokban tépte ki bőrrel és hússal a bakocska vedlő szőrét. A nádfalig vitte az áldozat a torkán lógó gyilkost; ott Nagyvadász agyara elérte az ütőeret, s a bak lerogyott. Még rúgott egyet-kettőt, de Nagyvadász már bontani kezdte, s ott termett Kicsi is, aki kényelmesen a bokor mögé húzódott a csata kezdeténél, s most előjött, hogy kémszolgálataiért behajtsa a járandóságát. Megvárta, míg Nagyvadász feltépi az őz hasát, aztán zsarnokoskodva elűzte onnan erősebb testvérét, s maga látott neki a meleg belső részeknek. Nagyvadász pedig jámboran strázsált, míg Kicsi degeszre nem lakott, s nagy kegyesen oda nem engedte a friss húshoz.

Ez az őzbak volt Nagyvadász első nagy zsákmánya, s még bátrabb, vakmerőbb lett tőle. Sokáig nem ismert teremtett állatot a nádasban, akitől visszariadt volna. »Az őzbak elejtése volt igazi felavatása, ott mellette vált igazán és végleg vadállattá. És, mint Úszó, kiteljesítette Basa sorsát, mert ő is véghezvitt valamit, amit az nem mert véghezvinni. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy Nagyvadász többnyire Kicsivel indult portyára. A közös kalandok mindkettőjükre jellemzőek, de ritkák voltak. Nagyvadász egyedül szeretett kujtorogni, s ilyenkor igen mesz-sze, több napi járóútra is elvetődött, megismerte a nádas legeldugottabb részeit, s olyan állatokkal is találkozott, amelyek sose kerültek a többiek szeme elé. Voltaképpen emberrel is találkozhatót volna, mert gyakran érezte messziről a pásztortűz füstjét, a birkanyáj vastag szagát; de — talán éppen a bizalmatlanságot keltő füst miatt — ilyenkor óvatos kerülőt csinált.

Mást aztán nem is került el. Nagy magahittségében és vakmerőségében nem ismert olyan lényt, akinek ki kellett volna térnie. Talán a véletlen hozta csak, talán a véletlenekben megnyilatkozó rendje a világnak, de Nagyvadász egy és ugyanazon a napon megismerte az óvatos félelmet is meg a tanácstalan rémületet is.

Több napja járta már a nádas, erős volt és jóllakott, mert a nyár szívesen gazdálkodott lágy és könnyű zsákmánnyal a ragadozóknak. Nagyvadászt mégis valami kedvetlenség, gyengeség emészette. Mintha

fáradt lett volna, pedig éjszaka jót pihent; mintha éhes lett volna, pedig reggel madárfiókát evett. A lábai nehezen, bágyadtan vitték előre. Ilyet még sose érzett, s nem értette. Nagyvadász igen keveset tudott az ok és okozat viszonyáról, s így, ha magyarázni próbálta is furcsa ál-l^notát. a rókára gondolt.

62

A rókának kölykei voltak, s a nádas szélén, a lyuk előtt játszott velük a meleg napon. Nagyvadász a szagra jött oda, mert a rókalyuk környéke tele volt tollal, csonttal és rothadó húscscafatokkal, messziről szúrta az orrot. Nagyvadász egy darabig figyelte a játékot, bár nehezen tartotta^vissza magában az ösztönös gyűlöletet aztán közéjük zúdult. A rókafiak fürgén, mint az egerek, egykettőre a lyukba csusszantak, anyjuk meg egy pillanatra, hogy időt nyerjen nekik, vicserogva Nagy vadász ellen fordult. Arra számított, hogy ez a farkasforma kutya is megtorpan, mint a pásztorok kutyái szoktak, s ő azalatt a kölykei után- ugrik. De rosszul számított, s mindössze egy éles harapásra futotta az életéből. Nagyvadász érezte, hogy a róka bűdös, nem ennívaló, de kíváncsiságból azért megkóstolta. Csakugyan rossz íze volt, s Nagyvadász, miután megmarcangolta, ott is hagyta, de most úgy érezte, azt a furcsa, lázas állapotot annak a falat rókahúsnek köszönheti.

Pedig Nagyvadász később betegedett meg, amennyiben a lélek, az ösztönök megbolydulása betegség. Az elmúlt este, mikor lesben ült, nagy rőt állatok ugráltak előtte a nádnyiladékon. Hasonlítottak a rókára, csak jóval nagyobbak voltak, nála azonban kisebbek. Nagyvadász sose látott még farkast, de mégis rögtön felismerte őket. Gyűlölet és vonzódás rohanta meg, szeretett volna rájuk támadni, szeretett volna velük futni. Apja és anyja vére küszködött benne, s a kavargó érzések szinte megbénították.

Lehet, hogy a farkasok megneszelték Nagyvadászt, de tudomást nem vettek róla. Ha télen találkoznak, bizonyára megverekszenek, s Nagyvadászt néhány farkas élete árán legyőzi a túlerő; de nyáron kényelmesek és gyávák, nem szeretik a fogas prédát. így hát eltűntek, s otthagyták megmeredt rokonukat a leshelyén.

Nagyvadász hamarosan magához tért a kábaságból,' s mintha elfelejtette volna azt a hívó, taszító érzést.

7 Basa

97

amit a farkasok ébresztettek benne. De valahol, legbelül, lerakódott benne, s nehézkessé tette, mintha túl sok étel nyomná a gyomrát. De mint mondtam, Nagyvadász nem ismerte saját magát, s legfeljebb a rókára gyanakodott.

Figyelmetlenül, minden elővigyázatosság nélkül ment; itt nem kellett az ármányos felszínű lápokra vigyázni: itt-ott őszinte nyílt vizek szakították meg a ritka nádat, de többnyire szilárd talajon járt.

Egyszerre olyan hirtelen torpant meg, mintha szakadék szélén kapna észbe. Egy állat állt előtte, szemben vele, hatalmas áUat. A fején ez is

hegyes csontokat hordott, mint az őzbak, de nagyobbakat, ágasabbakat, s testre is sokkal nagyobb volt az őznél. Nagyvadász sose látott szarvast, de megérezte, hogy erővel és hatalommal áll szemben. A bika egy pillantásig meredten nézte, s Nagyvadászt a vakmerőség arra ösztönözte, hogy megtámadja. De nem mert. Valami gyengeség, ijedelem fogta el, hogy ez az állat hatalmasabb nála, s legyőzi. Óvatosan visszahúzódott, hogy elsompolyoghasson. Ettől a szarvasbika is észbe kapott. Egy farkastól ugyan nem ijedt meg, de tapasztalásból tudta, hogy a farkas csapatban jár, s csapatban nem nagyon ijed meg a legerősebb bikától sem. Hirtelen megugrott, és csörtetve rohant el a nádban.

Nagyvadász is szökellt egyet, mikor a bika megmozdult, de aztán megállt, és megnyugodva hallgatta a hatalmas test távolodó zaját, a szétdűlő nádak sűrű, éles ropogását. Nem érzett szégyent a gyávasága miatt, mert az állat nem érzi gyávaságnak, ha kitér az erősebbnek. Az állatnak s gyakran az embernek is az első törvény: életben maradni. Néha ugyan szembeszáll az erősebbel is: ha rendkívüli nagy parancsok kényszerítik rá, mm a madáranyát, a verekedő hímeket, a kitéhezett ragadozót. Ez emberi szemmel, s talán állattal is, bátorság. De gyávaság, az amit az emberek gyávaságnak neveznek, legfeljebb csak az embertől elrontott állatokban van.

Nagyvadász hát szégyenkezés nélkül ment tovább. Sőt, a találkozás felébresztette, megint hetykévé, kém-lelődővé, óvatossá tette. Újra a régi lett, s nem is sejtette, hogy a félelem után az ijedtség is vár rá ezen a napon.

Már alkonyodott, mikor egy nagy odvas fűzfa alatt ment el. Hirtelen megállt, mert a fűzfáról valami mocorgást hallott. Fülelt. A mocorgás megismétlődött. Nézett fel a fára, de egy árva madár nem sok, annyit se látott. Újra hallatszott a mocorgás. Nagyvadász szimatolt, s határozottan érezte a szagokból, hogy itt madárnak kell lennie, mégpedig hússal élő madárnak. Körüljárta a fát, nézelődött, de nem látott semmit, csak a fa tövében néhány kiöklendezett szőrcomót. Azok pedig nem mocoroghattak. Most nem hallott neszezést, meredten megállt s figyelt. Kis idő múltán megint hallotta a percegő neszt. A szaglása azt mondta, hogy a nagy fáról jön. Óvatosan közelebb ment, s még mindig nem látott semmit. A halk mocorgás megint ismétlődött, s Nagyvadász szemében kigyulladt a gyilkoló tűz. A törzs első elágazásánál egy nagy odú nyílását látta, s most már tudta az orrával is, hogy az ismeretlen áUatnak ott kell lennie.

Két hátsó lábára állt, mellső lábát megtámasztotta a fatörzsön, így éppen felért az odúig. Bedugta a fejét. Az odú mélyéről, a sötétből két óriási sárga szem meredt rá vadul, valami rákiáltott: „Bu-hu”, éles tárgy vágott az orrába, aztán kisebb éles tük kapkodtak bele, s úgy megszorították, hogy könny facsarodott a szemébe. Rémulten ki akarta rántani a fejét, de a tük nem engedték, az ismeretlen madár szárnyával csapkodta a fejét, csőrével verte a szeme körül, és csúnyán kiáltozott.

Nagyvadászt valóságos örület fn<T+a pl Rángctta má

gát, s az orra annál jobban fáj, körme megcsúszott a törzsön, s tele ment kéreggel. A nagy bagoly — mért azzal került össze Nagy vadász — ijedt dühében csak verte-kalapálta a betolakodót.

Nagyvadász felordított. Úgy érezte, elfogy az ereje. Végső kétségbeesésében hátradobta magát, és sikerült az uhut nagy erőfeszítéssel kirántania az odúból. Odakint a bagolyt tüstént elengedte, s az elrepült lomhán. A pihenni térő nádi madarak, akik nagyobbbrészt gyűlölték az uhut, szörnyű sivalkodással támadtak rá, de Nagyvadász ezzel nem törődött, behúzta a nyakát, és sajtó, vérző orral, zúgó fejfel sompolygott el a nagy fűzfától. A baglyok nemzetségét úgy megutálta, hogy nagyot került, hacsak a szagukat érezte is.

De nem azért volt Nagyvadász Nagyvadász, hogy sokáig gyötrődjék a rémületén. Éjszaka megpihent egy nádszigeten, reggel sikerült a fészken két fiatal récécs-két fognia, s a kunyhóhoz már úgy érkezett, mint aki meghódította a nádast. Üszót elkergette a bokra alól, Rohanót megverte, és puszta hatalmaskodásból elvette tőle az ennilóját, s Basa is csak azért kerülte el a második fiú komizkodást, mert éppen vadászni volt, s mire megjött, Nagy vadász már az igazak álmát aludta a fűzbokra alatt.

#### A BANDA ÖSSZEÁLL

Talán az állat is olyanformán alakul, mint az ember, de ezt a belső alakulást meglátni, lejegyezni, bizonyítani nem tudjuk. Amit látunk, az nagyobbbrészt külső alakulás: fogak, csontok, az izmok fejlődése, ügyesedése, az önvédelem és zsákmányszerzés érdekében, a tapasztalatok gyarapodása, a tapasztalatokból elősettenkedő

#### 64

ravaszág, ugyancsak a zsákmány megszerzésére; egyszóval azt, hogy a kölyök felnő. A nagy változásokat, a kivételest észre vesszük, talán még az egyéni sajátosságok kialakulásának közvetlen okait is sejtjük; olyasforma fejlődésrajzot írni kutyáról, amilyent regényeink az emberekről szoktak, az igazság csekélyke igényével is aligha lehetne. Talán azért, mert nincs is ilyen fejlődés az állatoknál; de ha van is, akkor fogunk hiteles hírt hallani róla, ha az állatok írják saját magukról regényt.

Ez az oka annak, hogy Basáról és kölykeiről csak jeleneteket adott a krónikás: a ragadozó élet jeleneteit. S ha ezekből a lazán összefüggő jelenetekből mégis kibontakozott valami fejlődés, azt részint a szereplők felnövekedése, részint a jelenetek némileg önkényes kiválogatása okozta. Mert lehetett volna más, nem kevésbé izgalmas és fontos eseményekről írni. A krónikás azonban kénytelen ezeket az eseményeket csaknem említés nélkül hagyni. Siettette tollát az is, hogy szeretett volna mielőbb egy emberi szemmel is észrevehető nagy változáshoz jutni.

Nagyvadász, az éber, a bokor alatt alvó, fogott neszt elsőnek. Felütötte az orrát, s megcsapta valami csípős, maró, könnyeztető szag. Felállt, de akkor már nem kellett egyedül az orrára bízni magát: szeme elébe hozta az éjszakába belevörösölő fényt, füle a nádvilág rémületét.



Szokásától eltérően vakkantott egyet, mert ez a vörösség csaknem ismeretlen volt előtte. Szaga hasonlított a távoli pásztortüzekéhez, de azok valami bizonytalan fenyegetőt sejtettek, \* ez pedig kétségkívül életre törő veszedelem volt. Nagyvadász felnőtt kutya léteére jobb szerette volna, ha Basa is megnézi az ismeretlen fenyegetést, amely észrevehetően közeledett.

65

Még egyet vakkantott.

A testvérek álmosan kászálódtak elő, legutoljára jött ki Basa, akit már kicsit kényelmessé és nehézkessé tett az idő.

Mindnyájan megmerevedtek, felütötték az orrukat, s néztek, szimatoltak a távoli lángviharzás elé. Csak Basát fogta el tüstént nyugtalanság.

Halkan nyüszített, s fel-alá futkosott a szigeten. Kölykei döbbenet nézték anyjuk szokatlan viselkedését, s nem tudták mire vélni. Zsákmány nem mutatkozik a közelben, az az éjszakát felvörösítő, maró valami pedig messze van.

Basa azonban jól ismerte a tüzet, s érezte, hogy közeledik. Odafutott a kölykeihez, s egyenként noszogatta, orrával lökdöste, vállal nyomta őket a másik irányba. A kölykek azonban ráfordultak, ellenkeztek, s nem akartak elindulni, ők nem láttak még elég okot a menekülésre. Basa végül is megadta magát, leült, s a tűzre meredt.

Az égaljon lángsólymok cikáztak, fekete-vörös tűz-szárnyakkal, alattuk gomolygó szügyű, óriási füst-bivalyok bömböltek, s parázsló szemmel zúdultak egymásba, tiporták-zúzták rogyadozó csülkeikkel a nádat; tűz-csu-kák vágtak az égbolton csobogó láng-keszegekre, fekete pernyesáskák óriási rajai szállongtak roppant surrogással, s falták az éjszaka csillagsötétjét, a nádat, a gypjasán bugyborékoló vizeket, ellepték azt, ami eleven, s ott maradtak rajt csapzottan, teleszíva, fekete-holtan, vagy még fel-felröppentek gyilkos lebegéssel.

A nád égett. Szárából fortyanva lövellt elő a víz, mint óriási bogarak zsírja; robbantak a nádtorzsok, forróvízgejzíreket lövellvén magukból. A közbül eső vízfoltok forrtak, hangosan sírt bennük a csik, kapkodott lélegzetért a kárász, a compó; aztán el vénen megfőtt kékesfehér húsup, lágyra és finomra, hogy kézzel lehetett volna lefosztani a bordákról, gerincről, s ott lebegtek, a forró víz bugyborékolása dobálta főtt étel testüket,

65

míg rájuk nem rakódott a pernye, s el nem keveredtek a megfőtt kemény hátú bogarakkal, tör-állkapcsú szitakötőlárvákkal, s be nem vonta mindegyiket a felkavarodó forró iszap mocskos szemfedője.

A nádas rikoltzott. Az éji álmukból felrémult madarak kábán csapkodtak, a négy lábúak törve-zúzva a nádat, menekültek a tűz elől. Egymás mellett futottak az özek, farkasok, nyulak, kúszott a sikló, a nagy pocok, kúsztak, futottak nádról nádra a fürgé törpegegek. Fenn vijjogott az égbolt. A szél vastagon verte előre a füstöt, s a füst után dübörögve jött a tűz. Leégték a törpegegek nádszálon lógó fészkei s a madártanyák. A

füst fészkébe fojtotta a gyengéket, a habozókat s a lassúakat; egy-egy madarat is leszakított röptéből; és sercegve égett a kígyók finom pikkelyes bőre, a békák szétdurrantak, madarak fekete csontvázkeresztjeit temette be a pernye, szénén égett nyulak feküdtek az oldalukon, görcsbe rántva, mintha még most is futni akarnának. Egy lábátört őzbak agancsát lobogta körül a láng, mintha égi csillagok szikráztak volna az ágain.

Most már a kölykök is egyre jobban erőt vett a nyugtalanság. A menekülő állatok ott dübörögtek el mellettük, nem törődtek velük, egy őz csaknem fellökte Nagyvadászt. Az összekavarodott csapat átgázolt a kicsi szigeten, vízbe vetette magát, s aztán tovacsörtetett a nádba. A tűz már közel lobogott, megcsapta őket a hőség, a sűrű füstöt rongyokba szagatva terítette rájuk a szél. Menekülni kellett. Most teljesen rábízta magukat a kölykök Basára. Igaz, Basa ismerte a tüzet, többet tudott, mint bármelyik nádbeli állat; ez a tudás mégis kevés lett volna, hogy szembeszálljon vele, de ösztönei azt parancsolták, hogy a nagy rónavizek vagy a nád nélküli rétek felé meneküljön.

A menekülés is az erő harca volt, bár most a húsevőknek eszükbe se jutott, hogy a mellettük futó, máskor zsákmány növényevőhöz kapjanak. Az erő most a

66

tülekedésben, tiprásban, az előzésben kapott értelmet. Basa a négy hatalmas kölykével úgy gázolt át nádon, vízen, vonagló, síró testeken, mint a megvadult csorda. Szőrükbe hínár, moszatnyálka, pióca, sásfoszlány ragadt; lábukat döfte a nádtorz, puhán befogta az iszap, békalencse; s mögöttük őrzöngött a tűz, izzása testükig perzsel, gomolygott fölöttük a fojtogató füst, s a nádban zengett, sikongott a vészkiáltás: ennél rettenetesebbet vadon élő állat nem hallhat. " ily jutottak át a közeli rónavízen, ki a rétre. Ott megállt a menekülők csapata, szétszóródva, s ki-ki búvó- vagy nyughelyet keresett magának. A nagy rónavíz túlsó partján megállt a tűz, s dübörögve őrzöngött, hogy nem juthat tovább, de a szél átcsapott a szikráiból, s tovább égett a nádas egészen a rétig. Ott is belekapott még a lobogás a friss zöld füvekbe, de hamarosan bágyadozni kezdett, a hőség kicsit enyhült, a lángok összezsugorodtak, s a füst is szerényebb lett.

A következő éjszakára elállt a szél, s reggelre már csak itt-ott füstölgött a letarolt rész, s hébe-korba futott ki a rejtve izzó parázsból egy-egy kékülő lidércfény. Még remegett a levegő a fekete puszta felett, mert parazsak húzódtak a mélybe, s onnan lökték szét forróságukat, de a tűzvész megáUt. S arrébb, a nagyvizeken túlról alig perzselten intett a nádrengeteg. Új búvóhelyekkel kmálta a menekülteket.

Volt, aki a tűzvész éjszakáján mindjárt oda vette be magát; de a nagyobb rész szétszóródott a réten. Mintha valami íratlan törvény parancsolta volna ennek a sose látott nagy táborrtak: a nagyobb veszedelem árnyéka-ban békésen megfértek menekülésük után is a húsevők a'füevőkkel, s az őzek, nyulak alig-alig riadoztak a farkastól, rókától, kígyótól. Itt főként a

szárnyatlan állatok pihentek meg: a könnyű szárnyú madarak eltűntek a végtelen nádas épen maradt részeiben, csak egy-egy bakcsó, törpegém tollászzkodott a rét fái.

67

A tűzvészt követő reggelig tartott az ellenségeknek ez a szelíd paradicsomi lakása. Akkor Nagy vadász, a gyakorlatias, elkapott egy nyulat, s a következő pillanatban acsarogva kapott lábra az egész tábor. Nagyvadász megindította a mindennapi életet, s abban senki sem akart hoppon maradni. Mire a másik hatom testvér s Basa visszatért az eredményes vadászatából, elnéptelenedett -a rét, csak Nagyvadász kuksolt a nyúlón, s időnként felütötte vérrel mázolt orrát.

Mikor mindnyájan végeztek az evéssel, s ittak is rá jót egy érből, elindultak új tanyát keresni a nád ép részeiben. Most is Basa vezetett, lassú ügetésben, mögötte libasorban felnőtt kölykei.

Az állatnak, ha jóllakott, sose sietős. Basáék most is meg-megpihentek, s estefelé megint vadászni indultak. Egyelőre óvakodtak beljebb hatolni a nádasba, csak a szélén, a ritkásban, szilárd talajon követték az emberi szemnek alig látható vadváltókat.

Az esti vadászat nem sok eredményt ígért. Errefelé még minden állat meg volt neszesedve, s a legapróbb levélsurrogástól elugrottak. Talán ez hozta a nagy változást, talán az, hogy véletlenül együtt voltak mindnyájan, de lehet, hogy az elnehezedett Basa kényelmessége és ravaszsága, mert Basa érezte, hogy egyre nehezebb neki megfogni a vadat.

Az ősutát Kicsi vette észre először. Kinn bóklászott a réten, nem messze a nádasról. Egyszerre indultak el feléje, de Basa, akit fárasztott a hajsza, megállt a szélső nádszálaknál. Nagyvadász pedig — Nagyvadászt senki se látta eltűnni, csak éppen nem volt ott a hajtók sorában. Rohanó, Űszó s Kicsi robbant ki a nádasból a suta felé. Az felneszelt, észrevette a rohanó kutyákat, s menekült. Azok hárman utána, ösztönösen is kerítve a zsákmányt. Rohanó elnyúlt, szinte úszott a fűben, úgy igyekezett előre, elvágni a menekülő útját, az őz nyomában a meglepően fürge Kicsi loholt, tőle vagy har-

67

)ninc méterre balra, jócskán lemaradva, Űszó törtetett a maga nehézkes, de roppant kitartó futásával.

A sutával, ha egészséges, legfeljebb csak Rohanó vehette volna fel a versenyt, ő meg egymaga aligha kezd ki ekkora prédával. A suta azonban hasas volt, nehézkesebben mozgott, s Rohanó lassan elébe került, s hajtotta vissza a másik két vadász felé. A suta vakmerő ravaszsággal igyekezett pótolni azt, amit terhe a gyorsaságból elvett. Mikor Rohanó már jócskán elébe került, hirtelen megpördült, s egyenesen Kicsi felé rohant.

Kicsi megtorpant. Ez a nagy barna állat meg akarja őt támadni, pedig ilyenekkel verekedni nem neki való, hanem Nagyvadásznak. Félreugrott a rohanó őz elől, s mire Űszó, a nehézkes odaért volna, az őz már jókora

előnyt szerzett, és teljes erejéből futott a nádas felé. Ha pedig oda beveszi magát, aligha fogják el, s nincs vacsora.

Most már felzendült a vadászó kutyák kórusa. Kicsi mély buffogása elvegyült Rohanó vékony csaholásával s Űszó érdes ugatásával. Egy ideig Kicsi tartotta legjobban az őz nyomát, mert attól, ami futott előle, sose félt, s most igyekezett helyrehozni a vétkét. Rohanó hamarosan elhúzott mellette, mint a sólyom, s megint csak ő járt legközelebb az őzhez.

De az őz előnyét behozni a nádasig már nem lehetett. Tudta ezt a suta is, s az utolsó métereken teljes erőből száguldott.

Basa a nád széléből figyelte a hajszát. Mikor az őz kitört Kicsi mellett, a nádszálak védelme alatt arra sompolygott, amerre az őz futott. Nem számolt azonban azzal, hogy egy erecske kicsit kitéríti az őzet útjából, így aztán nem ugorhatott a zsákmányra, hanem futnia kellett néhány métert előre, úgy tudta csak útját állni a menekülőnek.

A suta már nem tudott lefékezni, se elkanyarodni, s ott állt előtte a nagy fehér kutya. Egy óriásit szökken

68



halálfélelmében, amilyent teher nélkül is ritkán mert, s átrepült a kutya feje fölött. Hátsó patája horzsolta a bundás fehér hátat. Basa úgy számított, hogy az őz megtorpan, s ekkor ő ráugrik. Most meglepetésében kinyitotta a száját, s harapásformán összecsukta, de inkább védekezésül, mint zsákmányszerzésnek. Gyorsan megfordult, s még látta az őz fehér tükrét a recsegő-im-bolygó nádszálak között. Ott futott a vacsora utolérhetetlenül.

Akkor váratlanul egy nagy szürke testet látott az őz felé repülni, a suta felsírt és lezuhant, Nagyvadász pedig ott hasalt diadalmasan a hátán, és

fogta a torkát. Ő is szemmel követte a vadászatot, és sietett elébe az őznek, mint az anyja. Az a rövidke idő, míg a suta figyelmét lekötötte Basa, elég volt neki, hogy elébe vágjon. Az őz ott rohant el, tőle néhány méternyire, és Nagyvadász rugalmas, pihent izmainak gyerekjáték

69

volt két ugrással utolérni a kimerült, meghajszolt vadat. Mire a többiek odaértek, már megtört a suta nagy sötét szeme, s Basa kölykeivel együtt morogva, egyik-kel-másikkal irigyen összevicsorogva tépte a közösen ejtett zsákmányt.

Ez a véletlen közös vadászat voltaképpen ismétlődése volt csak egy emlékezetes kölyökkori nyúlászat-nak, amelynek végén Nagyvadászt elpáholták testvérei. De az az első közös vadászat is csak ismétlődés volt: az ősök vadászatának ismétlődése, mint ahogy az állat egész élete ismétlődése a szülőkének, a fajtának. Mégis ez a cseppet se szokatlan, sőt, nem is meglepő véletlen teremtő fontosságúvá nőtt Basa és kölykei életében. Most lett az egyedül vadászó kutyából csapat. Nem olyan alkalmi szövetség, mint a vadászó kóbor kutyáké, akik ketten-hárman összeverődnek egy nyúl lerántására, s aztán szétugranak megint. Basáék csapata inkább a farkasok állandóbb falkájára hasonlított. Az ősi életmód életformák közé kényszerítette őket. A macskafélék magányos vadászok, párban is ritkán vadásznak, nemhogy csapatban. A kutyafélék azonban nagyrészt közösen szerzik a zsákmányt a róka kivételével. A suta, akiben két életet pusztítottak el, egyszer s mindenkorra megtanította őket a közös vadászatra. Most már legfeljebb madarakra, halakra leskeltek egyenként, mert azokra nem lehetett közösen vadászni, de azt is mind ritkábban, mert a hajtóvadászat négy-lábúakra eredményesebb volt, meg hát a gyönyörűség: szabadjárá eresztett erokkal üzni a rémült áldozatot, Basa vagy Nagyvadász agyaraira az is mindent megért. A hajtóvadászok haditerve hamarosan végképp kialakult, s akár nyúl, akár őz volt az áldozat, mindig egyformán csinálták, csak egyre ügyesebben, egyre ravaszabban: Rohanó vezérlésével Kicsi és Űszó üzte-kerítette a vadat arra, ahol Basa, a kényelmes, vagy Nagy

69

vadász, a biztosan élő lapult; és Basa se sokszor koccantotta ezután fogait a préda mellé. Nagyvadász pedig, az önző, most nem tulajdoníthatta ki magának a zsákmányt, még ha ő rántotta is le, hisz négyen álltak vele szemben, s Nagyvadász vakmerősége sem vettette el teljesen a mértéket. Basa kölykei eddig is veszedelmes ragadozók voltak, de most lettek igazán a szelíd életek legfélelmetesebb pusztítói. Annyira, hogy új tanyájuk körül hamarosan elnéptelenedett a nádas: nemcsak az életben maradt nyulak, őzek, madarak húzódtak el onnan, hanem az apróbb ragadozók is, a rókák, menyétfélék, vidrák. Új tanyát kellett keresniük. Itt azonban már nem a vacok környékén vadásztak, hanem messzebbre látogattak el a zsákmányért, s a tanyahely körül nem zavarták fel a nádas. Sőt, Basa okosságából arra is volt gondjuk, hogy a vacok vízzel, mocsárral védett,

nehezen megközelíthető laponyagon legyen: ilyen helyen ugyan nem lehetett hajtóvadászatot tartani, de nem is kellett; arra ott volt a rét, a ritkás nád szilárd talaja; de a tanyájukat nehezen — egy keskeny zombékúton, vagy úszva, vízen — lehetett csak megközelíteni, s az öt kutya úgy meghúzódnak benne, mint az erődítésben. S eljött az idő, amikor Basa tanyaválasztó ösztöne, megmenthette volna kölykei életét — ha közbe nem szól a vizeket szilárdná dermesztő tél.

De maradjunk a banda közös vadászatainál. Talán mondani sem kell, hogy voltak rossz napok, nem is ritkán, mikor a szemes vad megugrott, s a vadászoknak felkopott az álla. Ezek a sikertelen hajszáok éppúgy zajlottak le, mint a sikeresek, csak másképp végződtek. Olyan egyformaság jellemezte a banda vadászatait, hogy a krónikás, aki valamicske eltérést már hajlandó említésre érdemes változatnak tekinteni, nem talál közöttük kiemelnivalót.

Két vadászatot talán mégis érdemes elmondani, mert

70

ha a vadászat módja nem is, de a vad nagysága és ereje megkülönbözteti őket a többtől. Az első a szarvasbika legyőzése.

A szarvasbika — nem az, amelyiktől egyszer Nagyvadász megijedt — valami messzi erdőszéletről keveredett a nádországba. Talán vadászok üldözték ki a nyár végi erdőből, amelyben nemsokára böggéssel megindult a bikák harca a rozsdásodó, itt-ott már avarba szállongó levelek alatt, rengő bokrok között vagy a tisztások érdesre fonnyadó fűjén; talán farkasok vagy kutyák kergették. Nem tudta senki, csak a bika, miért is vetődött ebbe a süppedős, nem neki való világba; de oldalán alvadt vér és sebhelyek mutatták, hogy nem kóbor kedvében lábalt át a hidegedő vizeket. Hatalmas ágas agancsa volt a bikának, az emberek tizenhatszáz mondták volna, s Kicsi, aki elsőnek pillantotta meg, sokáig és tisztelettel nézte a nádból a félelmetes csuda állatot, amely gyanakodva, fejkapkodva ütötte bársony-orrát egy erecskébe.

Kicsi amolyan önkéntes kémsemlén járt, amire nem annyira a buzgalom, mint az oktalan kíváncsiság parancsolta. Nesz nélkül visszahúzódott: ha akart, úgy járt a zörgős nádban, mint egy fehér szellemkutya. Testvérei Nagyvadász vezetésével portyázni mentek. Kicsinek lóholni kellett valamelyest a nyomukban, míg utolérte őket. Beszélni ugyan nem tudott, de Nagyvadász a viselkedéséből tüstént kiderítette, hogy valami rendkívüli vadról van szó, s vadászügetésben elindultak mindnyájan Kicsi nyomában.

A szarvas már eltűnt a rétről. Kicsi egy kis körbe-futkosás után megtalálta a nyomát. A csapán aztán elindultak szimatolva. Most Rohanó vezetett, nem mintha ő lett volna a legjobb nyomozó, de Rohanót úgysem lehetett volna hátul tartani. Nem volt nehéz követni a nagy bika nyomát: erős szaga messziről érzett, s patái mély gödröket törtek a puha földbe.

70

A bika egy darabig lassan baktatott a réten, s aztán beváltott a ritkás nádszélbe, s ott ment tovább. Olvasni lehetett a nyomait. Itt megállt, és

füvet harapott: a négy pata még mélyebb nyomot hagyott, s fél méterre balra a csapától tenyérfi folton csonkán meredezett a fű. Itt megugrott: a hátsó paták egészen mélyre vágódtak, s a nádszálakról lepergett kétoldalt a tavaszi vízár izsapemléke, a levelek megtöredeztek, amint a nagy test hirtelen fordult. Nagyvadász körülszimatolt, hogy mitől ijedhetett meg a nagy bika, s nem messze a csapástól halvány farkasszagot fogott az orra, hogy neki is felmeredt a szőre. Éjszaka járhattak itt farkasok. A bika meglehetősen vaktában kicsörtetett a ritkás nádból, s a réten folytatta útját. A nyomok most szélesek és mélyek voltak: a bika futott. Az öt kutya is elnyúlt, úgy követte.

Egyszerre Rohanó torkából hörgő, kurta vakkantás tört elő. Ott lépkedett előttük az agancsos, s dühösen döfölte néha a szürkészöld fűzbokrokat. A farkasszag ingerelte föl, s most, rémületében szégyenkezve, próbaharcokat vívott a szegény bokrokkal, úgy bősztette magát.

Az öt kutya nekilódult. Basa és Nagyvadász mindjárt oldalt húzott a nádas felé, Rohanó félkörben igyekezett elvágni a bika útját, mögötte ott loholt Űszó meg Kicsi. Kicsi bölcsőbbnek látta, ha ezúttal lassabban fut Űszó-nál, mert a bika bokorvagdalása erősen lelohasztotta a lelkesedését. Rohanó repült a bokrokon, tócsákon át, s vele párhuzamosan a nád szélén Nagyvadász futott, nem olyan látványosan és kecsesen, de majdnem olyan gyorsan.

A szarvas Rohanó közeledésére felkapta a fejét, s megiramodott. A jóllakott ragadozóban is felébred a vadászösztön, ha menekülő zsákmányt lát, hát még az éhesben.

Most zendült fel a vadászó kutyák sokhangú, szakál!!

dozott éneke: menekül a zsákmány, utána. Ugorjatok ru\*,-ugorjatok a torkára, rántsuk le a menekülőt, lassúdjon a futása, botoljon el a lába. Megállj, te gyáva, állj meg, várj be minket, harcolj meg velünk.

S a bika megállt. Talán a harag állította meg, talán megunta üldöztetését és rettegését, talán nem félt a kutyáktól, mert nem sejtett mögöttük embereket. Megállt, s leszegte agancsát.

Rohanó, aki közel járt hozzá, hirtelen lassított. Meglepte a szarvas viselkedése. Hátról még csak ráugrott volna, de előlről nem mert szembezállni a fenyegető, sokágú fegyverrel. Tehetetlenségében leült, s megugatta a bikát.

Oszót nem nagyon lehetett megállítani, ha egyszer nekiindult.

Eldübörgött ülő testvére mellett, s a bikának ugrott. A támadás majdnem Űszó életébe került. A bika felfelé csapott agancsával, s ha a hasa alatt éri a kutyát, Űszó aligha folytatja a közös vadászatonkat. Szerencsére az agancs az oldalát érte, végighasította, s Űszó átpördülve magán, súlyosan a földre huppant. A bika előrelódult, hogy Űszóval végezzen, de ekkor Kicsi hátulról belemart a csánkjába. Kapott is olyan rúgást, hogy vonítva terült el a fűben, de Űszónak közben sikerült fölállnia, s konokul újra támadott. Most mind a ketten hibáztai. Űszó talán az agancstól való félelmében rövidre fogta ugrását, a bika pedig mellévágott a szarvával.

Nagyvadász csak ösztöneivel figyelte a hajtást, de Rohanó tanácstalan ugatásából kihallotta a bajt. Megállt, odanézett, s éppen látta, mikor Üszó földre verődik. Megindult a szarvasbika felé.

Az észrevette az új ellenfelet, szembepördült vele, s úgy várta. Csakhogy Nagyvadász nem azért kapta a nevét, hogy oktalanul beleszaladjon az agancsba, mint Üszó. Egy gyors kanyarral elshant a bika előtt, futtában belekapott az első lábába, s igyekezett a hasa alá

72

kerülni. De a bika is kitanulta már a harc fortélyait. Egyet ugrott, aztán futni kezdett. Érezte, hogy ő került '=)öntelen helyzetbe, és szét akarta szórni ellenségeit.

A nádas szélén Basa várta. A bika nekiment, Basa félreugrott, s a második ugrásnál belekapott a fényes fekete szarvasorrba. A bika megrándult, de továbbcsörtetett.

Egy ideig hagyta magát hajsolni, aztán, mikor Rohanó és Nagyvadász már nagyon közel járt hozzá, rájuk fordult. Ott pörgött, csapkodott, támadott és védekezett az ugató, neki-nekiszökellő kutyák között, olyan fürgén és ügyesen, mint a macska. Bámulnivaló volt, amilyen könnyedén mozgott ez a nagy test, s a kutyák néha tehetetlenül leültek, sebeiket nyalogatták, s farkaszemet néztek a sarokba szorítottál, horpaszuk remegett az erőfeszítéstől. A bika is zihált már, oldalán, lábán vér serkent a harapások nyomán, szügyén egy nagy nyers húsfolt mutatta, hogy Basa még nem erőtlenedett el, s szőre fekete csomókba ragadt a vértől.

Nézték egymást a ziháló szarvas és a ziháló kutyák. Ezek tudták, hogy előbb-utóbb övek lesz a zsákmány, s a szar'as is tudta, hogy nem sokáig bírja. Pihentek, de izmaik remegtek a készenléttől.

A szarvas hirtelen nekilódult. Nagyvadászra dübörgött, s a kutya-farkas jónak látta, ha félreugrik.

Újra kezdődött a hajsza.

Jókora versenyfutás után megint szembefordult üldözőivel a szarvasbika, újabb sebek estek mindkét oldalon, s üldözők és üldözött kimerülten meredtek egymásra.

Aztán megint nekirugaszkodott a bika.

Egyre mélyebben jártak a nádasban, a bika elborult szemmel s lüktető erekkel nem nézte már, merre fut, csak menekült, megállt, harcolt, s megint menekült.

Egyszerre besüppedt a lába térdig. Próbálta kihúzni, akkor a másik lába sülydedt el. Vad rémület rohant rá,

8 Basa

hánykolódott, kapkodta a lábát, s mind mélyebbre süly-lyedt. A könnyebb testű s a mocsárral ismerős kutyák visszaszökelltek a szárazra, mikor remegni érezték maguk alatt a csaloéka felszínű, ékszerbársonyos talajt, s onnan nézték a nagy bika haláltusáját.

A bika pedig egyre sülydedt. Először eltűnt a négy lába, csak a törzse imbolygott a felszínen, mint egy ág-bogas nagy faderék, mint egy végtag nélküli, tagolatlan ösbálvány. Remegett már a fáradságtól, feje le-le-



bukott a csalóka fűselyem felszínre, de roppant erőfeszítéssel felütötte mindig, hogy a kosaras agancskorona a tomporát verte. A széles has fenttartotta még a felszínen, csak lába kapálózott lenn a piócás, csíkos, fekete iszappmélységben.

Aztán beszakadt egészen. A mélység lerántotta. Hamarosan nem látszott belőle más, csak a busa fej, aztán már csak az agancs, e földből nőtt száraz ág, s aztán bugyborékolva eltűnt mindenestül, s a sötét víziszap pergó kis hullámokban felfutott körös-körül a selymes zöld fűre.

Basa pedig a kölykeivel ott ült a szarvas-sír körül, s izgatott bánattal nézte a sok hús eltűnését. S mikor az agancshegy is alámerült, mindnyájan vad-szomorú vo-nyításba fogtak.

A másik nagyvad, a vaddisznó több szerencsét hozott rájuk, bár őt nem sikerült legyőzniük. De a vadászat mércéje nem a sebek száma, nem is a tanúsított vitézség, hanem a has kerek elégedettsége, s ezzel a mértékkel mérve sikeresnek nevezhetjük a vaddisznó-kalandot.

Míntha a nagy bika halála más bajokat is felszabadított volna, nehéz tél jött arra a könnyű ősze. Korán s kemény fagyok érkeztek, iágyító hó nélkül, a köröm megfájdult a kemény földön, a tívé meredt nádtorzok

73

belefűrődtek az érzéketlen talpba, s ott csúnya, fájó sebeket mérgeztek. Megfogyatkozott a vad, a téli megfogyatkozásnál erősebben. Még az északi vándormadarak is továbbszálltak, az itthon maradtok elhulltak, eltűntek, s a ragadozó sovány testtel, kócos bundával vonszolta magát a nádvilágban. Nagyvadász is, aki önzésével és ügyességével máskor mindig talált maga- . nak valami apró harapnivalót, most éppoly éhesen és ingerülten támolygott, mint a többiek. Mindennap verekedtek, s a verekedést nem a józanság állította meg, hanem a gyengeség. Basa marakodott a kölykeivel, azok anyjukkal és egymással, aztán kimerülten nyúltak el a jégkemény földön. Csak Kicsi maradt ki ebből a háborúságból, mert megérezte, hogy itt már farkasrend parancsol: aki komolyan megsebesül, azt széttépik és felfalják a többiek. De igazán sebesíteni nem maradt már erő, s a verekedők köré gyülekező vagy maguk is verekedésbe keveredő testvérek hiába várták a jelet: a patakzó vért, csak könnyű harapások nyomai veresítet-ték meg a bundákat. Ez volt a Nagy Éhínség ideje; ilyenre még Basa sem emlékezett, s ámulva nézte, hogy a föld csontja éppúgy átüt a felszínen, mint az ő csontjai, s elbátortalanodásában gyakran eszébe jutott a védelmező, az ember. Végre leesett a hó, s az is csak bajra, mert annyi szakadt alá, hogy hasukon úszva kellett meglábalniuk. Mégis, ez a hó segítette őket, hogy a vaddisznóval való harc után meleg húst egyenek, s újból erőre kapjanak. Vaddisznó meg-megfordult a nádasban, ha nem is sűrűn, mégis gyakrabban, mint szarvas. Eddig azonban nem merték megtámadni a dühös állatot, s most se támadják meg, ha a tél nem olyan kemény, s az éhség nem olyan parancsoló.

A nagy koca egy nádcsomó tövébe fúrta magát a hóba, négy nagyobbacska malaca körülötte feküdt, ők is gyengék és soványak voltak, soványabbak, mint ami

74

Ilyen a vaddisznó télen szokott lenni. A zsirfaló fagy s az ennivalót rejtegető vastag hó bordájukra tapasztotta a bőrt. A vaddisznó néha mélyen és elővigyázatlanul szokott aludni: ezek se ébredtek fel, mikor Basa arra jött a kölykeivel. Pedig rossz széllel közeledtek, s így történhetett, hogy Űszó csaknem belebotlott a fehér hóból kidomborodó feketesörtés hátba. Felmordult, a többiek odagázoltak, de addigra már a koca is talpon volt, s apró, gonosz szemével dühösen méregette őket. A vaddisznó, ha kicsi kutyák támadják, rendszerint elkocog, csak néha-néha fordul vissza rájuk. A nagy kutyákra azonban haragszik, azokkal szembeszáll. S ez itt koca volt, aki a malacait védte. Pergett, frecskelte szét a kristály-havat, és odébb hajította a támadó kutyákat. Kit a hóba vágott, kit megharapott, csak Rohanónak sikerült sértetlenül elugrania. De az éhség elvette az eszüket, meggondolás nélkül, szemből mentek rá megint a dühös fekete ördögre.

Minden ugyanúgy történt, mintha nyáron támadták volna meg a disznót, csak a mozdulatok voltak roppant lassúak, a tüdő hamar zihált, a kutyáké is, a disznóé is. De nekik nem szabadott törődniük azzal, hogy akadályoz a magas hó és az erőtlenség, harcoltak, ahogy a természetük megszokta. A kutyák, hosszú lábaikkal némi előnyben voltak, de ez az előny a dühös kocával szemben jóformán csak menekülésnél jelentkezett, támadásnál alig. A szívós állat fel sem vette a könnyű harapásokat, lerántani vagy nemes részekhez férközni pedig nem lehetett.

A malacok szétevicckéltek, s távolabbról nézdeltek vissza, de egyikük esze nélkül menekült, míg végképp el nem akadt a töretlen hóban. Végül is ők meg Kicsi ugrasztották szét a hókavaró harcot.

Kicsi hamar rájött, hogy a koca túl erős és veszélyes, s inkább hajkurászni kezdett egy malacot. Hamar el is

74

fogta, mert a malacka rövid lábai nem versenyezhettek hótíprásban Kicsi lábával.

A sivitásra a koca dühösen lerázta a támadókat, és fújva törtetett a malacát menteni. Ügy nyomta szét bozontos szügyével a havat, mint a csónak orra a vizet, s húzta maga után a belé csimpaszkodó, éles fogú kutyákat. Kicsi jobbnak látta, ha elengedi a malacot.

De akkor a másik oldalon sivitott fel egy malac: Basa felismerte, hogy itt Kicsi módszerével lehet csak nyerni. A koca arra fordult. Basa nem várta be, de nem is törtetett odáig a koca, mert a távolabb szökött s elakadt malac már Nagyvadász fogai között jajgatott. S Nagyvadásznak ötven méter előny már elegendő volt ahhoz, hogy véghezvigye munkáját. Mire a koca odaérj, már csak egy szürke hátat látott eltűnni a nádban, s a malac nem volt sehol.

A többiek most már szinte tanultan csinálták ezt a gyilkos „hol az olló” játékot. Nem a meggondolás játszatta velük, hanem az ösztön, amely nagy és józan célszerűségében gyakran megtevesztésig hasonlít a meggondolásra. A malacok tehetetlenek voltak, közel voltak, ők adták a könnyű zsákmányt, s a ragadozó nem verekedni akar, hanem enni. Voltaképpen ez vezette az imént Basát is, bár róla azt mondtuk, hogy felismerte Kicsi véletlen módszerének előnyeit. De Basánál ez a feltevés nem jogtalan, hiszen jó néhány évig élt az ember közelében. Mire a koca visszatért, ketten lerántottak s agyonharaptak még egy malacot, s Basa már vonszolta is el, hogy a zsákmányt mindenképpen biztosítsa. A többiek pedig a másik két malacra vetették magukat. Azok igyekeztek az anyjuk mellé bukdácsolni, de a kutyák nem hagyták őket, rángatták-húzgálták a mászor roppant fűrge, de a nagy hóban nehézkesen mozgó kis fekete jószágokat. S a koca anyadűhében ide-oda taposott közöttük, a fűrge kutyák elugráltak előle, s álcaptak a másik malachoz. Végre a koca felismerte az

75

egyetlen védekezési lehetőséget: maga után hívogatta az éppen megszabadított malacot, elindult a másik felé. így azonban lassan jutott csak előre, a másik malac kimerült, s mire az anyja odaért, már élettelenül lógott Űszó szájában. A kocát megint elfogta az esztelen düh, s Űszó után nyomakodott. Ami előnyt Űszónak a hossz-szabb lába adott, azt visszavette a fejét lehúzó, nehéz zsákmány. A fűjtató koca egyre közelebb nyomult hozzá, hiába mardosta Rohanó, s Űszó érezte a közeli veszedelmet, de a zsákmányt semmiképp nem akarta odaadni. Lábalta hát a magas havat, törte a nádat, s a koca már alig néhány lépésre fűjtatott mögötte. És Űszó még mindig a zsákmányt féltette, nem magamagát. Konok volt még legvégső veszedelmében is, minden izmát megfeszítve húzta-emelte a havon a nagy malacot, s ment előre. A nehéz helyzetet most is Kicsi oldotta fel. Nem Kicsi okossága, hanem gyávasága és kapzsisága. Mikor a koca megindult, ő ravaszul félrehúzódott, sehogy se találta kedvérevalónak, hogy támadjon, mint Rohanó, no meg sajnálta otthagyni az egyetlen megmaradt malacot, amely mindjobban elmaradt nekivadult anyjától, így hát azt kezdte hajkurászni. A visításra még egyszer megfordult a koca, mert az elevenen maradt még vak dűhében is fontosabb volt neki, mint az elpusztult. És utoljára fordult vissza, mert Basa kölykeinek se kedvük, se okuk, se erejük nem volt arra, hogy tovább huzakodjanak vele. Kicsi elengedte a szorongatott malacot, Űszó és Rohanó pedig reszkető lábbal s hócsimbókos szőrrel eltűnt a nádasban.

Talán elég volna már a zsákmányszerzés véres és egyhangú történetéből, pedig az eltelt esztendőkhöz képest kevés és gondosan válogatott volt az, ami toll alá került. Elég talán még akkor is, ha a zsákmányszerzés

75

kifejlődést is jelentett, és a világ legcélszerűbb, mert életionosságú megismerését. Mégsem mondhatunk le arról, hogy az utolsó s egyúttal

legjelentősebb zsákmányolást el ne beszéljük. Hisz ide kellett hogy vezessen Basa kölykeinek útja. S ha eddig a gyorsan múló éveket az írás átlátszó-együgyű sejtéseivel, összefoglalásaival és kihagyásaival ugráltuk át, ez az utolsó rész viszonylag sokkal hűségesebben követi a valóságos időt, mert foglalata mindössze néhány hét. Nem érünk végére az éhség nagy telének, mire végére érünk a történetnek — s talán éppen ez a nagy szigorúságú tél sűrítette így össze számunkra az eseményeket.

## **BIRKÁK, FARKASOK**

Nagyvadász vezette a testvéreket. Ismeretlen vidéken jártak, itt kevesebb volt a nád, s a hó alatt jéggé fagyott víz, nagy, lapos mocsár széli mezők nyúltak el a láthatár ködhomályában.

Nagyvadász hirtelen megállt, előrefeszítette a fejét. Akkor szokott így megmerevedni, mint a vadászkutyák, ha közvetlenül az orra előtt madár vagy nyúl lapult, s szembenézett vele. A többiek is szimatoltak, s orrukba ütött a füstszag, ami Nagyvadászt megállította. A reggeli homályos idő most tisztult fel, s a kemény fényű téli nap valószínűtlenül torz árnyékokat rajzolt a kékes hóra.

Tanáctalanul álltak. Akkor Basa, akinek hirtelen emlékezetébe tört a régi birkatolvajlás, előrelábalt, s még egyszer, utoljára vezette a kölykeit. Éhesek voltak, és Basa tudta, hogy a füst közelében birkák is vannak. Az embertől való félelmet elnyomta az éhség, az, 'ami néha a falvakba hajszolja a farkasokat.

76

Szél ellen osontak. Most nem lehetett vadászkiáltással a zsákmányra vetni magukat, orozkodni kellett, mint a róka szokott, vagy apjuk, a farkas, mikor a nyájra tör.

A pásztorok benn heverésztek a nádfűtötte kunyhóban.

A kutyák hirtelen ugatni kezdtek odakinn.

— Eridj, nézd meg, mi eszi őket — mondta a számadó a legfiatalabb bojtárnak.

Az magára terítette a birkabőrt, kiment.

Ott kinn már verekedtek Basa fiai és a nyáj őrző kutyák. A juhokat nem lehetett látni a nádszárnyéktói, de izgalmuk, mocorgásuk elárulta, hogy a rabló oda is betört. Nagyvadász a szalmakazal mellett, amiből télen a juhokat etették, egy fekete pulit gyilkolt: a puli már összevissza volt harapdálva, s menekülni igyekezett a nálánál sokkal nagyobb és vadabb kutya elől. A többiek is a pásztorokutyákkal verekedtek, keményen és győztesen, de Nagy vadász örjöngött. Kitért belőle a kutya gyűlölet farkasvér, a pulik ezt meg is érezték benne, s vonítva menekültek előle. Csak Basa nem látszott sehol, ő már be is tört a szárnyékba, s egy jerkebárányt fojtogatott a bamba és védtelen nyáj között. Négy évvel ezelőtt könnyebben végzett a birkával, most többször is ugrania kellett, többször kiszabadult fogai közül a juh, míg sikerült ledöntenie. S akkor is hosszú időbe telt, mire a fáradt állkapocs összezárult az áldozat torkán.

A bojtár egy pillanatig dermedten nézett, aztán felüvöltött:

— Farkasók!

S botot Jóbálva rohant Nagy vadász felé, aki már végsőkig szorongatta a fiatal pulit.

Nagyvadász azonban elvesztette az eszét. Látta a közeledő embert, egy utokót harapott a kutyán, aztán a bojtárra támadt. S a gyerek megrémült, mikor az óriási

77

farkas szemberohant vele. Előresújtott a botjával, csak úgy vaktában, inkább csak ösztönös védekezésül. Nem talált, megfordult, s futott a kunyhó felé. Nagyvadási meghökkent az orra előtt lesüvítő bottól, s megállt volna, de a menekülőnek nem tudott ellenállni: a bojtár után vetette magát.

Akkor ugráltak ki vad üvöltözéssel a pásztorok a kunyhóból, s fütyköst lóbálva rohantak a betörők felé.

Ez már Nagy vadásznak is sok volt: megfordult, lába közé kapta a farkát, s menekült. Menekültek a többiek is, nyomukban a csaholó pulikkal, akik gazdáiktól bátorságra kaptak, de azért inkább hanggal, mint foggal üldözték Basát és kölykeit.

A számadó megállt a szárnyék mellett, benézett.

— Hun van az a sötét színű jerke? — kérdezte vád-lóan, mintha a bojtárok vitték volna el.

Azok is odasereglettek. A jerke csakugyan hiányzott. Távolabb, ahol nem taposta össze ember és birka a havat, megtalálták a vonzolás nyomát.

Basa gyengesége ellenére is gyors munkát végzett.

— Utána — mondta az öregbojtár. A számadó ránézett:

— Mik vótak ezek? Farkasok?

A bojtárok kicsit megzavarodtak.

— Egy igen — mondták. — A többi kutya.

— Kinek a kutyája? Melyik pásztoré? — kérdezte tovább a számadó.

A bojtárok vállat vontak. Ismerték a vidék összes pásztorokutyáját, s ezeket sose látták még.

— Mert nem kutyák vótak — állapította meg a számadó. — Vagy öt esztendeje egy télen idejárt a fehér farkas. A farkaskirály. Én láttam, akkor öregbojtár vó-tam még, utánahajítottam a botomat. Másnap ótán elcsúsztam a jégen, s kitortem a lábam.

A bojtárok előtt világos volt a tanulság.

— Ez a farkaskirály vót a kölykeivel — folytatta a

77

számadó. — Egy rossz táltos, aki farkas, s ilyenkor fehér kutya képét veszi föl. Ha utána megyünk, bajt varázsol ránk.

Basát alighanem utolérték volna a nagy terhével: így azonban sikerült egy jó darabon elvonzolnia a jerkét. Ott találkozott Üszóval, s ketten már könnyebben vitték tovább tanyájukig, ahol már összeverődve vártak a többiek.

A jerke öt kutya között hamarosan elfogyott. Új zsákmány után kellett nézni. De most már megtalálták a húst, és mennyi húst! Egész nyájakat és kondákat. Nem volt a legkönnyebb prédá, mert kutyákkal kellett

verekedni, néha hozzájuk hasonló erejű komondorokkal is, nemcsak puliíddal, de az emberek többé nem úzték el őket. Kiléptek a kunyhóból, oi'dítottak is néha, de nem támadtak, s Basáék nem sejtették, nem is sejthették, miféle földöntúli erőnek köszönhetik védetségüket. Nem mindig ugyanazt a nyájat vámosták meg, más számadót is meglátogattak, s nemcsak a juhokra törtek rá, hanem a disznókra is, bár azokkal sokkal nehezebb volt elbánni, mint a bárgyú birkákkal. De a többi nyája-juhász, kondás se bántotta őket, csak káromkodott istentelenül: a nádasban is hamar híre megy, ha a bajt hozó gonosz lélek állat képét veszi fel, s többen emlékeztek még a pár év előtti baljós lábtörésre. Basáék hát egy darabig nyugodtan garázdálkodhattak. Sose gyilkoltak hatra-vakra, mint a nyájba szabadult farkas, amely a vérszomjtól őrjöngve egyik birkát öli a másik után. Talán még Nagyvadászban lett volna erre hajlandóság, de a banda szokásai nem engedték szabadjárá.

De nemcsak őket hajtotta a kemény tél a nyájakra, hanem a farkasokat is. S egyszer — Basáék harmadiknegyedik rablótíja lehetett — összetalálkoztak.

Már hazatérőben voltak, húzták a leölt bárányt. Szájuk párált a nagy hidegben, s a bárány nemrég még

78

fürge tagjaiba fagymereség lopózkodott. Közel jártak a tanyájukhoz, a kanyargós nádi útvesztőben lábukat felhasogatta a hókéreg, s fáradtak voltak. Akkor vette észre Űszó a farkasokat. Ott szimatoltak a tanyájuk körül, melyet most nem volt nehéz megközelíteni a jégen és havon, nyolcan, csupa kifejlett, erős állat, abból a vörhenyes nádi fajtából, amely termetre, erőre kisebb, de kegyetlenségre, ravaszságra legalább akkora, mint szürke erdei rokona.

A farkasnak jobb szeme van, mint a gyengén látó kutyának. Ezek is észrevették a közeledő csapatot, bár rossz széllel álltak. Lassú futással megindultak feléjük, hasukon fagyos hó és jég csüngött, horpaszuk beesett az éhségtől. Hamarosan a bárányt is észrevették, s most már a gyűlöleten túl a zsákmányirigység is tüzelte őket.

Basában félelem és gyűlölet vibrált: a kutya félelme és gyűlölete a farkas iránt. Az a korcs vonzódás, ami a kölykek apjához hajtotta, most nem lobbanhatott fel: most a farkassal régi korok óta harcban álló nagy pásztorkutyák utóda volt minden porcikájában. De mégsem ő vezérkedett, hanem Nagyvadász, akiben pedig legkevésbé emlékezett a pásztorkutyavér, s akinek minden sejtjében több volt a farkas, mint a kutya; de Nagyva-dász a zsákmányért verkedett, farkas módra.

Az öt kutya egy nádfalhoz húzódott, hogy hátba ne kapják őket, s körülállták a zsákmányt. A farkasok viczorogva törtek rájuk, egy csomóban, mert a farkasféle nem szeret egyedül verkedni.

Űszóra két beesett vékony vén nőtény farkas támadt. A torkát keresték, de Űszó leszegette a fejét, s keresztülfogta hatalmas állkapcsával az egyik támadó orrát. A két fogsor egymásba csapódott, vérzett a két nyelv, a

csontok ropogtak. Űszó volt az erősebb: a farkas négy lábát megvetve igyekezett kirántani az orrát Űszó állkapcsai közül, de Űszó makacs volt, mint a

79

bulldog, s nem engedett. Hatalmas súlyával, erejével mindig kimozdította a farkast, s közben fogai mindjobban rázárultak a csontra. A másik farkas hátulról marta tJszót, s egy sikeres harapással eltörte a lábát. Űszó a fájdalomtól még jobban összezárta a fogait, s amikor szétnyílt a szája, a farkas kettétört orrcsonttal menekült a nádba.

xŰszó a hátulról támadó felé fordult, de az elugrott. Sokkal fürgébb volt a nehézkes kutyánál, akit a törött lába még nehézkesebbé tett. Hol itt, hol ott kapott bele, leste az alkalmat, mikor ragadhatná meg a torkát, de Űszó csak forgott vele szemben, leszegett fejjel, s ő is leste az alkalmat, hogy egyetlen harapással rázárja a fogát.

Rohanóra is két farkas jutott. De ha a farkasok fürgék voltak. Rohanó legalább olyan fürgé volt, s a távoli szemlélő azt hihette volna, hogy a két farkas meg a kutya valami bohókás és baráti táncot lejt. Csak a táncosok sebei mutatták, hogy nem a játékkedv féktelensége ez a nagy fürgeség, hanem az élethalálharcra feszülő izmok, inak készenléte. Rohanó már több sebből vérzett, s véreztek a farkasok is: de a csontok még épek voltak, halálos fogást egyiküknek sem sikerült kierőszakolnia.

A farkasok ott vétették a legelső hibát, hogy Nagyvadászra egyedül hagytak menni egy hím farkast. Nagyvadász közülük való volt, harci szokásai az ő szokásaik, csak éppen változatosabbak, alkalmazkodóbbak a belekeveredő kutyaösztrönnel, s hatékonyabbak Nagyvadász hatalmas testével, súlyával és erejével.

Először ő is farkas módra a torkot kereste, de aztán hirtelen taktikát változtatott, s tarkójánál kapta el a farkast. Az belemart a mellébe, s Nagyvadász mellső lábán végigcsorgott a vér. De egyre jobban előredőlt, hiába erőlködött a farkas. Lenyomta, leszorította, s amikor a farkas elvesztette az egyensúlyát, káprázatosan

79

gyors harapással elkapta a torkát. S ezzel be is fejeződött a harc: a farkas átharapott gégével nyúlt el a havon.

Nagy vadász körülnézett. A seb nem vette el, sőt még fokozta a harci kedvét. Űszó esett legközelebb hozzá, ott forgolódott előtte, a farkas pedig ugrándozva keringett körülötte. Nagyvadász kívárta az alkalmas pillanatot, akkor rávetette magát a támadóra. Ledöntötte a lábáról, s Űszó is egykettőre melléje sántikált, beie-mart a fekvő farkas nyakába, s közben dühösen rámondult Nagyvadászra, hogy hagyja az ő zsákmányát. Nagy vadász hagyta is. Űszó fogai közül nem egykönnyen lehetett szabadulni. Kicsi bömbölve ugatott, úgy küzdött a maga farkasával. Nagyvadász azonban sürgősebbnek látta, ha a táncolók közé csap, s ketten Rohanóval gyorsan megfutamították a két farkast.

Basa közben hang nélkül verekedett: érezte, hogy ez az utolsó harca. Nem volt elég fürgé ahhoz, hogy két ellenféllel küzdjön: fél testét hátranyomta

a nádba, úgy védekezett. Egyik farkas belekapaszkodott, de ő is átfogta a tarkóját, s lenyomta, mint Nagy vadász. Aztán egész súlyával ránehezedett, összezárta a fogát, és nem mozdult. A leszorított farkas dobálta magát alatta, s a másik egyre közelebb férkőzött Basa torkához. Basa nem törődött vele: kimerült már, csak feküdt a leterítetten, s egyre mélyebbre vágta a fogát a gerinccsigolyák felé. S mire elérte volna, a másik farkasnak sikerült a torkához férkőznie, s Basa görcsbe zárt állkapcs-csal elnyúlt. Alatta az áldozata még rúgott egyet, de a merev állkapcsok nem engedtek, s lassan ő is elcsendesedett. Rohanó és Nagyvadász naár Kicsi ellenfelét fojtogatta. Csaknem elevenen szaggatták szét. A farkas csupa tátongó seb volt, de még kapkodott Kicsi után, míg Rohanó egy gyors harapással meg nem ölte. Ű^ó pedig ott gubbasztott a megölt farkasán, s vi^ul morogva tépte-marcangolta,

80

Basa életben maradt ellenfele látta, hogy futóra kell vennie a dolgot. Elkapta a bárányt, de Rohanó észrevette, s a három testvér egykettőre elugrasztotta a tolvajt. A kölykek akkor látták, hogy Basa meredten fekszik utolsó szákmányán. Odamentek, megszagolták, s Kicsi, a legragaszkodóbb, bánatosan felnyüsztette. A másik kettő egy darabig még szaglászódott, aztán vonszolni kezdték hazafelé a bárányt. Négy farkas feküdt a csatatéren, és Basa, Fodor Balázs jobbágyember egykori kutyája. Szőre nem volt olyan fehér, mint körülötte a hó, de a felhőkből most is csillagpelyhek lebegtek alá, s itt-ott a maguk fehérségét terítették Basa bundájára.

Kicsi is éhes volt, hamar elindult a vonszolt bárány nyomán. S utána sántikált lassan Űszó is, mert megelégte már a bosszúállást.

#### ELPATTAN A HÜR

Basa anya nélkül maradt kölykei ezután már csak hárman jártak a nyájra, mert Űszó a törött lábával nem mehetett velük, s testvérei kegyelmére szorult. De Űszó a betegségében is roppant falánli volt, s így majd másnaponként kellett verekedni a pásztorkutyákkal.

Egy alkalommal Rohanót egy vad bojtárgyerek is megtámadta, aki új fattyú volt, hetvenkedett, hogy ő nem fél a fehér farkastól. Testvérei segítségére siettek Rohanónak, és csúnyán összemarták a fiút.

Talán ez hozta ki a pásztorembereket a béketúrésból, talán az adó, amit Nagyvadászék szedtek a jószágból. Egy rablás után összejöttek mind a bojtárok, számadók a lábatörött juhász kunyhójában, csak egy-egy ember s a kutyák maradtak nyájanként vigyáznak.

80

A kunyhóban ropogott a nádtűz, vastag zsírszag terjengett, kondérban főzték a húst, s az emberek sűrűn ültek, moccanni is alig lehetett.

Mostanra összebékült a kondás a juhással, a távolabbról jött csikósok, gulyások se vetélkedtek az elsőségért. A fa- és csontkanalak belemerültek az ételbe, senki se szólt, csak csámcsogtak; örölték a húst.



Végre az idevaló bojtárok eltaszították a kendért, s még raktak a tűzre, hogy az emberek levetették az inget, hátuk mögé tették, és dewkig meztelenül ültek.

Egy messi földről való nyájajuhásznak mondták el kevés szóval a fehér farkasokat, a sarokban ott ült az összemart bojtár, s mutatta sebeit. A nyájajuhász táltos hírében állt, meghallgatta a mesét, megnézte a sebeket, aztán sokáig gondolkodott.

Senki sem szólt, mozdulatlanul ültek.

— Tudja-e valaki a tanyájukat? — kérdezte végre a táltos ember.

— Ki tudná? — kérdezett vissza a vendéglátó. — Nem jó táltosok útjába keveredni.

Ez némi tapintatlanság volt a táltos juhászra nézve, de az nem vette fel.

— Senki se tudja?

— Én igen — szólalt meg a sarokban egy "bojtár. — Ott van a külső tisztáson.

A nádi ember eligazodik az útvesztőkben, mert neve van minden résznek. Az emberek tudták, hogy a külső tisztás ott van a Rókanád és a Dögsarok között, a rét közelében. A nevek eredete már elhomályosult, régirégi juhászok csontjai mondhatták volna csak meg a pontos értelmüket. Mert a Rókanádban már nem lakott róka, hisz víz borította az egészet, s a Dögsarok sűrű, tömött, áthatolhatatlan nádfal volt egyvégtiben. Az emberek azonban nem törődtek a névvel, képzeletben látták a helyet, ahol a rablók tanyáznak.

— Mikor járnak le? — kérdezte a táltos ember.

81

— Reggel tájt.

— Holnap délben rájuk megyünk. Minden ember hozzon jó botot.

— De . . . — vágott közbe a vendéglátó. A táltos juhász ránézett:

— Én majd elveszem a hatalmukat.

A négy kutya jóllakottan öszegömbölyödve heverészett, csak Üszó állt. Iel néha lábát próbálgatni: egész jól ment már a futás. Egyszerre megállt s felmordult. A többiek tüstént talpon voltak. Nem kellett sokáig szaglászniuk, orrukba ütött az emberszag, sok ember szaga. De már jöttek is, törték a nádat, ropogott a hó.

Nagyvadász gyorsan elindult az ellenkező irányba. Aztán hirtelen megállt. Szemben is emberek törték a nádat.

Előbb egyik oldalon próbáltak kitömi, aztán a másikon, de mindenütt emberek közeledtek. Most már rémület volt a szívükben, szétugrottak, s mindenki maga kereste a menekülését.

Először Üszót verték agyon. Mikor látta, hogy a sérült lábával nem tud menekülni, vicsorogva visszafordult üldözőire, de lezuhantak a nehéz füttykösök, s Üszó élettelenül elnyúlt a havon.

Rohanó sokáig bolondját járatta a pásztorokkal. Hol itt, hol ott tűnt fel, megpróbált kitörni, de épp hogy el tudott ugrani az ütések elől, s már menekült is visszafelé. A pásztorok káromkodtak, szidták a ravaszágát, pedig Rohanót már csak a rémület cikáztatta ilyen kétségbeesett

ügyességgel. Mikor a kör összeszűkül, elszánta magát, s teljes lendülettel arra iramodott, amerre a legkevesebb embert látta. A körnél óriási ugrással repült át az emberek között. Levegőben érte az ólmosbot, és Rohanó még a hóban elnyúlva is kaparászott a lábaival, mintha a menekülést folytatná.

82



Nagy vadász hamarosan rájött, hogy itt a futás nem segít. Meglapult egy nagy nádcsőmó tövében mozdulatlanul, s várt. Lapulni nehezebb, mint futni, mikor minden izom, minden porcika külön-külön is menekülni akarna, s Nagyvadászon könnyű remegések futottak végig, szíve dobogott, s alig bírta földön tartani magát. Az emberek ott mentek el mellette, látta a gólya módra gázoló lábakat, érezte kellemetlen szagukat, hallotta a hangjukat, de nem mozdult. Mégis, talán egy engedetlen izom árulhatta el, mert az egyik bojtár odanézett.

— Né! — kiáltotta meglepetésében.

Nagy vadász akkor már felugrott, de későn: a bojtár botja éppen fején találta.

— Farkas ez — mondta a bojtár, s örült, mert régóta szeretett volna már farkasbórt magának. Tüstént le' is térdelt, hogy lerántsa az irhát, mielőtt még a test megfagy. Elővette a kését, s metszeni kezdte a hasa bőrét.

9 Basa J29

De még a közepéig se jutott, Nagy vadász magához tért kábultságából, felugrott, s tántorogva rohanni kezdett.

— Hej! — ordított a bojtár, s utánavetette magát. Körös-körül mindenki üvöltött s csapkodott a „farkas” nyomában. De Nagyvadász egyre jobban magához tért, futása biztosabbá vált, s minden ugrásával teret nyert az

üldözők előtt. Szerencséje is volt, hogy a pásztorok otthagyták kutyájukat nyájörzeni. Botok sivítottak utána. Egyik eltalálta a lábát, de három lábon is gyorsabban jutott előre a hóban, mint az emberek, s hamarosan beleveszett a nádba. A pásztorok soha többé nem találkoztak vele, nem tudták, elpusztult-e, vagy a farkasokhoz keveredett. De még tíz esztendő múlva is, ha előbukkant egy-egy nagyobb erdei farkas, azt mondták: — Ott la, a szökött — és elfordították tekintetüket, hogy a nagy farkas látása bajt ne hozzon rájuk.

Kicsi maradt utolsó elevennek a körben. Talán azért, mert hamarosan megadta magát a sorsának. Lekushadt a hóba, s bűnbánóan, esedezve, nyüszítve csúszott az emberek elé. Nem- ravaszkodásból: valami mélységes vonzódás és alázat fogta el s nagy büntudat, bár maga se Jtudta, miért. Érezte, hogy az emberek haragszanak, s ennyi elég volt, hogy Kicsit meggyőzze a maga bűnösségéről. Csóválta a farkát, s akkor se emelkedett fel, mikor Nagyvadász menekülésére vad ordítózásba fogtak az emberek.

Véletlenül éppen a számadó elé került, akinek néhány esztendeje eltört a lába. Az felemelte a botját, hogy agyonüssé, aztán leengedte.

— No. Iszen kutya vagy te — mondta, s lehajolt, megveregette Kicsi fejét. Kicsi pedig boldogan dörgölő-dött az ember lábához.

83

## EPILÓGUS

Kicsi ott feküdt a szárnyék mellett, vigyázott a pihenni tért nyájra.

Körülötte ugrabugrált a három jókora kölyke, akiknek egyfalubeli nagy kuvasz volt az apjuk. Két kölyök csaknem hófehér volt, halvány vonallal a hátán, a harmadik tiszta farkasszürke. Megszólalásig olyan, mint Nagyvadász. Kicsi kinyújtott mellső lábára fektette fejét, úgy figyelte a tűz körül ülő emberek beszédét, a birkák mocorgását s az elpihenő vadvizek esti neszeit.

## TARTALOM

Egy kutyakölyköt eladnak 5

Fegyveresek..... 10

Vissza a nádasba..... 15

A család gondjai..... 21

Árvíz..... 28

A névtelenek nevet kapnak..... 30

A vadászat mesterségét is tanulni kell . . 36

Saját kenyéren . . . :..... 41

A legkisebb..... 47

Üszó ..... 63

A leggyorsabb testvér 77

Farkasok ivadéka 90

A banda összeáll 100

Birkák, farkasok 119

Elpattan a hír 126 Epilógus • • ! • : • • ! • • • • •

A kiadásért felel a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó Igazgatója Felelős szerkesztő: Rónaszegi Miklós. Képszerkesztő: Markó József Műszaki szerkesztő: Krecska Miklós. Műszaki vezető:

Földes György 29 400 példány, 8 (A/6) ív, MSZ 5601—59 M.38U/1 — Zrínyi Nyomda,  
Budapest. Fv.: Bolgár I.  
IF 337 —c —6667